

Theologie

Theologische Universiteit van de
Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)
Kampen

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: secretariaat@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

© 2013 QANU / Q331

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

Inhoud

Rapport over de bacheloropleiding Theologie, de masteropleiding Theologie Predikant en de masteropleiding Theologie Algemeen van de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), Kampen	5
Administratieve gegevens van de opleiding.....	5
Administratieve gegevens van de instelling	6
Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	6
Samenstelling van de commissie	6
Werkwijze van de commissie.....	6
Samenvattend oordeel van de commissie	8
Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling.....	17
Bijlagen	69
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie	71
Bijlage 2: Domeinspecifieke referentiekader	73
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	83
Bijlage 4: Overzicht van het programma	93
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleiding.....	109
Bijlage 6: Bezoekprogramma	111
Bijlage 7: Bestudeerde documenten en scripties	113
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	115

Dit rapport is vastgesteld op 26 oktober 2013

Rapport over de bacheloropleiding Theologie, de masteropleiding Theologie Predikant en de masteropleiding Theologie Algemeen van de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), Kampen

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling van de NVAO. De commissie heeft zich op basis van dit beoordelingskader een oordeel gevormd over de bacheloropleiding Theologie en de masteropleidingen Theologie Algemeen en Theologie Predikant van de Theologische Universiteit Kampen.

Administratieve gegevens van de opleiding

Bacheloropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
Registratienummer CROHO:	56109
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	180 ec
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie(s):	Kampen
Variant(en):	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Masteropleiding Theologie Predikant

Naam van de opleiding:	Theologie
Registratienummer CROHO:	60257
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	180 ec
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie(s):	Kampen
Variant(en):	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Masteropleiding Theologie Algemeen

Naam van de opleiding:	Theologie
Registratienummer CROHO:	66117
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	60 ec
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie(s):	Kampen
Variant(en):	voltijd en deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), Kampen
Status van de instelling:	Bekostigd
Resultaat instellingstoets:	Instellingstoets niet aangevraagd

Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleiding zijn opgenomen in Bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De commissie die de bacheloropleiding Theologie en masteropleidingen Theologie Predikant en Theologie Algemeen van de Theologische Universiteit Kampen beoordeelde, bestond uit:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Ezra Delahaye MA, research master student Theology and Religious Studies aan Tilburg University;
- Prof. dr. Peter Nissen, hoogleraar Spiritualiteitsstudies aan de Radboud Universiteit;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan Tilburg University;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Religiepedagogiek aan de Universiteit van Würzburg.

Het bezoek van de visitatiecommissie vond plaats op 6 en 7 mei 2013. De commissie werd ondersteund door dhr. Daan de Lange MA, die optrad als secretaris.

Werkwijze van de commissie

De beoordeling van de bacheloropleiding Theologie en masteropleidingen Theologie Predikant en Theologie Algemeen van de Theologische Universiteit Kampen is onderdeel van een clusterbeoordeling. In het kader van deze clustervisitatie werden in de periode tussen oktober 2012 en juli 2013 dertig theologische en religiewetenschappelijke opleidingen van tien verschillende instellingen beoordeeld. De commissie hield haar formele startvergadering in twee sessies: voor de ene helft van de commissie direct voorafgaand aan het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam (op 8 oktober); voor de andere helft direct voorafgaand aan het bezoek in Utrecht (21 november). Tijdens deze startvergaderingen werd de commissie geïnstrueerd, werden de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en kwam het domeinspecifieke referentiekader Theologie en Religiewetenschappen ter sprake. Dat referentiekader is opgenomen in Bijlage 2 bij dit rapport.

De commissie Theologie en Religiewetenschappen is samengesteld uit totaal twaalf commissieleden:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Herman Beck, hoogleraar Godsdienstwetenschap, in het bijzonder van de Islam, aan Tilburg University;

- Kiki Boomgaard MA, alumna van de Research Master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam;
- Ezra Delahaye MA, research master student Theology and Religious Studies aan Tilburg University;
- Prof. dr. Olav Hammer, hoogleraar Religiegeschiedenis aan de University of Southern Denmark;
- Prof. dr. Peter Nissen, hoogleraar Spiritualiteitsstudies aan de Radboud Universiteit;
- Prof. dr. Burcht Pranger, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Eibert Tigchelaar, hoogleraar Bijbelwetenschappen aan de KU Leuven;
- Dr. Sipco Vellenga, Godsdienstsocioloog aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Stefan Wild, emeritus hoogleraar Islamitische studies en Semitische talen aan de Universiteit van Bonn;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan Tilburg University;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Religiepedagogiek aan de Universiteit van Würzburg.

Voor ieder bezoek werd op basis van eventuele belangenconflicten, expertise en beschikbaarheid een (sub)commissie samengesteld, bestaande uit vijf of zes commissieleden. Om de consistentie binnen het cluster te waarborgen, woonde professor Hutsebaat als voorzitter alle bezoeken bij. Coördinator van de clustervisitatie Theologie en Religiewetenschappen was Kees-Jan van Klaveren MA, medewerker van QANU. De secretarissen van de verschillende bezoeken voerden met het oog op de continuïteit herhaaldelijk overleg met de coördinator, die tevens bij de slotvergaderingen van de locatiebezoeken aanwezig was.

Voorbereiding

Na ontvangst van de zelfevaluatierapporten controleerde de projectleider deze op kwaliteit en compleetheid. De projectleider stuurde deze rapporten door naar de deelnemende commissieleden. Zij lazen de rapportages en formuleerden naar aanleiding van de inhoud vragen. De projectleider verzamelde de vragen en groepeerde deze naar onderwerp en vervolgens naar gespreksgreemium.

Naast de zelfevaluatierapporten lazen de commissieleden gezamenlijk vijftien scripties per opleiding. Deze scripties werden aselekt – en in overleg met de commissievoorzitter – gekozen uit een lijst van afgestudeerden van de laatste twee voltooide studie jaren. Bij het trekken van de steekproef werd het eindcijfer als stratificatiecriterium gehanteerd.

Bezoek

Voorafgaand aan het bezoek maakte de projectleider in overleg met de commissievoorzitter en vertegenwoordigers van de opleidingen een programma voor de dagindeling. Het bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als Bijlage 6. Op verzoek van de commissie en de projectleider selecteerden de opleidingen gesprekspartners, met als uitgangspunt het criterium van representativiteit: studenten en alumni uit verschillende studie jaren en docenten met een variërende mate van senioriteit. Voorafgaand aan het bezoek werd de selectie van gesprekspartners ter goedkeuring aan de commissievoorzitter voorgelegd. Gedurende het bezoek sprak de commissie met het opleidingsmanagement, studenten, docenten, alumni, en leden van de opleidings-, stage- en examencommissie. Op de tweede bezokedag kreeg de commissie een rondleiding langs de verschillende faciliteiten van de universiteit.

De commissie bestudeerde tijdens het bezoek bovendien het ter inzage gevraagde materiaal. Studenten en medewerkers werden in de gelegenheid gesteld om buiten de reguliere gesprekken om met de commissie van gedachten te wisselen. Van deze mogelijkheid is geen gebruik gemaakt. Het laatste deel van het bezoek gebruikte de commissie voor een interne vergadering ter bespreking van de bevindingen. Het bezoek werd afgesloten met een openbare mondelinge rapportage van de eerste indrukken en algemene waarnemingen door de commissievoorzitter.

Rapportage

Op basis van de bevindingen van de commissie stelde de secretaris een conceptrapport op. De commissieleden die bij het bezoek aanwezig waren werden uitgenodigd om dit rapport te becommentariëren. Na vaststelling van het conceptrapport vroeg de projectleider de universiteit om het rapport te controleren op feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen werd vervolgens besproken met de voorzitter en, waar nodig, met de overige commissieleden. Daarna is het rapport definitief vastgesteld.

Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs van de NVAO. Bij de beoordeling worden de volgende definities gehanteerd:

- ‘**basiskwaliteit**’ geeft aan dat de kwaliteit overeenkomt met wat in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs;
- de beoordeling ‘**onvoldoende**’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor de desbetreffende standaard;
- de beoordeling ‘**voldoende**’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor de desbetreffende standaard;
- de beoordeling ‘**goed**’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor de desbetreffende standaard;
- de beoordeling ‘**excellent**’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot de desbetreffende standaard.

Deze definities hebben betrekking op de scores van de standaarden en die van de opleiding als geheel. De standaard beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria. In de ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de faculteit, in een latere fase tot het oordeel ‘goed’ zou kunnen komen.

Samenvattend oordeel van de commissie

Dit rapport geeft de bevindingen en overwegingen weer van de commissie Theologie en Religiewetenschappen over de bacheloropleiding Theologie en de masteropleidingen Theologie Predikant en Theologie Algemeen van de Theologische Universiteit Kampen. De commissie baseert haar oordeel op informatie uit het zelfevaluatie-rapport, de bestudeerde scripties, de documenten die tijdens het bezoek ter inzage beschikbaar waren en tijdens de gesprekken verkregen inlichtingen. Na de positieve aspecten te hebben afgewogen tegen de

verbeterpunten, is de commissie tot het oordeel gekomen dat de drie opleidingen voldoen aan de eisen voor basiskwaliteit die de voorwaarde zijn voor heraccreditatie.

Bacheloropleiding Theologie

Beoogde eindkwalificaties

De opleiding richt zich op de beoefening van de gereformeerde theologie en het kunnen functioneren binnen een theologie-gerelateerd beroep. Uitgangspunt is het motto ‘verbindt Bijbel en leven’. Zelfstandige exegese en een wetenschappelijk gefundeerde en persoonlijk reflectieve omgang met bronteksten hebben een centrale plaats. De bacheloropleiding Theologie heeft acht eindtermen, die zijn gerubriceerd volgens het domeinspecifieke referentiekader. De opleiding beoogt basale vorming in de theologische disciplines en werkt daarnaast vanuit centrale thema’s en terreinen waarbinnen die disciplines worden geïntegreerd. De godsdienstwetenschappelijke disciplines en de brontalen zijn daarbij ondersteunend. De eindtermen zijn duidelijk omschreven en verbonden met de Dublin-descriptoren. Ze beantwoorden volgens de commissie aan de internationale domeinspecifieke eisen: ze zijn geformuleerd op het juiste niveau en concretiseren zowel het professionele als het wetenschappelijke karakter. Het laatste gebeurt op een helder en gedetailleerd niveau. De opleiding heeft de eindkwalificaties vertaald naar een profiel met eigen accenten. Deze zijn meer gericht op een theologisch dan op een godsdienstwetenschappelijk perspectief. De beoogde persoonlijk vorming is helder met de eindtermen verbonden.

Programma

Het programma biedt een oriëntatie op verschillende theologische vakgebieden en behandelt deze deels in een aantal integrerende thema’s. Er wordt sterk ingezet op het brontalenonderwijs, zonder het buitenperspectief op de eigen theologiebeoefening te negeren. De opleiding wordt afgerond met een scriptie en een beroepsgeoriënteerde minor. De commissie concludeert dat er een heldere relatie bestaat tussen eindkwalificaties, specifieke eindtermen, leerdoelen en de inhoud van de vakken. Het programma stelt studenten in staat de eindkwalificaties te realiseren. De nadruk ligt op basale academische vaardigheden en begeleid wetenschappelijk onderzoek. Verweven met de wetenschappelijke en professionele oriëntatie heeft de opleiding ook een persoonlijke, spirituele oriëntatie. Deze impliceert onder meer “het vermogen tot reflectie op de omgang met zichzelf, met medemensen en met God en de bereidheid om in die omgang te groeien”. De manier waarop deze oriëntatie in het programma is geïntegreerd vindt de commissie sterk.

De commissie vindt het curriculum logisch en zorgvuldig opgebouwd. Ze herkent leerlijnen en vindt ook het didactisch concept voldoende doordacht. De uitgangspunten ‘aandacht voor vorming’, ‘werken richting zelfsturing’, en het ‘verantwoord zelf invullen van de didactiek per vak’ sluiten goed aan op de doelstellingen en worden adequaat geoperationaliseerd. Het opleidingsmotto wordt aan de kant van de Bijbel echter sterker gethematiseerd dan aan de kant van het ‘leven’, de gesecculariseerde en postmoderne context van maatschappij en wetenschap. Godsdienstwetenschappelijke en filosofische disciplines worden niet erg grondig behandeld. De opleiding kan relatief zwaar genoemd worden, maar men slaagt er goed in de studeerbaarheid te waarborgen. Factoren die de studievoortgang zouden kunnen belemmeren, worden zo veel mogelijk weggenomen. De TUK is een hechte studiegemeenschap, waarin studenten serieus met hun studie bezig zijn. Ze worden daarbij goed begeleid en gefaciliteerd.

Personeel

Hoewel het personeelsbestand relatief klein is, heeft de instelling voldoende bekwaam personeel in huis voor de realisatie van het onderwijs. Het personeelsbeleid is degelijk en

proactief, en voorziet in de inhoudelijke invulling van de vakgebieden en professionele scholing van docenten. Omvang, wetenschappelijk niveau, beoordeling en kwalificaties van de staf krijgen voldoende aandacht, al beveelt de commissie aan met de onderwijskundige professionalisering haast te maken. Ook meent zij dat de instelling op het vlak van genderbeleid voortvarender te werk zou kunnen gaan. De commissie is positief over de manier waarop bijscholing is ingebed in de innovatie van onderwijs, waarbij leerdoelen en college-inhoud onderling worden afgestemd. Docenten werken goed samen. De TUK heeft in een korte tijd organisatorisch veel aangepakt. In het licht van nieuwe ontwikkelingen, zoals de nieuwe curricula, maakt zij een bovengemiddeld dynamische en vitale indruk. Ze laat zien dat ze met een open blik kijkt naar haar eigen confessionele achtergrond en de maatschappij en wetenschap daaromheen. Ze heeft aannemelijk gemaakt dat haar onderwijs en onderzoek voor de lange termijn levensvatbaar blijven en ze haar potentieel verder zal benutten.

Voorzieningen

De commissie is positief over de huisvesting en materiële voorzieningen van de TUK. De opleiding creëert goede omstandigheden voor het onderwijs en het ondersteunen van een actieve academische gemeenschap. De universiteit heeft een indrukwekkende bibliotheekcollectie en biedt studenten uitstekende ondersteuning bij het studeren. De commissie begrijpt de overwegingen voor een eventueel vertrek uit Kampen en vindt het verstandig dat de instelling hiernaar zorgvuldig onderzoek doet. Met verschillende vormen van studiebegeleiding slaagt de opleiding erin actief bij te dragen aan de studievoortgang. Knelpunten worden snel gesignaleerd en zo mogelijk opgelost. De interne informatievoorziening is zorgvuldig en gedetailleerd. Wat de externe informatievoorziening betreft raadt de commissie de opleiding aan een en ander overzichtelijker te presenteren.

Kwaliteitszorg

De instelling houdt zich intensief bezig met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten. Ze maakt daarvoor gebruik van goed functionerende gremia en is bereid op basis van de evaluaties maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vak-, periode-, curriculum- en stage-evaluaties, enquêtes en jaargesprekken met studentencohorten en docenten. De manier waarop de TUK het bachelorcurriculum heeft herontworpen en de implementatie daarvan blijft evalueren en tussentijds verbeteren, vindt de commissie een uitstekend voorbeeld van zorgvuldige kwaliteitszorg binnen een instelling van deze omvang. De betrokkenheid bij de opleiding van zowel staf als studenten is groot. Ook blijft de instelling in gesprek met het afnemend beroepenveld over de kwaliteit van de opleidingen. De commissie concludeert dat de opleiding op het vlak van kwaliteitszorg uitstijgt boven het niveau van basiskwaliteit.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De instelling hanteert een toetsbeleid dat zijn neerslag heeft in toetsvormen, -programmering, -constructie en -afname, en in de kwaliteitszorg. De commissie concludeert dat de toetsvormen aansluiten bij de vakinhoud en de gestelde leerdoelen. De variatie is daarbij zinvol en past bij de opvattingen zoals verwoord in het onderwijsleerconcept. Ze laten een logische opbouw zien, terwijl de uitgebreide feedback op werkstukken garandeert dat studenten geleidelijk de juiste progressie maken. Het niveau van de toetsen is in orde. De examencommissie kent haar wettelijke taak en voert die uit, al zal het toetsbeleid voor een deel nog in praktijk moeten worden gebracht. De commissie beveelt aan hiermee voortvarend aan de slag te gaan. Op basis van de bestudeerde scripties concludeert de commissie dat studenten na afronding van hun opleiding de beoogde eindkwalificaties hebben gerealiseerd. Studenten blijken goed in staat een onderzoek op te zetten en een probleemstelling op academisch niveau te behandelen. De commissie is benieuwd of de scripties van de cohorten die het nieuwe curriculum hebben

gevolgd, in staat zullen zijn de thematisch integratie ook in hun scriptie te laten terugkomen, en zou dit bij de opleiding als aandachtspunt willen aanbevelen.

Oordelen per standaard

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling als volgt:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Oriëntatie van het programma	goed
Standaard 3: Inhoud van het programma	voldoende
Standaard 4: Didactische vormgeving van het programma	goed
Standaard 5: Aansluiting bij kwalificaties instromende studenten	voldoende
Standaard 6: Studeerbaarheid van het programma	voldoende
Standaard 7: Omvang en duur van het programma	voldoende
Standaard 8: Personeelsbeleid	goed
Standaard 9: Kwalificaties personeel	voldoende
Standaard 10: Omvang personeel	voldoende
Standaard 11: Huisvesting en materiële voorzieningen	voldoende
Standaard 12: Studiebegeleiding en informatievoorziening	voldoende
Standaard 13: Periodieke evaluatie	voldoende
Standaard 14: Verbetermaatregelen op basis van evaluatie	goed
Standaard 15: Kwaliteitszorg	goed
Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende

Algemene conclusie

Na afweging van deze oordelen volgens de beslisregels van de NVAO, komt de commissie tot het oordeel dat de kwaliteit van de opleiding als geheel als **voldoende** moet worden beoordeeld.

Masteropleiding Theologie Predikant

Beoogde eindkwalificaties

De masteropleiding Theologie Predikant sluit aan op de bacheloropleiding en beoogt studenten op te leiden tot professionals die op wetenschappelijk, geestelijk en praktisch niveau in staat zijn de taak van gereformeerd predikant en/ of gereformeerd theoloog te beoefenen. Daarbij vloeien drie elementen samen: verdieping van theologische kennis en vaardigheid, toegespitst op de predikantspraktijk; praktische beroepsvoorbereiding; en wetenschappelijke vorming door middel van specialisatie. De opleiding hanteert acht eindtermen, die een duidelijk verband hebben met het domeinspecifieke referentiekader en op het vlak van academische vaardigheden gedetailleerd worden uitgewerkt. De commissie stelt vast dat de doelen in combinatie met het vrijgemaakt gereformeerde profiel voldoende zijn omschreven en goed aansluiten bij de verwachtingen van de studenten en het afnemend beroepenveld. De eindtermen relateren op een heldere manier aan de Dublin-descriptoren, waardoor ze wat betreft niveau en oriëntatie passen binnen het kwalificatieraamwerk. Het onderscheid met de eindtermen van de bacheloropleiding is duidelijk: in de masteropleiding worden studenten geacht op basis van een gevorderd en specialistisch kennisniveau zelf een wetenschappelijke visie te presenteren en aan (een deelgebied van) de theologie bij te dragen.

Programma

De predikantsmaster is een academische beroepsopleiding van drie jaar, die zich kenmerkt door integratie van wetenschappelijke, geestelijke en praktische vorming, specifiek ingebed in

de gereformeerde traditie. Het eerste jaar biedt een algemene verdieping; het tweede jaar vooral praktijkgerichte vakken; het afstudeerjaar is gereserveerd voor specialisatie en een langere stage. De commissie concludeert dat het programma de studenten in staat stelt de beoogde eindkwalificaties te realiseren en meent dat de verschillende oriëntaties op een sterke manier op elkaar worden betrokken. De leerdoelen zijn concreet en op het juiste niveau geformuleerd, de curriculumonderdelen zijn kwalitatief in orde en vertonen voldoende samenhang. De structuur ‘verdieping, inbedding, specialisatie’ is herkenbaar, en de programmering van praktijkgeoriënteerde curriculumonderdelen is doordacht. Hoewel de commissie het masterniveau voldoende gemarkeerd vindt, zou ze verdere menswetenschappelijke en filosofische diepgang willen bepleiten. Operationalisering van het onderwijsmotto vereist een uitgebreidere conceptualisering van de hedendaagse context waarin de gereformeerde theologie bedreven wordt. De indruk die de commissie kreeg van de nieuwe curriculumopzet was op dit punt positief.

Het didactisch concept is voldoende geconcretiseerd en doordacht. De uitgangspunten sluiten logisch aan op de doelstellingen en worden goed in praktijk gebracht. Het didactische klimaat wordt ondersteund door de kleinschaligheid en grote betrokkenheid van staf en studenten. Studenten worden duidelijk opgenomen in een gemeenschap waarin ze worden gestimuleerd zich persoonlijk en academisch te ontwikkelen. Het instroombeleid is in orde: de opleiding blijkt goed te voldoen aan de verwachtingen van de studenten. De commissie is positief over de zorgvuldigheid die de TUK betracht bij de toelating van studenten en de beoordeling van individuele studieroutes. De opleiding slaagt erin de studeerbaarheid te waarborgen door factoren die de studievoortgang zouden kunnen belemmeren, zo veel mogelijk weg te nemen. De studielast is in orde en de studiebegeleiding is goed georganiseerd.

Personeel

Hoewel het personeelsbestand relatief klein is, heeft de instelling voldoende bekwaam personeel in huis voor de realisatie van het onderwijs. Het personeelsbeleid is degelijk en proactief, en voorziet in de inhoudelijke invulling van de vakgebieden en professionele scholing van docenten. Omvang, wetenschappelijk niveau, beoordeling en kwalificaties van de staf krijgen voldoende aandacht, al beveelt de commissie aan met de onderwijskundige professionalisering haast te maken. Ook meent zij dat de instelling op het vlak van genderbeleid voortvarender te werk zou kunnen gaan. De commissie is positief over de manier waarop bijscholing is ingebed in de innovatie van onderwijs, waarbij leerdoelen en college-inhoud onderling worden afgestemd. Docenten werken goed samen. De TUK heeft in een korte tijd organisatorisch veel aangepakt. In het licht van nieuwe ontwikkelingen, zoals de nieuwe curricula, maakt zij een bovengemiddeld dynamische en vitale indruk. Ze laat zien dat ze met een open blik kijkt naar haar eigen confessionele achtergrond en de maatschappij en wetenschap daaromheen. Ze heeft aannemelijk gemaakt dat haar onderwijs en onderzoek voor de lange termijn levensvatbaar blijven en ze haar potentieel verder zal benutten.

Voorzieningen

De commissie is positief over de huisvesting en materiële voorzieningen van de TUK. De opleiding creëert goede omstandigheden voor het onderwijs en het ondersteunen van een actieve academische gemeenschap. De universiteit heeft een indrukwekkende bibliotheekcollectie en biedt studenten uitstekende ondersteuning bij het studeren. De commissie begrijpt de overwegingen voor een eventueel vertrek uit Kampen en vindt het verstandig dat de instelling hiernaar zorgvuldig onderzoek doet. Met verschillende vormen van studiebegeleiding slaagt de opleiding erin actief bij te dragen aan de studievoortgang. Knelpunten worden snel gesignaleerd en zo mogelijk opgelost. De interne

informatievoorziening is zorgvuldig en gedetailleerd. Wat de externe informatievoorziening betreft raadt de commissie de opleiding aan een en ander overzichtelijker te presenteren.

Kwaliteitszorg

De instelling houdt zich intensief bezig met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten. Ze maakt daarvoor gebruik van verschillende goed functionerende gremia en is bereid op basis van de evaluaties maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vak-, periode-, curriculum- en stage-evaluaties, enquêtes en jaargesprekken met studentencohorten en docenten, en stelt vast dat het onderwijs en de organisatie hiermee stapsgewijs verbeterd worden. De betrokkenheid bij de opleiding van zowel staf als studenten is groot. Ook blijft de instelling in gesprek met het afnemend beroepenveld over de kwaliteit van de opleidingen. Men heeft laten zien de evaluaties van alle relevante stakeholders te betrekken bij concrete verbeteringen en een beredeneerde (nieuwe) curriculumopzet. De commissie concludeert dat de drie opleidingen op het vlak van kwaliteitszorg uitstijgen boven het niveau van basiskwaliteit.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De instelling hanteert een toetsbeleid dat zijn neerslag heeft in toetsvormen, -programmering, -constructie en -afname, en de kwaliteitszorg. De commissie concludeert dat de toetsvormen aansluiten bij de vakinhoud en de gestelde leerdoelen. De variatie is daarbij zinvol en past bij de opvattingen zoals verwoord in het onderwijsleerconcept. Ze laten een logische opbouw zien, terwijl de uitgebreide feedback garandeert dat studenten geleidelijk de juiste progressie maken. Het niveau van de toetsen is in orde en de begeleiding en beoordeling van de praktijkonderdelen zijn adequaat. De examencommissie kent haar wettelijke taak en voert die uit, al zal het toetsbeleid voor een deel nog in praktijk moeten worden gebracht. De commissie beveelt aan hiermee voortvarend aan de slag te gaan. Na het bestuderen van een selectie van recente afstudeerwerken stelt de commissie vast dat studenten bij afronding van de opleiding de beoogde eindkwalificaties hebben gerealiseerd. De differentiatie van cijfers zou wel beter kunnen, maar het gemiddelde niveau dat wordt bereikt is prima.

Oordelen per standaard

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling als volgt:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Oriëntatie van het programma	goed
Standaard 3: Inhoud van het programma	voldoende
Standaard 4: Didactische vormgeving van het programma	voldoende
Standaard 5: Aansluiting bij kwalificaties instromende studenten	voldoende
Standaard 6: Studeerbaarheid van het programma	voldoende
Standaard 7: Omvang en duur van het programma	voldoende
Standaard 8: Personeelsbeleid	goed
Standaard 9: Kwalificaties personeel	voldoende
Standaard 10: Omvang personeel	voldoende
Standaard 11: Huisvesting en materiële voorzieningen	voldoende
Standaard 12: Studiebegeleiding en informatievoorziening	voldoende
Standaard 13: Periodieke evaluatie	voldoende
Standaard 14: Verbetermaatregelen op basis van evaluatie	goed
Standaard 15: Kwaliteitszorg	goed
Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende

Algemene conclusie

Na afweging van deze oordelen volgens de beslisregels van de NVAO, komt de commissie tot het oordeel dat de kwaliteit van de opleiding als geheel als **voldoende** moet worden beoordeeld.

Masteropleiding Theologie Algemeen

Beoogde eindkwalificaties

De masteropleiding Theologie Algemeen sluit aan op de bacheloropleiding en biedt een alternatief voor studenten die niet als predikant willen of kunnen worden opgeleid. Ze beoogt studenten in één jaar zodanige kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes te laten verwerven dat zij zelfstandig kunnen functioneren op een deelgebied van de theologie; gekwalificeerd zijn voor een vervolgopleiding tot theologisch onderzoeker; en vanuit een gereformeerde overtuiging hun theologische deskundigheid kunnen inzetten in kerkelijke of maatschappelijke functies en discussies. De opleiding kenmerkt zich door verdieping en specialisatie, binnen Oude Testament, Nieuwe Testament, Systematische Theologie, Kerk en Samenleving, Kerkgeschiedenis, Kerkrecht, Praktische Theologie, Missionaire Gemeente, of Patristiek. De commissie vraagt zich af dit aantal afstudeerrichtingen niet wat aan de ambitieuze kant is en bepleit doorgaande evaluatie van het bachelor- en masteraanbod, zeker gezien de recente wijzigingen. De instelling heeft laten zien op het punt van curriculumevaluatie uitstekend grip te hebben. De negen eindtermen van de opleiding worden verbonden met het domeinspecifieke referentiekader en de Dublin-descriptoren. Naar oordeel van de commissie worden hiermee de relevante kennis en vaardigheden voldoende afgedekt, en passen de eindtermen qua niveau en oriëntatie binnen het kwalificatieraamwerk. In de masteropleiding worden studenten geacht op basis van een gevorderd en specialistisch kennisniveau zelf een wetenschappelijke visie te presenteren en aan (een deelgebied van) de theologie bij te dragen.

Programma

De masteropleiding Theologie Algemeen richt zich op een breder theologisch beroepenveld dan de masteropleiding Predikant. Studenten kiezen direct bij aanvang voor een afstudeervariant, en verdiepen en specialiseren zich binnen één van de vakgebieden van de theologie. De commissie is van oordeel dat het programma de studenten in staat stelt de beoogde eindkwalificaties te realiseren. Het is ontworpen op basis van die eindkwalificaties, waarbij de leerdoelen per vak helder en op het juiste niveau zijn geformuleerd. De kwaliteit van de curriculumonderdelen is in orde, en het programma heeft een herkenbare structuur. Het gezamenlijke startvak is inhoudelijk in orde, maar volgens de commissie nog wel te veel een inleiding hermeneutiek. De commissie raadt aan dit vak meer gewicht te geven en meer op een metaniveau in te zetten, om de integrerende en overkoepelende rol die voor dit vak geclaimd wordt nog beter waar te maken. Ook zou zij verdere menswetenschappelijke en filosofische diepgang in het curriculum willen bepleiten, met het oog op een uitgebreidere conceptualisering van de hedendaagse context waarin de gereformeerde theologie bedreven wordt. Het masterniveau zou hiermee nog sterker gemarkeerd kunnen worden.

Het didactisch concept is voldoende geconcretiseerd en doordacht. De uitgangspunten sluiten logisch aan op de doelstellingen en worden goed in praktijk gebracht. Het didactische klimaat wordt ondersteund door de kleinschaligheid en grote betrokkenheid van staf en studenten. Studenten worden duidelijk opgenomen in een gemeenschap waarin ze worden gestimuleerd zich persoonlijk en academisch te ontwikkelen. Het instroombeleid is in orde: de opleiding blijkt goed te voldoen aan de verwachtingen van de studenten. De commissie is positief over de zorgvuldigheid die de TUK betracht bij de toelating van (buitenlandse) studenten en de beoordeling van individuele studieroutes. De opleiding slaagt erin de studeerbaarheid te

waarborgen door factoren die de studievoortgang zouden kunnen belemmeren, zo veel mogelijk weg te nemen. De studielast is in orde en de studiebegeleiding is goed georganiseerd.

Personeel

Hoewel het personeelsbestand relatief klein is, heeft de instelling voldoende bekwaam personeel in huis voor de realisatie van het onderwijs. Het personeelsbeleid is degelijk en proactief, en voorziet in de inhoudelijke invulling van de vakgebieden en professionele scholing van docenten. Omvang, wetenschappelijk niveau, beoordeling en kwalificaties van de staf krijgen voldoende aandacht, al beveelt de commissie aan met de onderwijskundige professionalisering haast te maken. Ook meent zij dat de instelling op het vlak van genderbeleid voortvarender te werk zou kunnen gaan. De commissie is positief over de manier waarop bijscholing is ingebed in de innovatie van onderwijs, waarbij leerdoelen en college-inhoud onderling worden afgestemd. Docenten werken goed samen. De TUK heeft in een korte tijd organisatorisch veel aangepakt. In het licht van nieuwe ontwikkelingen, zoals de nieuwe curricula, maakt zij een bovengemiddeld dynamische en vitale indruk. Ze laat zien dat ze met een open blik kijkt naar haar eigen confessionele achtergrond en de maatschappij en wetenschap daaromheen. Ze heeft aannemelijk gemaakt dat haar onderwijs en onderzoek voor de lange termijn levensvatbaar blijven en ze haar potentieel verder zal benutten.

Voorzieningen

De commissie is positief over de huisvesting en materiële voorzieningen van de TUK. De opleiding creëert goede omstandigheden voor het onderwijs en het ondersteunen van een actieve academische gemeenschap. De universiteit heeft een indrukwekkende bibliotheekcollectie en biedt studenten uitstekende ondersteuning bij het studeren. De commissie begrijpt de overwegingen voor een eventueel vertrek uit Kampen en vindt het verstandig dat de instelling hiernaar zorgvuldig onderzoek doet. Met verschillende vormen van studiebegeleiding slaagt de opleiding erin actief bij te dragen aan de studievoortgang. Knelpunten worden snel gesignaleerd en zo mogelijk opgelost. De interne informatievoorziening is zorgvuldig en gedetailleerd. Wat de externe informatievoorziening betreft raadt de commissie de opleiding aan een en ander overzichtelijker te presenteren.

Kwaliteitszorg

De instelling houdt zich intensief bezig met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten. Ze maakt daarvoor gebruik van verschillende goed functionerende gremia en is bereid op basis van de evaluaties maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vak-, periode-, curriculum- en stage-evaluaties, enquêtes en jaargesprekken met studentencohorten en docenten, en stelt vast dat het onderwijs en de organisatie hiermee stapsgewijs verbeterd worden. De manier waarop de TUK het bachelorcurriculum heeft herontworpen en de implementatie daarvan blijft evalueren en tussentijds verbeteren, vindt de commissie een uitstekend voorbeeld van zorgvuldige kwaliteitszorg binnen een instelling van deze omvang. Ook voor de masteropleidingen heeft men laten zien de evaluaties van alle relevante stakeholders te betrekken bij concrete verbeteringen en een beredeneerde (nieuwe) curriculumopzet. De betrokkenheid bij de opleiding van zowel staf als studenten is groot. Ook blijft de instelling in gesprek met het afnemend beroepenveld over de kwaliteit van de opleidingen. De commissie concludeert dat de drie opleidingen op het vlak van kwaliteitszorg uitstijgen boven het niveau van basiskwaliteit.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De instelling hanteert een toetsbeleid dat zijn neerslag heeft in toetsvormen, -programmering, -constructie en -afname, en de kwaliteitszorg. De commissie concludeert dat de toetsvormen

aansluiten bij de vakinhoud en de gestelde leerdoelen. De opbouw naar meer zelfstandigheid en eigen inbreng passen bij het onderwijsleerconcept, en daarbij garandeert de zorgvuldige feedback dat studenten geleidelijk de juiste progressie maken. Het niveau van de toetsen is in orde. De examencommissie kent haar wettelijke taak en voert die uit, al zal het toetsbeleid voor een deel nog in praktijk moeten worden gebracht. De commissie beveelt aan hiermee voortvarend aan de slag te gaan. Uit de selectie afstudeerwerken blijkt dat het niveau dat binnen deze opleiding wordt bereikt gemiddeld iets lager ligt dan voor de predikantsmaster. De scripties hadden vaak het karakter van een exegetische studie. Een aantal was beschrijvend van aard, en ontbeerde de nodige filosofische en methodologische reflectie. Toch stelt de commissie ook voor deze studenten vast dat zij bij afronding van de opleiding de beoogde eindkwalificaties hebben gerealiseerd.

Oordelen per standaard

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling als volgt:

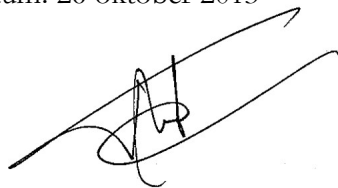
Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Oriëntatie van het programma	voldoende
Standaard 3: Inhoud van het programma	voldoende
Standaard 4: Didactische vormgeving van het programma	voldoende
Standaard 5: Aansluiting bij kwalificaties instromende studenten	voldoende
Standaard 6: Studeerbaarheid van het programma	voldoende
Standaard 7: Omvang en duur van het programma	voldoende
Standaard 8: Personeelsbeleid	goed
Standaard 9: Kwalificaties personeel	voldoende
Standaard 10: Omvang personeel	voldoende
Standaard 11: Huisvesting en materiële voorzieningen	voldoende
Standaard 12: Studiebegeleiding en informatievoorziening	voldoende
Standaard 13: Periodieke evaluatie	voldoende
Standaard 14: Verbetermaatregelen op basis van evaluatie	goed
Standaard 15: Kwaliteitszorg	goed
Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende

Algemene conclusie

Na afweging van deze oordelen volgens de beslisregels van de NVAO, komt de commissie tot het oordeel dat de kwaliteit van de opleiding als geheel als **voldoende** moet worden beoordeeld.

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 26 oktober 2013

Prof. dr. D. Hutsebaut

---

drs. D. de Lange

Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling

---

De opleidingen van de Theologische Universiteit Kampen

De Theologische Universiteit in Kampen (TUK) is verbonden aan de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). In 1854 opgericht als Theologische School splitste ze in 1944 als gevolg van een conflict binnen de Gereformeerde Kerken. Sindsdien bestonden er twee theologische hogescholen in Kampen: naast deze instelling was dat de huidige Protestantse Theologische Universiteit (PThU), die in 2012 naar Amsterdam en Groningen vertrok. Sinds begin jaren '70 heeft de Theologische Hogeschool overheids erkenning; vanaf 1987 is de instelling erkend als Theologische Universiteit.

De TUK werkt vanuit een gereformeerde geloofsovertuiging. In de zelfevaluatie staat dat ze haar werk verricht voor de kerk, 'met oog voor de context van globalisatie en secularisatie waarin de kerk leeft, gekoppeld aan de missionaire roeping en de internationaal-oecumenische opdracht van de kerk'. De verbinding met de kerk is geïnstitutionaliseerd in de rol van de synode, de landelijke vergadering van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Deze benoemt de Raad van Toezicht, de leden van het curatorium en het vaste academische personeel. Het curatorium adviseert de RvT ten aanzien van de gereformeerde identiteit van de opleidingen en zal in de toekomst als commissie binnen de RvT functioneren.

De TUK biedt één bacheloropleiding aan (Theologie, 180 EC) en twee masteropleidingen: Theologie Predikant (180 EC) en Theologie Algemeen (60 EC). Het curriculum van de bacheloropleiding is in 2009-2010 herzien, deels op basis van adviezen van de vorige visitatiecommissie en als gevolg van het wegvallen van de vooropleidingseis klassieke talen. Latijn en Grieks zijn nu in de bacheloropleiding geïntegreerd, naast Hebreeuws. Op het moment van visiteren was de invoering van het nieuwe curriculum tot het laatste bachelorjaar gevorderd, waardoor ervaringen met de nieuwe opzet met staf en studenten konden worden besproken, maar resultaten ervan nog niet. De masteropleiding Theologie Predikant wordt eveneens herzien met het oog op de aansluiting bij de herziene bacheloropleiding. Het nieuwe curriculum voor de predikantsmaster gaat in 2013-2014 in en is tijdens de visitatie wel besproken, maar niet door de commissie beoordeeld.

Standaard 1:

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

1.1 Bevindingen

De opleidingen van de Theologische Universiteit Kampen richten zich op de beoefening van gereformeerde theologie en het kunnen functioneren binnen een theologie-gerelateerd beroep. Het opleiden van predikanten voor de Gereformeerde Kerken ziet zij daarbij als *core business*, maar ook voor de beroepen van docent Godsdienst en levensbeschouwing en kerkelijk werker bieden de opleidingen van de TUK een basis. In de zelfevaluatie wordt de gereformeerde identiteit gekoppeld aan drie centrale uitgangspunten voor onderwijs en onderzoek:

- 1) kennis wordt verbonden aan persoonlijke geloofsbeleving; er wordt zowel aandacht besteed aan wetenschappelijke theologische disciplines als aan persoonlijke vorming;
- 2) voor alle vakken geldt dat de Bijbel doorslaggevend is; persoonlijke omgang met de Bijbel wordt daarom expliciet geoefend;
- 3) de opleidingen worden verbonden met de directe context van de christelijke gemeenten.

In het zelfevaluatierapport wordt het doel van de opleidingen Theologie aan de TUK samengevat met het motto 'Verbindt Bijbel en leven'. De bronteksten vormen een wezenlijk uitgangspunt voor de doelstelling en inrichting van de opleidingen. De eerste eindterm van de bacheloropleiding is "inzicht in de aard van de theologie en de wijze waarop in de theologie een voortdurende beweging plaatsvindt tussen bron (Bijbel) en context, met kerkgeschiedenis als tussenschakel". Tijdens de visitatie werd deze nadruk op kennis van de hele Bijbel, de Bijbeltalen en de gereformeerde traditie bevestigd en door staf en studenten als positief profilerend kenmerk van de TUK genoemd. Studenten leren de Bijbel lezen in Hebreeuws en nieuwtestamenteisch Grieks, tot een niveau waarop zij in staat worden geacht filologische discussies te begrijpen.

De *bacheloropleiding Theologie* heeft acht eindtermen, die zijn gerubriceerd in vier categorieën, ontleend aan het domeinspecifieke referentiekader. De opleiding beoogt basale vorming in de theologische disciplines en werkt daarnaast vanuit centrale thema's en terreinen waarbinnen die disciplines worden geïntegreerd. De godsdienstwetenschappelijke/ filosofische disciplines en de brontalen zijn daarbij ondersteunend. In het zelfevaluatierapport wordt aan de hand van een schema verantwoord op welke manier deze doelen de Dublin- descriptoren dekken (zie Bijlage 3).

Theologische kennis:

1. inzicht in de aard van de theologie en de wijze waarop in de theologie een voortdurende beweging plaatsvindt tussen bron (Bijbel) en context, met de kerkgeschiedenis als tussenschakel;
2. inzicht in de plaats en roeping van de theologie binnen het geheel van de wetenschappen en binnen de kerkelijke en maatschappelijke werkelijkheid;
3. basale kennis van en inzicht in de zes belangrijkste theologische disciplines (inclusief relevante thema's, begrippen en methoden), te weten: bibliologie, kerkgeschiedenis, systematische theologie, praktische theologie, theologische ethiek, missiologie;

4. elementaire kennis van en inzicht in aan deze disciplines verbonden niet-theologische vakgebieden, met een accent op de Bijbeltalen.

Wetenschappelijke vaardigheden:

5. beheersing van basale academische vaardigheden in het kader van theologische vraagstellingen en vakspecifieke methoden: argumentatie, communicatie, schriftelijke en mondelinge rapportage, en oordeelsvorming.

Academische attitude, persoonlijke vorming:

6. het beginnende vermogen om de verschillende theologische disciplines op een geïntegreerde wijze te beoefenen door deze toe te spitsen op concrete deelgebieden en thema's uit het veld van geloof, kerk, samenleving en wetenschap;
8. het vermogen tot reflectie op de omgang met zichzelf, met medemensen en met God en de bereidheid om in die omgang te groeien.

Afstemming arbeidsmarkt, professionele vorming:

7. het beginnende vermogen om als beoefenaar van de theologie werkzaam te zijn in één van de volgende werkvelden: predikantschap, theologisch specialist, theologisch onderzoeker, kerkelijk werker, onderwijsgevende.

Mede op advies van de vorige visitatiecommissie heeft de TUK de finaliteit van de bachelor meer prioriteit gegeven. De professionele vorming (eindterm 7) heeft onder meer inhoud gekregen door de mogelijkheid tot het volgen van een educatieve minor, in samenwerking met de VU. De bacheloropleiding is echter primair gericht op doorstroom naar de masteropleiding Theologie Predikant. Wetenschappelijke vorming staat hierbij centraal. In een bijlage van het zelfevaluatie-rapport worden daarom de academische vaardigheden van eindterm 5 nader gespecificeerd. Dat gebeurt onder acht noemers: informatie zoeken en selecteren, analyseren, argumenteren en discussiëren, beoordelen en toepassen, presenteren, reflecteren en zelfsturing, samenwerken, en onderzoeken. De concretisering van de eindtermen stelt de opleiding in staat deze vaardigheden als leerlijnen in het curriculum naar voren te laten komen, zo stelt de opleiding (zie Bijlage 3).

De *masteropleiding Theologie Predikant* sluit aan de op de bacheloropleiding en beoogt studenten op te leiden tot professionals die op wetenschappelijk, geestelijk en praktisch niveau in staat zijn de taak van gereformeerd predikant en/ of gereformeerd theoloog te beoefenen. In het zelfevaluatie-rapport worden drie hoofdelementen genoemd: verdieping van theologische kennis en vaardigheid, toegespitst op de predikantspraktijk; praktische beroepsvoorbereiding; en wetenschappelijke vorming door middel van specialisatie. De weg naar het predikantschap binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) is voor vrouwelijke studenten per definitie uitgesloten. Gemiddeld is één op de tien studenten een vrouw. In de zelfevaluatie wordt gesteld dat studenten ook werk vinden in het kerkelijk pastoraat, catechese en opbouwwerk, onderwijs en journalistiek. Deze alternatieve beroepsuitgang is niet expliciet in de eindkwalificaties opgenomen. De eindtermen zijn gerubriceerd op dezelfde wijze als voor de bacheloropleiding:

Theologische kennis:

1. Kennis van en inzicht in de verschillende theologische disciplines en het vermogen om zich een oordeel te vormen over vraagstellingen in de disciplines;
2. Gespecialiseerde kennis van en inzicht in één van de theologische disciplines.

Wetenschappelijke vaardigheden:

3. Gevorderde beheersing van academische vaardigheden, en het vermogen om door middel van zelfstandig methodisch onderzoek bij te dragen aan de ontwikkeling van een onderdeel van de theologie.

Academische attitude, persoonlijke vorming:

4. Het vermogen om de wetenschappelijke kennis en vaardigheid te integreren in een gereformeerde levensovertuiging en vruchtbaar te maken voor kerk en theologie;
5. Het vermogen om op grond van zijn theologische expertise bij te dragen aan de oordeelsvorming over kerkelijke en maatschappelijke vraagstukken;
6. Vaardigheid in de uitleg en toepassing van de Heilige Schrift met het oog op het functioneren als gereformeerd predikant;
8. Een goede geestelijke attitude van liefde voor God en zijn Woord en liefde voor de gemeente.

Afstemming arbeidsmarkt, professionele vorming:

7. Startbekwaamheid om in het ambt van predikant te kunnen dienen.

De eindtermen op het vlak van academische vorming worden verder uitgewerkt onder dezelfde noemers als voor de bacheloropleiding, waarbij ‘de eisen verder gaan’: in de bacheloropleiding spreekt men over ‘beginnend vermogen’; in de masteropleiding over ‘gevorderd’. De doelen op het gebied van wetenschappelijke vorming worden eveneens verder uitgewerkt (zie Bijlage 3) en toegespitst op het uitvoeren van een theologisch wetenschappelijk onderzoek op gespecialiseerd en verdiepend niveau. In het zelfevaluatie-rapport staat dat deze uitwerking het referentiekader vormt bij de beoordeling van het afstudeerproject, dat in de regel plaatsvindt binnen een vastgesteld onderzoeksproject van de instelling.

Hoewel de opleiding sterk leidt richting het predikantschap in de Gereformeerde Kerken, werden tijdens de visitatie verschillende voorbeelden genoemd van studenten met een niet-vrijgemaakte achtergrond (bijvoorbeeld Baptistisch of Evangelisch) of studenten die het predikantschap niet ambiëerden en die de opleiding met succes doorlopen hadden. Het management lichtte tijdens de visitatie toe het beroepsperspectief van vrouwelijke studenten van de masteropleiding wel een aandachtspunt te vinden. Het opzetten van een educatieve master als vervolg op de educatieve minor in de bacheloropleiding is niet mogelijk, maar de opleiding biedt wel alternatieve stages.

Een alternatief voor studenten die niet als predikant willen of kunnen worden opgeleid, is de *masteropleiding Theologie Algemeen*. Deze sluit ook aan op de bacheloropleiding en beoogt studenten in één jaar zodanige kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes te laten verwerven dat zij zelfstandig kunnen functioneren op een deelgebied van de theologie; gekwalificeerd zijn voor een vervolgopleiding tot theologisch onderzoeker; en vanuit een gereformeerde overtuiging hun theologische deskundigheid kunnen inzetten in kerkelijke of maatschappelijke functies en discussies. Net als de masteropleiding Theologie Predikant kenmerkt deze opleiding zich door verdieping en specialisatie. Vanwege de geringere omvang begint de specialisatiefase eerder en krijgt de professionele oriëntatie minder prioriteit. Een afgestudeerde master:

Theologische kennis:

1. bezit gevorderde kennis van en inzicht in begrippen, theorieën, methoden en paradigma’s binnen één van de theologische disciplines.

Wetenschappelijke vaardigheden:

2. kan zelfstandig kennis en inzicht integreren in de gereformeerde traditie en vanuit een eigen positie bijdragen aan de evaluatie en voortgang van die traditie;
3. kan zelfstandig methodisch onderzoek verrichten binnen een onderdeel van de gereformeerde theologie;
4. kan het onderzoek in de gekozen deeldiscipline verbinden met het geheel van de theologische wetenschap;
5. kan samenwerken met andere wetenschappers, en relevante inzichten uit niet-theologische wetenschappen integreren en toepassen op het terrein van de theologie;
6. kan op grond van zijn of haar theologische kennis en inzichten bijdragen aan oordeelsvorming en probleemoplossing bij complexe kerkelijke en maatschappelijke vraagstukken.

Academische attitude, persoonlijke vorming:

8. kan onderzoek door middel van een goed gestructureerd rapport presenteren aan vakgenoten en aan een breder publiek;
9. bezit een zelfkritische, transparante en dienende houding in het uitvoeren van onderzoek en in het presenteren van de bevindingen aan een wetenschappelijk en aan een breder publiek.

Afstemming arbeidsmarkt, professionele vorming:

7. kan vanuit wetenschappelijk-theologische kennis en vaardigheid verantwoordelijkheden dragen en taken aanvatten op christelijk, kerkelijk en maatschappelijk terrein.

Het specialistische karakter van de masteropleiding komt hier tot uiting door een uitwerking van de eerste eindterm. Deze wordt nader uitgewerkt voor de afstudeerrichtingen Oude Testament, Nieuwe Testament, Systematische Theologie, Kerk en Samenleving, Kerkgeschiedenis, Kerkrecht, Praktische Theologie, Missionaire Gemeente, en Patristiek (zie Bijlage 3).

De TUK heeft haar eindtermen zowel verbonden met de Dublin-descriptoren als met de eindtermen uit het domeinspecifieke referentiekader. Dat kader is voorafgaand aan de clustervisitatie opgesteld door het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO) en in dit rapport opgenomen als Bijlage 2. De commissie kan zich goed vinden in het referentiekader. Het beschrijft de verscheidenheid aan structuren en doelstellingen die de opleidingen op het gebied van theologie en religiewetenschappen in Nederland bieden, met als belangrijk onderscheid dat tussen de religiewetenschappelijke en de theologische opleidingen. Na de vorige onderwijsvisitatie heeft een aantal belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden. Voor theologische curricula die tevens als ambtsopleiding gelden, zoals de masteropleiding Predikant, is de maximale studieduur van zes-en-een-half jaar verkort tot zes jaar en wordt kennis van de brontalen niet meer als vooropleidingseis gehanteerd maar in de opleiding zelf verworven.

De domeinspecifieke criteria die in het referentiekader zijn weergegeven, zijn gebaseerd op de Dublin-descriptoren en buitenlandse referentiekaders, met name de *benchmarks* van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. De opleidingen hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bacheloropleiding), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (masteropleiding) niveau op het gebied van het object van de studie. Het DGO-kader is niet prescriptief van aard, maar geeft ruimte aan opleidingen voor eigen keuzes en accenten. De criteria zijn tot op zekere hoogte generiek en kunnen per opleiding verder worden ingevuld. Ze bieden een heldere vertaling van de Dublin-descriptoren

en worden gerubriceerd voor de opleidingstypen ‘bacheloropleiding religiewetenschappen’, ‘bacheloropleiding theologie’ en ‘masteropleiding theologie en religiewetenschappen’. Binnen de laatste categorie gelden er specifieke eisen en profielen voor onder meer de opleidingen die opleiden tot een kerkelijk ambt, zoals de 180-punts master in Kampen.

1.2 Overwegingen

De TUK beoogt studenten een degelijke wetenschappelijke opleiding te bieden die relevant is voor hun toekomstige beroepspraktijk. De commissie stelt vast dat deze doelen in combinatie met het vrijgemaakte gereformeerde profiel voor elk van de drie opleidingen voldoende omschreven zijn en goed aansluiten bij de verwachtingen van de studenten en het afnemend beroepenveld. De TUK wil een leer- en leefgemeenschap zijn waarin gedeeld geloof en onderlinge betrokkenheid de sfeer bepalen en waarin ‘geestelijke krachten met nuchtere wetenschap en praktische methoden verbonden worden’. Samengevat in het motto ‘verbindt Bijbel en leven’, impliceert dat het bestuderen van theologie in samenhang met de huidige postmoderne samenleving. Deze wens is volgens de commissie overtuigend in de doelstellingen vertaald. De TUK is inderdaad een volwaardige universiteit met een gereformeerd profiel, waarin onderwijs, onderzoek en kennisuitwisseling samenhangen.

De drie opleidingen zoeken in hun beoogde eindkwalificaties aansluiting bij het domeinspecifieke referentiekader. Naar oordeel van de commissie dekt dat kader de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde theologen voldoende af. Van de drie sets eindtermen is duidelijk omschreven hoe ze gerelateerd zijn aan de Dublin-descriptoren, waardoor ze wat betreft niveau en oriëntatie passen binnen het kwalificatieraamwerk. Het onderscheid tussen de eindtermen van de bachelor- en masteropleiding is daarbij helder: in de bacheloropleiding ligt het accent op een brede theologische kennisbasis en beginnende vermogens op het vlak van academische vaardigheden en wetenschappelijk onderzoek. In de masteropleiding worden studenten geacht op basis van een gevorderd en specialistisch kennisniveau zelf een wetenschappelijke visie te presenteren en aan (een deelgebied van) de theologie bij te dragen.

De beoogde eindkwalificaties beantwoorden volgens de commissie aan de internationale domeinspecifieke eisen. Ze zijn geformuleerd op het juiste niveau en concretiseren zowel het professionele als het wetenschappelijke karakter. Het laatste gebeurt op een helder en gedetailleerd niveau. De commissie herkent het DGO-kader in de eindtermen, maar ziet tegelijkertijd dat de opleiding deze heeft vertaald naar een profiel met eigen accenten. De manier waarop ze zijn geformuleerd is meer gericht op een theologisch dan op een godsdienstwetenschappelijk perspectief. De beoogde geestelijke attitude is helder verbonden met eindtermen. Zelfstandige exegese en een wetenschappelijk gefundeerde en persoonlijke reflectieve omgang met bronteksten hebben een centrale plaats.

Ten opzichte van de vorige visitatie heeft de TUK haar masteraanbod verbreed. De commissie is positief over het complementaire karakter van beide masteropleidingen en vindt de professionele oriëntatie van de masteropleiding Predikant goed in de eindtermen verwerkt. Hoewel de TUK het opleiden van predikanten als kerntaak beschouwt, adviseert de commissie toch ook de andersoortige uitgangen die ze tijdens de visitatie noemde, expliciet in de eindtermen op te nemen. Voor de master Theologie Algemeen vraagt de commissie zich af of het aantal van negen afstudeerrichtingen niet wat aan de ambitieuze en mogelijk te omvangrijke kant is voor een gemiddelde instroom van jaarlijks 25 studenten. Verhoudingsgewijs veel van deze studenten kiezen de afstudeerrichting Missionaire Gemeente. Die speelt blijkbaar het meeste in op behoeften van studenten en het beroepenveld. De commissie bepleit doorgaande

evaluatie van het bachelor- en masteraanbod, zeker gezien de recente wijzigingen. De gesprekken tijdens de visitatie hebben de commissie ervan overtuigd dat de TUK op het punt van voortdurende curriculumevaluatie uitstekend grip heeft en in staat is de juiste strategische keuzes te maken.

1.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Standaard 2:

De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Toelichting:

Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het beroepenveld en het vakgebied.

2.1 Bevindingen

De onder Standaard 1 beschreven eindtermen hebben wat oriëntatie betreft voor de drie opleidingen eigen accenten. De bacheloropleiding combineert een wetenschappelijke oriëntatie met een professionele en benadrukt daarbij de eerste; de predikantsmaster legt een sterkere nadruk op beroepsvoorbereiding, maar geeft deze vorm in wisselwerking met wetenschappelijke verdieping; en de masteropleiding Theologie Algemeen heeft vooral een gespecialiseerd wetenschappelijke oriëntatie. De drie opleidingen hebben daarnaast een oriëntatie die kan worden samengevat onder de noemer ‘persoonlijke en spirituele vorming’. De commissie is voor elke opleiding nagegaan hoe deze oriëntaties in de programma’s zijn vertaald.

De *bacheloropleiding* beoogt studenten in staat te stellen ‘op een wetenschappelijk verantwoorde en vakbekwame wijze Bijbel en leven met elkaar te verbinden’ en ze daarmee voor te bereiden op de arbeidsmarkt of een vervolg in een masteropleiding. De wetenschappelijke oriëntatie komt allereerst tot uiting in het vak methodologie. De commissie heeft tijdens de visitatie van dit vak vastgesteld dat het een basale, maar voldoende introductie biedt. In de studiegids wordt vervolgens toegelicht dat door de drie bachelorjaren de leerlijn academische vaardigheden loopt. Bij alle vakken komt een aantal van de acht genoemde vaardigheden (zie Standaard 1) aan bod, vaak in samenhang met elkaar. De academische vaardigheden waarop studenten bij elk vak expliciet worden getoetst staan duidelijk vermeld in de studiegids, zoals bij het onderdeel ‘Wat is theologie’ van de eerste ‘periodemodule’ uit jaar 1: ‘de student kan uitleggen wat het vak systematische theologie inhoudt, voorbeelden geven van in dit vak gebruikte methoden, en systematisch-theologische argumentaties analyseren’. De commissie heeft tijdens de visitatie een selectie van vakken bestudeerd en is nagegaan hoe de eindkwalificaties per vak in leerdoelen zijn vertaald, om daarmee de claim van de leerlijn academische vaardigheden te kunnen verifiëren. Ze heeft vastgesteld dat de vertaling naar leerdoelen zeer zorgvuldig en gedetailleerd gebeurt. Studenten bevestigden dit, en konden goed toelichten welke opbouw in academische vaardigheden het programma biedt.

Vanaf het begin van de opleiding worden de studenten getraind in elementaire academische en onderzoeksvaardigheden; gaandeweg zijn ze beter in staat om tot een zelfstandige behandeling van een theologische vraagstelling te komen. Dit wordt in de vorm van opdrachten gekoppeld aan het vakinhoudelijke onderwijs en komt tot een synthese in de bachelorscriptie. In de zelfevaluatie wordt de interactie tussen onderwijs en onderzoek toegelicht. Studenten werken aan een afgebakend onderwerp in wetenschappelijk onderzoek; docenten behandelen actuele wetenschappelijke publicaties en betrekken eigen onderzoek bij het onderwijs. Tijdens de visitatie bevestigden de docenten dit: ‘Alle onderzoeksoutput passeert in de colleges.’ De commissie heeft tijdens de visitatie vastgesteld dat actueel wetenschappelijk onderzoek inderdaad in het programma verweven is en dat onderzoeksvaardigheden aan bod komen. De hermeneutische benadering van de Bijbelvakken is hierbij wel sterker vertegenwoordigd dan empirische benaderingen. Studenten gaven aan zich afhankelijk van hun scriptie methodologisch te kunnen bijscholen, als hun opzet en vraagstelling daartoe aanleiding geven.

De professionele oriëntatie van de bacheloropleiding krijgt onder meer gestalte in de praktijkopdrachten uit jaar 1 en 3. In de zelfevaluatie staat dat studenten er van zijn doordrongen dat de opleiding is gericht op doorstroming naar de predikantsmaster en dat zij daarom veelal de minor Predikant volgen. Alternatieve minoren waarin de professionele oriëntatie inhoud krijgt zijn de minor educatie de minor kerkelijk werk. Om de verbinding met de praktijk in de kerkelijke werkvelden te versterken, heeft de TUK recentelijk in samenwerking met de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle een praktijkcentrum opgezet, gericht op zowel onderwijs als onderzoek en kennisuitwisseling. De effecten van dit Praktijkcentrum op de inrichting en oriëntatie van het programma konden nog niet worden vastgesteld.

Eindterm 8 ('het vermogen tot reflectie op de omgang met zichzelf, met medemensen en met God en de bereidheid om in die omgang te groeien') impliceert een oriëntatie op spirituele en persoonlijke groei. De commissie was benieuwd naar de manier waarop de opleiding hieraan invulling geeft, en kreeg daarop tijdens de visitatie uitgebreid antwoord. Door de bachelorjaren heen lopen de leerlijnen 'Luisteren naar het woord' en 'Persoonsvorming'. Er wordt in dit verband veel aandacht besteed aan studievaardigheden en individuele mentorgesprekken. Voor 'Luisteren naar het woord' leggen studenten een leesdossier aan, waarin ze reflecteren op hun leeservaring met de behandelde Bijbelboeken en die moeten koppelen aan het academische referentiekader. Studenten waarderen de manier waarop de academische inhoud wordt betrokken op hun persoonlijke groei en ervaren hierbij 'positieve spanning'. De confrontatie van het eigen geloof met wetenschappelijke kaders krijgt expliciet aandacht, onder meer bij Godsdienstsociologie, waar studenten hun eigen religieuze socialisatieproces wetenschappelijk problematiseren. Studenten noemden dit een leerzame 'worsteling', waarin 'je eigen geloof ineens onderuit wordt gehaald'. Docenten stelden hierbij een 'taalbrug' te bieden tussen het geloofsjargon en de postmoderne context.

De *masteropleiding Theologie Algemeen* bouwt voort op de bacheloropleiding en biedt studenten de mogelijkheid zich te verdiepen en te specialiseren binnen één van de vakgebieden van de theologie. Die specialisatiefase begint direct na de *Common course* aan de start van de opleiding. De wetenschappelijke oriëntatie komt volgens het zelfevaluatierapport in het programma tot uitdrukking in een vervolg op de leerlijn academische vaardigheden. Via de curriculumonderdelen en behandelde literatuur komen studenten in aanraking met resultaten van specifiek wetenschappelijk onderzoek. Onderzoeksvaardigheden en andere aspecten van een academische houding zijn in de vorm van opdrachten en toetsing in het onderwijs verwerkt, zoals in essays, de zelfstandige bespreking van een theologische vraagstelling en de afstudeerscriptie, waaraan een mondelinge voordracht en verdediging gekoppeld is. Net als voor de bacheloropleiding heeft de commissie een selectie van vakken bekeken en aan de hand van de studiegids onderzocht hoe de eindtermen zijn vertaald in leerdoelen per vak. Ze heeft ook hier vastgesteld dat dit concreet en gedetailleerd gebeurt, en dat daarmee zowel de uitwerking van de eindtermen op het vlak van wetenschappelijke vorming als de acht aspecten van de leerlijn academische vaardigheden in de vakken worden verwerkt.

Bij het bestuderen van het programma van de masteropleiding Theologie Algemeen heeft de commissie het accent gelegd op de meest gekozen specialisatie, Missionaire Gemeente. Ze zag dat in de vakken expliciet onderzoeksvragen terugkomen en dat verschillende wetenschappelijke gezichtspunten worden behandeld. Studenten vonden dat er een duidelijk verschil was tussen de bachelor- en de masteropleiding qua niveau, verdieping en wijze van toetsing. Ze gaan in de masteropleiding zelfstandiger met onderzoek aan de slag. De aangereikte methodologie is vooral hermeneutisch. Tijdens de visitatie kwam de wenselijkheid van meer sociaalwetenschappelijke empirische methodologie ter sprake. Docenten stelden dat

de samenwerking met de Gereformeerde Hogeschool de TUK in staat stelt meer sociaalwetenschappelijke expertise in te zetten. Belangrijker vonden de docenten echter dat zij actuele probleemstellingen inbrengen die de interesse van studenten wekken en hen actief bij de uitvoering van het onderzoek betrekken. Studenten bevestigden dat dit in de opleiding gebeurt.

De *masteropleiding Theologie Predikant* is volgens het zelfevaluatie-rapport een ‘wetenschappelijke beroepsopleiding die zich kenmerkt door integratie van wetenschappelijke, geestelijke en praktische vorming, specifiek ingebed in de gereformeerde traditie’. De wetenschappelijke oriëntatie is verweven met alle vakken, waarin de acht genoemde vaardigheden (zie Standaard 1) in samenhang aan bod komen. Onderzoeksvaardigheden worden op dezelfde wijze ontwikkeld als bij de masteropleiding Theologie Algemeen. De leerlijn academische vaardigheden loopt door en wordt geconcretiseerd door uitgewerkte leerdoelen, zoals bij het vak Oude Testament: ‘de student kan een schriftelijk geformuleerde exegese van een profetische tekst presenteren, waaruit blijkt dat hij in tekstkritische kwesties een verantwoorde afweging kan maken en een methodische en systematische aanpak van de exegese van een tekst kan hanteren’.

Ook voor de predikantsmaster konden studenten het verschil met de bacheloropleiding op het vlak van zelfstandigheid, eigen initiatief en onderzoeksgerichtheid illustreren. De verdieping van de wetenschappelijke oriëntatie begint al in jaar 1, maar studenten ontwikkelen onderzoeksvaardigheden vooral in de specialisatiefase (jaar 3). Tijdens de visitatie lichtten studenten toe elkaar in colleges vaak methodische vragen te stellen en zo kritisch met elkaars onderzoek mee te denken. De groepen zijn klein, waardoor er veel feedback mogelijk is. De opbouw in onderzoeksvaardigheden door de drie jaren zou volgens studenten sterker kunnen, maar het niveau dat van hen geëist wordt ervaren ze als uitdagend. Ze krijgen de kans om mee te doen in lopend onderzoek, onder meer bij Systematische Theologie. In het zelfevaluatie-rapport staat dat studenten en promovendi onder bepaalde voorwaarden een aantal cursussen op researchmasterniveau kunnen volgen die worden aangeboden NOSTER, de landelijke onderzoeksschool voor Theologie en Religiewetenschap.

Naast de eerder genoemde ‘eindtermen wetenschappelijke vorming’, heeft de opleiding het beroepsprofiel voor predikant en de acht algemene eindkwalificaties uitgewerkt in discipline-eindtermen en eindtermen professionele vorming. De discipline-eindtermen komen naar voren in de specialisatie in jaar 3. De eindtermen professionele vorming zijn een concretisering van het beroepsprofiel Gereformeerd Predikant. De opleiding stelt dat dit beroepsprofiel een update van de predikantenvereniging verdient en dat ze daartoe in samenhang met de ontwikkeling van het nieuwe mastercurriculum wil stimuleren. De onderdelen die gestalte geven aan de professionele oriëntatie staan in de studiegids genoemd onder de noemer ‘praktijk’ en maken ongeveer een zesde deel uit van de opleiding. Ze zijn verspreid over de jaar 1 (bijvoorbeeld: Preekpresentatie, Didactiek van de catechese), jaar 2 (Leiding geven, Praktijkoriëntatie 1) en jaar 3 (Praktijkoriëntatie 2).

Tijdens de afsluitende stage worden studenten geplaatst in een gemeente om gedurende negen weken, onder begeleiding van de plaatselijke predikant die optreedt als mentor, zelfstandig te functioneren als kandidaatpredikant op het terrein van elk van de vier hoofdcomponenten van het ambtelijke werk: de prediking, de catechese, het pastoraat en gemeenteopbouw. Onder meer in dit onderdeel komen de verschillende oriëntaties van de opleiding samen, omdat het handelen in de praktijk vergezeld gaat van gefundeerde reflectie daarop en in verband wordt gezien met de persoonlijke, spirituele groei die studenten doormaken. Tijdens de visitatie heeft de commissie vastgesteld dat door de inrichting van het programma wisselwerking plaatsvindt

tussen wetenschap en praktijk, onder meer bij het vak Praktische Theologie. Daarin worden studenten geacht op basis van eigen onderzoek een bijdrage te leveren aan de wetenschappelijke bestudering van de praxis van geloof en kerk, toegespitst op de interactie tussen evangelie, pastoraat en levensverhaal. Hoewel de master primair op het predikantschap in de Gereformeerde Kerken gericht is, zijn ook stages in andere richtingen mogelijk. Tijdens de visitatie werden zorginstellingen en Evangelische gemeenten daarvan als voorbeeld gegeven.

2.2 Overwegingen

De commissie stelt vast dat de drie opleidingen erin slagen op een juiste manier gestalte te geven aan de wetenschappelijke oriëntatie. De bacheloropleiding legt de nadruk op basale academische vaardigheden, en geeft in verschillende curriculumonderdelen een eerste aanzet tot wetenschappelijk onderzoek. Het programma biedt een theologische basis en zet daarbij sterk in op het brontalenonderwijs. De commissie concludeert dat het curriculum voldoende invulling geeft aan het gereformeerde profiel met nadruk voor de bronteksten, zonder daarbij het buitenperspectief op de eigen theologiebeoefening te negeren.

De onder de eindkwalificaties gespecificeerde academische vaardigheden zijn naar oordeel van de commissie adequaat vertaald in een leerlijn die door de drie bachelorjaren heen loopt en in beide masteropleidingen een vervolg krijgt op een gevorderd niveau. Bij bijna alle vakken komt een aantal van de acht genoemde vaardigheden aan bod, meestal in samenhang met elkaar. Het niveauverschil tussen de bachelor- en masteropleiding is voldoende gemarkeerd. In beide masteropleidingen leren studenten zelfstandig onderzoek uitvoeren en worden ze in de verschillende vakken in actueel onderzoek ingevoerd. Ook het onderzoek van de eigen docenten komt daarbij aan de orde. De opbouw richting meer zelfstandigheid en specialisatie in de masteropleiding is in orde. Voor de drie opleidingen geldt dat de wetenschappelijk georiënteerde eindtermen herkenbaar en zorgvuldig zijn vertaald in leerdoelen per vak, die garanderen dat de inrichting van het programma goed aansluit bij de gestelde doelen. De commissie vindt de claim van de opleiding gerechtvaardigd dat de heldere relatie tussen eindkwalificaties, specifieke eindtermen, leerdoelen en de inhoud van het programma de studenten in staat stelt de eindkwalificaties te verwerven.

De professionele oriëntatie van de bacheloropleiding is minder uitgesproken dan de wetenschappelijke, maar volgens de commissie voldoende vormgegeven. De relatie tussen het curriculum en de verwachtingen van het afnemend beroepenveld van de theologieopleidingen is voor studenten helder, bovendien hebben ze de mogelijkheid zich er via minoren op te oriënteren. De commissie juicht de oprichting van een Praktijkcentrum toe, en bevestigt dat de universiteit attent is op signalen die haar uit het werkveld bereiken. De professionele oriëntatie van de masteropleiding Predikant is uitstekend vormgegeven. De praktijkgerichte curriculumonderdelen zijn inhoudelijk in orde en qua inrichting en programmering goed geïntegreerd met de andere elementen van de opleiding. Ze geven inhoud aan het beroepsprofiel van wetenschappelijk opgeleide gereformeerde predikanten.

De opleidingen hebben naast (en verweven met) de wetenschappelijke en professionele oriëntatie ook een meer persoonlijke, spirituele oriëntatie. Deze impliceert onder meer 'het vermogen tot reflectie op de omgang met zichzelf, met medemensen en met God en de bereidheid om in die omgang te groeien'. De commissie herkent de relatie tussen het gereformeerde karakter en missie en van de TUK enerzijds, en de uitwerking daarvan in het programma anderzijds. Vooral voor de bacheloropleiding vindt de commissie de manier waarop deze oriëntatie in het programma is geïntegreerd sterk. De leerlijnen 'Persoonlijke

vorming' en 'Luisteren naar het woord' zijn naar haar oordeel sterke didactische uitwerkingen van de beoogde oriëntaties van het programma.

Voor de drie opleidingen van de TUK geldt dat de oriëntatie van de programma's de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en de beroepspraktijk voldoende garandeert. De commissie is van oordeel dat de bacheloropleiding en de masteropleiding Theologie Predikant voor deze standaard uitstijgen boven het niveau van basiskwaliteit, omdat zij de verschillende oriëntaties op een intelligente manier met elkaar verweven en ze daarmee onderling versterken. Bij de bacheloropleiding gaat het om de wetenschappelijke en persoonlijke vorming, die op een indirecte manier ook beroepsgericht is; in de predikantsmaster gaat het om een vruchtbare wisselwerking tussen de praktische en theoretische curriculumonderdelen. De commissie heeft de indruk dat de samenwerking tussen stageplaatsen en opleiding goed loopt en is positief over de manier waarop de specialisatie is verweven met reflectie op de stage. Door de afwisseling tussen praktijk en onderzoek worden wetenschap en beroepenveld goed op elkaar betrokken.

2.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Standaard 3:

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te halen.

Toelichting:

De eindkwalificaties van het programma zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend programma.

3.1 Bevindingen

Dit hoofdstuk onderzoekt de inhoud en samenhang van achtereenvolgens de bacheloropleiding, de masteropleiding Theologie Predikant en de masteropleiding Theologie Algemeen.

3.1.1 bacheloropleiding

Het bachelorprogramma omvat 180 ec en bestaat voor een groot deel uit verplichte vakken. Jaar 1 en 2 zijn een 'basisopleiding', jaar 3 is de 'afronding'. Een overzicht van het programma is in dit rapport opgenomen in Bijlage 4. In het zelfevaluatie-rapport wordt de structuur van het programma als volgt samengevat:

Onderwijseenheden:	EC jaar 1	EC jaar 2	EC jaar 3	Subtotaal ec in %
Periodemodule	31	37,5	13	45,3
Talen	20	13,5		18,6
Luisteren naar het Woord	7	5		6,7
Themaweek	2	2		2,2
Persoonsvorming		2	1	1,7
Minor			30	16,7
Bachelorproef			14	7,8
Studium Generale			1	0,5
Methodologie			1	0,5
Totaal	60	60	60	100%

De eerste twee jaren bieden een oriëntatie op de verschillende theologische vakgebieden en een aantal integrerende thema's. De inhoudelijke invulling in deze twee jaar kent een vast patroon:

- in elke periode wordt een 'periodemodule' gegeven, die twee tot vier vakken overkoepelt met een thema;
- in elke periode is er aandacht voor de talen (Grieks, Hebreeuws, of Latijn), 'Luisteren naar het Woord' en 'Persoonsvorming';
- twee keer per jaar is er een themaweek.

In het laatste jaar volgen studenten een minor (30 EC) die aansluit bij het werkveld waarin zij na afronding van de studie of vervolgopleiding terecht willen komen (zie Standaard 2). Studenten kiezen uit de minor Predikant, minor Kerkelijk werk, Educatieve minor, of een vrije minor. Daarna volgt de afsluitende periode waarin ze zich voornamelijk richten op Ethiek/Systematische theologie en de bachelorscriptie.

Om zich een oordeel te kunnen vormen over de kwaliteit van de curriculumonderdelen, heeft de commissie deels voorafgaand aan en deels tijdens de visitatie de beschikbare informatie over de inhoud van de curriculumonderdelen bestudeerd. Tijdens de visitatie betrof dit een beredeneerde steekproef, met een verdeling over vaktype, inhoud, studiejaar, werk- en toetsvorm. Daaruit heeft de commissie geconcludeerd dat de inhoud van de vakken grotendeels aansluit bij de gestelde opleidingsdoelen en dat het niveau past bij een

wetenschappelijke bacheloropleiding. Onder Standaard 2 is beschreven dat de leerdoelen per vak een zorgvuldige en gedetailleerde concretisering van de beoogde eindkwalificaties zijn.

In het zelfevaluatie-rapport staat dat voor alle vakken geldt dat de verbinding met de Bijbel doorslaggevend is, en dat dit naar voren komt in de keuze van onderwerpen, literatuur en opdrachten. Dit heeft de commissie kunnen bevestigen. De opleiding behandelt in drie jaar alle Bijbelboeken en streeft voor de talen een behoorlijk niveau na, wat resulteert in een relatief zwaar en tijdsintensief programma. De docenten bevestigden dat de eisen op dit vlak van oudsher hoog zijn, omdat er veel waarde wordt gehecht aan het zelfstandig kunnen lezen van de Bijbel in de grondtalen. Alumni stelden hiervan veel profijt te hebben.

Vergeleken met andere theologische opleidingen is het aandeel van godsdienstwetenschappen in het curriculum klein. In het zelfevaluatie-rapport wordt dit in verband gebracht met de identiteit en daarmee samenhangende keuze voor christelijke theologie. De commissie heeft dit thema tijdens de visitatie aan de orde gesteld, temeer omdat de opleiding claimt het motto 'verbindt Bijbel en leven' methodisch uit te werken. De commissie vroeg zich af of kennis van godsdienstwetenschappelijke en filosofische disciplines en van andere religies en levensbeschouwingen niet essentieel is voor een opleiding die haar theologische traditie wetenschappelijk wil beschouwen in de context van gesecculariseerde cultuur en een oecumenische taakopvatting. Docenten konden voorbeelden noemen van de manier waarop sociologische begrippenkaders en kennis van andere religies in het bachelorprogramma zijn verwerkt. De 'periodeboeken' gaven daarbij een gedetailleerdere aanvulling op de studiegids.

Ten opzichte van de vorige visitatie is het curriculum opnieuw ingericht, onder meer om Grieks en Latijn volledig in de opleiding zelf te integreren en om de samenhang en opbouw in het programma zichtbaarder te maken. Het oude programma had een disciplinegeoriënteerde opzet; in het nieuwe curriculum wordt bewust meer thematische integratie nagestreefd. Dat gebeurt onder meer binnen periodemodules, waarin verschillende disciplines vanuit een overkoepelend thema worden behandeld. Voorbeelden daarvan zijn 'Geloofsverantwoording in de context van de hedendaagse cultuur' en 'Het evangelie als woord voor de wereld'. Een deel van het talenonderwijs is in de leerlijn 'Luisteren naar het woord' verwerkt. Tijdens de visitatie werd de nieuwe opzet in alle openheid geëvalueerd. Docenten gaven aan na aanvankelijke aarzelingen ('blijft mijn vak nog wel overeind?') tot een positief oordeel te zijn gekomen. De afstemming tussen de vakken werkt en zorgt inderdaad voor integratie – temeer omdat ook de toetsing wordt geïntegreerd. De nieuwe lichte bachelorstudenten lijkt zelfbewuster te zijn, omdat de verschillende disciplines sneller in een overkoepelend perspectief worden gezet.

In het zelfevaluatie-rapport staat dat de samenhang van het programma daarnaast wordt bevorderd door studiejaargroepen, in combinatie met de eisen voor de vakken. Hierdoor komt het verband tussen de vakken tot zijn recht en ontstaat een herkenbaar 'ritme' van opeenvolgende vakken. Uit het panelgesprek met de bachelorstudenten kreeg de commissie de indruk dat dit klopt. Ze waren positief over de opbouw en samenhang. Het programma klimt volgens hen logisch op in moeilijkheidsgraad: 'je wordt steeds meer gedwongen je eigen probleemstelling te formuleren, en meer essays te schrijven in plaats van alleen kennis te reproduceren.' De uitgangspunten van het nieuwe curriculum staan toegelicht in een rapport dat tijdens de visitatie ter inzage lag. Inmiddels is er een projectgroep 'Doorontwikkeling nieuwe bachelor', die de eerste evaluaties heeft omgezet in aanbevelingen voor verbetering en bijstelling (zie: Standaard 14).

3.1.2 masteropleiding Theologie Predikant

In samenhang met (de evaluatie van) het nieuwe bachelorcurriculum, heeft de TUK een nieuw predikantsmastercurriculum ontwikkeld dat in 2013-2014 van start gaat. De commissie heeft zich bij haar beoordeling gebaseerd op bevindingen rond het huidige curriculum, maar tijdens de panelgesprekken ook van gedachten gewisseld over de plannen voor het nieuwe. Een conceptversie van het curriculum was als bijlage bij het zelfevaluatierapport gevoegd.

De masteropleiding Theologie Predikant omvat 180 ec. Het eerste jaar staat in het teken van algemene verdieping; het tweede jaar van praktijkvakken, inclusief een stage van twee weken. In het laatste kwart van jaar 2 wordt een begin gemaakt met de specialisatie in één theologische discipline; het afstudeerjaar is gereserveerd voor specialisatie en praktijkgerichte opdrachten. Dit laatste gebeurt door middel van een stage van negen weken. In het zelfevaluatierapportstaat is een schema opgenomen dat weergeeft hoe de fasen inhoudelijk zijn ingevuld en hoe de studiepunten zijn verdeeld over 'verdieping', 'inbedding' en 'specialisatie' (zie: Bijlage 4 bij dit rapport). Gecomprimeerd ziet dat schema er als volgt uit:

	jaar 1 (<i>verdieping</i>)	jaar 2 (<i>inbedding</i>)	jaar 3 (<i>specialisatie</i>)	Subtotaal ec in %
Disciplines en beroepsvoorbereiding	48	40,5		49,1%
Praktijk	8	6,5	14	15,8%
Talen	3	(facultatief: 17,5; 6)		'1,7%'
Specialisatie (start in 2D)		13	47	33,4%
totaal	59	60	61	100%

Volgens het zelfevaluatierapport staan tussen de onderdelen geen waterdichte schotten. Vaak worden de taalcursussen gevolgd als onderdeel van een specialisatie, waarmee het feitelijke aandeel van de talen meer is dan hier genoemd staat. In de specialisatie verdiepen studenten zich in een van de volgende richtingen: Oude Testament, Nieuwe Testament, Systematische Theologie, Ethiek, Kerkgeschiedenis, Kerkrecht, Praktische Theologie of Missiologie.

Ook dit curriculum heeft de commissie bestudeerd aan de hand van een beredeneerde steekproef, met een verdeling over vaktype, inhoud, studiejaar, werk- en toetsvorm (zie Bijlage 7). In jaar 1 worden leerlijnen uit de bacheloropleiding voortgezet. Daarbij wordt een vervolg geboden op de inleidende basisvakken, aangevuld met een directere oriëntatie op het predikantschap. De opleiding probeert hiermee evenwicht te creëren tussen verdieping en praktijkgerichte inleiding (bijvoorbeeld in het vak Kerkrecht). Docenten gaven aan verschillen te ervaren tussen studenten die snel de praktijkkant op willen en studenten met een theoretischer oriëntatie. De bedoeling is om beide richtingen op elkaar te betrekken. Zo is bij het 'stagegesprek' academisch niveau een beoordelingscriterium. Studenten moeten op theoretisch niveau reflecteren op hun praktijkervaringen. In het nieuwe curriculum start deze wisselwerking nog eerder, omdat studenten sneller de praktijk in gaan.

De commissie stelde van de bestudeerde vakken vast dat de inhoud aansloot bij de leerdoelen en dat het niveau past bij een wetenschappelijke masteropleiding (zie ook: Standaard 2). Het soort vragen dat centraal werd gezet vond de commissie verantwoord en vertoonde een confessionele en wetenschappelijke openheid. Studenten en alumni vonden het wetenschappelijke niveau uitdagend en waren positief over de manier waarop de opleiding is opgebouwd: de praktijk komt gespreid over de drie studiejaar aan de orde, met het accent op het afstudeerjaar. Daarin is een stage van negen weken gepland, onder begeleiding van een predikant, die optreedt als mentor. De stage kan intensief worden genoemd: studenten maken ten minste zeven preken en gaan daarbij ook voor in de eredienst; ze moeten wekelijks zelfstandig catechisatie geven aan ten minste twee groepen; ze leggen wekelijks tenminste vier

pastorale bezoeken af en maken van één daarvan een verbatim; ze bereiden de vergaderingen van de kerkenraad voor, en wonen die bij; en voeren een opdracht uit op het terrein van de gemeenteopbouw.

De specialisatie bouwt voort op de lijn 'Disciplines en beroepsvoorbereiding' en kent drie fasen: verdieping en verbreding (29 EC), oriëntatie op het afstudeerterrein (12 EC); en afstudeerscriptie en voordracht (17 EC). De commissie vroeg tijdens de visitatie of het laatste jaar er niet een van uitersten wordt, doordat studenten een groot onderzoek moeten doen en zich ook in de praktijk moeten storten. Alumni gaven aan dat de afstudeerfase om deze reden inderdaad lastig kon zijn. Ze zagen wel duidelijk de voordelen van een programmering waarbij je na een intensieve stage weer 'terug de studeerkamer induikt', omdat er allerlei nieuwe vragen zijn opgekomen. Het viel de commissie op dat de masteropleiding een voortdurende dynamiek kent van onderzoek, schrijven, feedback, zelfreflectie.

In het kader van de specialisatie wordt ook Methodologie en rapportage gegeven. Dit vak vond de commissie niet zo sterk: het verschil met de bacheloropleiding zou hier scherper gemarkeerd kunnen. Docenten legden tijdens de visitatie uit dat het vak in het nieuwe programma eerder staat gepland. Net als bij de bacheloropleiding viel het de commissie op dat er relatief weinig aandacht wordt besteed aan filosofie, sociologie en psychologie, de vakken die het 'leven' uit het onderwijsmotto wetenschappelijk ontsluiten. Voor een deel bestond ook hier het antwoord uit de manier waarop deze disciplines zijn verwerkt in andere vakken, zoals filosofie in Ethiek en Apologetiek. Als belangrijkste reden werd genoemd dat beroepsvoorbereiding in de masteropleiding op de eerste plaats staat en dat de inbreng van sociaalwetenschappelijke en wijsgerige vakken in dienst hiervan staat. Hoewel de commissie de inbedding van deze vakken in theologische vakken geen principieel probleem vindt, merkt zij op dat de eigen identiteit van deze disciplines verloren kan gaan zodra deze 'ontsluiting van het leven' vanuit de koepel van de confessie plaatsvindt. Ze waarschuwt daarom voor onderwaardering van deze hulpdisciplines.

3.1.3 masteropleiding Theologie Algemeen

De éénjarige masteropleiding Theologie Algemeen bestaat sinds 2009-2010 en kan zowel in voltijd als in deeltijd worden gevolgd. In die laatste variant worden dezelfde modules over twee jaar verspreid. De opleiding richt zich op een breder en minder specifiek benoemd beroepenveld dan de masteropleiding Predikant, maar bouwt op een vergelijkbare manier voort op de bacheloropleiding. Studenten kiezen direct bij aanvang voor een afstudeervariant, en verdiepen en specialiseren zich binnen één van de vakgebieden van de theologie. De negen afstudeervarianten zijn: Oude Testament, Nieuwe Testament, Systematische Theologie, Kerk en Samenleving, Praktische theologie, Missionaire Gemeente, Kerkgeschiedenis, Patristiek, Kerkrecht. 'Missionaire Gemeente' trekt de meeste studenten. Tijdens de visitatie werd gesteld dat kan voorkomen dat een specialisatie een jaar niet wordt aangeboden. De specialisaties hebben dezelfde opbouw en worden afgesloten met een afstudeerscriptie van dezelfde omvang (17,5 EC). De opbouw van het curriculum wordt in het zelfevaluatierapport schematisch weergegeven:

<i>Fase</i>	Onderwijseenheden	EC
<i>Algemeen</i>	a. Common course gereformeerde hermeneutiek b. Drie onderdelen verbreding en verdieping in het gekozen hoofdvak c. Een bijvak (vrije ruimte) d. Studium Generale-activiteiten	6 6 per onderdeel 6 0,5 Totaal: 30,5
<i>Toespitsing</i>	Voor elk hoofdvak twee onderdelen waarin de student zich verder oriënteert op het gewenste veld van afstuderen. In deze onderdelen wordt de keuze van het onderwerp voor de eindschrijftie voorbereid.	6 per onderdeel Totaal: 12
<i>Afstuderen</i>	a. Afstudeerscriptie (incl. methodologie) b. Voordracht	16,5 1 Totaal: 17,5

De ‘aftrap’ en verbindende schakel tussen de varianten wordt gevormd door de Engelstalige gezamenlijke *Common course*. Voluit: *Doing Theology in a contextual manner. Hermeneutics for the reformed theology*. In dit vak worden de belangrijkste inzichten uit hedendaagse (post)moderne en niet-westerse hermeneutiek behandeld en wordt gereflecteerd op het contextuele karakter van theologie. Tegelijkertijd oefenen studenten met het uitvoeren van een zelfstandig theologisch onderzoek. De commissie heeft bij haar vakkenselectie onder meer deze *Common course* bestudeerd. Ze stelde daarbij vast dat het niveau past bij een wetenschappelijke masteropleiding, en dat studenten goede essays afleveren, die overigens niet in het Engels waren geschreven. Ook constateerde ze dat er in een relatief kort tijdsbestek veel aan de orde komt, met het risico van oppervlakkigheid. Docenten gaven tijdens de visitatie aan dat het op dit punt zoeken is naar een juiste opzet voor de combinatie van studenten met meer (eigen bachelorstudenten) en andere voorkennis. Het vak beoogt een overkoepelend perspectief op de specialisaties te beiden, gericht ‘spanningsvolle gelijktijdigheid van de bron enerzijds en leven, context en cultuur anderzijds’. Verschillende docenten dragen aan de colleges bij.

De vakken voor de specialisatiestudenten hebben een omvang van 6 ec en worden meestal gecombineerd met de Master Theologie Predikant. De bevindingen over de kwaliteit van de curriculumonderdelen onder de noemer ‘specialisatiefase’ gaan daarom ook voor deze opleiding op. Ze sluiten qua inhoud aan bij de leerdoelen en hebben een niveau dat past bij een academische masteropleiding. De leerdoelen zijn een heldere uitwerking van de disciplinegebonden eindtermen. De samenhang van het programma wordt, behalve door de Common course, ondersteund door de fasering en inhoudelijke eenheid van de specialisatie. Alle studenten zijn verplicht voorafgaand aan de afstudeerperiode de gezamenlijke module ‘Gereformeerd theologisch onderzoek’ af te ronden. De opleiding stelt in het zelfevaluatierapport hiermee diepgang, breedte én focus te garanderen.

3.2 Overwegingen

De commissie stelt op basis van de zelfstudie, panelgesprekken en de geraadpleegde informatie over de vakinhoud vast dat het *bachelorprogramma* een voldoende concrete en samenhangende uitwerking biedt van de geformuleerde leerdoelen, die op hun beurt de beoogde eindkwalificaties van de opleiding voldoende afdekken. Het programma biedt een adequate basis in verschillende theologische disciplines en legt relatief veel prioriteit bij de brontalen, die door de studiejaar heen opklimmen tot een prima niveau. De opleiding wil dat in drie jaar tijd de hele Bijbel wordt bestudeerd en slaagt daar ook in, door deze studie met verschillende curriculumonderdelen te integreren. Een van de centrale uitgangspunten van de opleiding (‘de Bijbel is doorslaggevend voor de inrichting van de opleiding’) wordt daarmee goed in het programma verwerkt. De commissie beschouwt dit als sterk punt, dat tevens illustreert dat het

curriculum zorgvuldig is opgebouwd. De opbouw van de stof en het niveau is logisch en de leerlijnen geven structuur. Jaar 3 sluit goed aan op jaar 1 en 2 en is tegelijkertijd onderscheidend ingericht, met praktijkgerichte minoren en de bachelorscriptie.

De TUK beoogt het motto ‘verbindt Bijbel en leven’ in haar programma’s te operationaliseren. Naar oordeel van de commissie slaagt de bacheloropleiding daar ten dele in: de kant van de Bijbel wordt sterker ondersteund en gethematiseerd dan de kant van het ‘leven’ (dat wil zeggen: de gesecculariseerde en postmoderne context van maatschappij en wetenschap). Godsdienstwetenschappelijke en filosofische disciplines worden weliswaar behandeld, maar niet erg grondig. De commissie is van mening dat het conceptuele kader van waaruit de opleiding wordt ingericht op cultuurwetenschappelijk en filosofisch gebied sterker kan. Andere methodologie dan die van hermeneutisch georiënteerd onderzoek zou verder ontwikkeld kunnen worden. De commissie heeft wel geconstateerd dat de opleiding zich op dit vlak verbetert. Ze adviseert deze ontwikkeling op het vlak van vaardighedenonderwijs beter zichtbaar te maken.

De commissie maakt de opleiding een compliment voor de manier waarop zij er in is geslaagd curriculumonderdelen thematisch te integreren. De verbindingen tussen de vakken zijn interessant en verrassend. Ze heeft daarvan tijdens de visitatie een kleurrijk en positief beeld gekregen. Een aandachtspunt dat ook binnen de opleiding zelf leeft en dat de commissie graag zou willen bevestigen, is de (tijdrovende) noodzaak om de thema’s te blijven verversen. Ook is het belangrijk de vakken in naam en presentatie niet al te zeer te laten verhullen welke disciplinaire inhoud er in schuil gaat. Op de didactische implicaties van de thematische opbouw wordt onder Standaard 4 ingegaan.

Ook voor de *masteropleidingen Theologie Predikant* en *Theologie Algemeen* concludeert de commissie op basis het bestudeerde materiaal dat de programma’s de studenten in staat stellen de beoogde eindkwalificaties te realiseren. De programma’s zijn ontworpen op basis van die eindkwalificaties, waarbij de leerdoelen per vak helder en op het juiste niveau zijn geformuleerd. Op basis van de steekproef concludeert de commissie dat de kwaliteit van de curriculumonderdelen in orde is. Dat de opleiding bij specialisatievakken een combinatie maakt tussen de studenten van beide masters is begrijpelijk. Wel meent de commissie dat het aantal specialisatiemogelijkheden dat men in de lucht houdt wat te ambitieus en mogelijk te veel is.

De programma’s hebben een herkenbare structuur. Voor de masteropleiding Theologie Algemeen wordt die ondersteund door het gezamenlijke startvak en de verdieping en verbreding binnen de gekozen specialisatie die daar op volgen. De commissie vond de *Common course* inhoudelijk in orde, maar nog wel te veel inleidend bezig met hermeneutiek. De commissie raadt aan dit vak meer gewicht te geven en meer op een metaniveau in te zetten, om de integrerende en overkoepelende rol die voor dit vak geclaimd wordt nog beter waar te maken. Voor de predikantsmaster bestaat de herkenbare structuur uit de indeling ‘verdieping, inbedding, specialisatie’, en een doordachte programmering van praktijkgeoriënteerde curriculumonderdelen door de drie jaren heen. Jaar 1 is deels een voortgezet curriculum aan basisvakken, waarvan de commissie zich afvroeg of ze qua niveau voldoende onderscheiden waren van de bacheloropleiding. Dat blijkt inderdaad het geval, bovendien komt het beroepsperspectief in deze vakken functioneel aan de orde. Onder Standaard 2 werd al gesteld dat de wetenschappelijke en professionele curriculumonderdelen van de masteropleiding Predikant goed op elkaar betrokken worden.

Hoewel de commissie het masterniveau aan de TUK voldoende gemarkeerd vindt, zou ze toch ook voor de masteropleidingen verdere godsdienstwetenschappelijke en filosofische diepgang

willen bepleiten. Ook hier geldt dat de operationalisering van het onderwijsmotto een uitgebreidere conceptualisering vereist van de hedendaagse context waarin de gereformeerde theologie bedreven wordt. De commissie baseert zich hierbij mede op de door haar gelezen scripties (zie: Standaard 16). De indruk die de commissie kreeg van de nieuwe opzet van de predikantsmaster was op dit punt veelbelovend. Ook het idee om te werken vanuit de leerlijnen van periodemodules, Bijbel, beroepshouding, en praktijk juicht de commissie toe. Ze benadrukt ook in het huidige programma van de masteropleiding Predikant al voldoende samenhang te herkennen. Er is een voortdurende dynamiek van onderzoek, schrijven, feedback en zelfreflectie. Dat de opleiding er ondanks het naast elkaar bestaan van een professionele en wetenschappelijke oriëntatie - en het risico dat deze uitersten te ver uiteen komen te liggen - in slaagt die samenhang te garanderen, vindt de commissie sterk.

3.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Standaard 4:

De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken .

Toelichting:

Het didactisch concept is in lijn met de beoogde eindkwalificaties en de werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

4.1 Bevindingen

In het zelfevaluatie-rapport staat dat de TUK een onderwijsleerconcept hanteert dat is opgesteld in 2003 en waarin nadrukkelijk de identiteit van de instelling tot uiting komt. De hoofdlijnen van het onderwijsleerconcept worden gevormd door twee basale uitgangspunten en drie regels, die gelden voor alle opleidingen en een specifieke uitwerking kennen in elke afzonderlijke opleiding. De uitgangspunten zijn:

- *Pluralisme*: het gebruik van visies, modellen en concepten naar gelang van wat past bij doelstellingen, studenten en docent, in plaats van één specifieke visie op leren;
- *Gemeenschap en klimaat als dragende grond*. De staf en studenten vormen zowel een positieve leer-werkgemeenschap als een geloofsgemeenschap, waarin de persoonlijk-christelijke vorming van studenten van groot belang is.

De regels die daarbij gehanteerd worden, zijn:

- *Werken in de richting van zelfsturing*. De opleidingen beogen van directe instructie in de loop van de opleiding naar zelfsturing te werken. Studenten dragen in toenemende mate zelf verantwoordelijkheid voor hun leerproces en kunnen steeds zelfstandiger functioneren op die terreinen waarop dat van een beginnend professional verwacht mag worden;
- *Continue aandacht voor vorming*. Er wordt structureel aandacht besteed aan de vorming van interesses, waarden, normen en attitudes. Inhoud hoort een vormende waarde te hebben; docenten zijn daarbij een voorbeeld voor studenten;
- *Selectief gebruik van overdrachtsmethodes*. Bij kennisinhouden die specifiek zijn vanwege nieuwe of complexe inhouden, of als voorbeeldgedrag in het geval vorming, worden er werkvormen gehanteerd als hoorcolleges, instructiecolleges, informatie geven, uitleggen, memoriseren of oefenen, vragen stellen, etcetera.

De commissie constateert dat deze didactische visie een logische relatie met de eindtermen van de opleidingen heeft. De nadruk op zelfsturing sluit inderdaad goed aan bij het uiteindelijke profiel van de predikant als academische professional. De identiteit van de universiteit en het toekomstig beroepsperspectief vragen daarbij om een continue aandacht voor persoonlijke, professionele en spirituele vorming.

Het is per vak aan de docenten om de didactische uitgangspunten en regels in samenhang en op grond van relevante overwegingen in praktijk te brengen. Dat zijn bijvoorbeeld: over welke fase van de studie gaat het? Vraagt de leerinhoud om een vormende aanpak? Gaat het om nieuwe of complexe inhouden, die vragen om meer docentsturing? De commissie heeft zich op basis van vakinformatie uit de studiegids en de meer gedetailleerde 'periodeboeken' (een draaiboek per week met een uitgewerkte omschrijving van de opdrachten en toetsing uit de studiegids) een beeld gevormd van de gehanteerde werkvormen. Dat beeld was degelijk en gevarieerd. In het zelfevaluatie-rapport wordt een overzicht gegeven van de gehanteerde didactiek per vak, dat in dit rapport is opgenomen als Bijlage 4. De opleidingen hanteren onder

meer hoorcolleges en werkcolleges (instructie, verwerking, discussie), zelfstudie, zoekopdrachten, bijhouden van een leesdossier, samen lezen en bespreken van teksten, filmanalyses, groepsoopdrachten en -werkstukken, leer- en mentoraatsgesprekken, stagebegeleiding, retraiteweek, individuele reflectieopdrachten, verantwoordingen, interviews, presentaties, en praktijkopdrachten. In de overzichten worden de werkvormen samengevat onder de noemers 'gesprekken', 'colleges', 'procesbegeleiding', 'opdrachten' en 'discussie'. In de verdeling van die typen per opleiding(sfase) en per studierichting zag de commissie de aard en doelstellingen van de opleidingen duidelijk terug. Zo zag zij meer opdrachten en discussie in de loop van de bacheloropleiding en masteropleidingen, en meer procesbegeleiding bij de praktijkgeoriënteerde studiefasen.

Gegeven de geringe omvang van de groepen kent de TUK geen strikte hoorcolleges. Docenten vullen de contacturen grotendeels zelf in, waarbij ze veel gelegenheid voor directe respons en interactie bieden. Instructiecolleges bevatten elementen van wat elders hoorcolleges zijn en bevatten ook kleine opdrachten of presentaties door studenten. Bij werkcolleges is de inbreng van de studenten constitutief voor het onderwijs, zoals bij de gezamenlijke behandeling van een individueel voorbereide tekstvertaling, mondelinge presentaties, of bespreking van scripties. In de loop van de bacheloropleiding neemt het aandeel colleges af en neemt het aandeel van werkstukken, opdrachten en gesprekken toe. Studenten bevestigden tijdens de visitatie dat zij in de loop van de opleiding door zelfstudie geoefend worden in het nemen van eigen verantwoordelijkheid. De kleinschaligheid van de opleiding ervaren ze als positief en stimulerend. Onderwijs aan de TUK betekent voor studenten inderdaad veel actief bijdragen aan de colleges en opgaan in de academische (geloofs)gemeenschap.

De onder Standaard 3 beschreven nieuwe curriculumopzet van de bacheloropleiding is ook vanuit didactisch oogpunt relevant. De TUK beoogt immers haar leer-werkgemeenschap te laten samenvallen met een geloofsgemeenschap, waarin de persoonlijk-christelijke vorming van studenten van groot belang is. De werkvormen in de leerlijn 'Luisteren naar het woord' geven hieraan invulling. Dat geldt ook voor de thematische integratie van theologische disciplines in de periodemodules. Docenten evalueerden deze vakken positief en stelden deze opzet bewust en mede vanuit didactische overwegingen te ondersteunen. De oude opzet herbergde het risico van verkokering, en integratie van verschillende disciplines bleef erg impliciet. Docenten gaven aan door de thematische opzet nu meer van elkaars vakken te weten en studenten beter aan de slag te zetten met het vak theologie als een eenheid - met deeldisciplines ondergeschikt daaraan. De combinaties van disciplines in de periodemodules zijn soms verrassend (bijvoorbeeld Oude Testament en Praktische Theologie) en mede daardoor inspirerend.

4.2 Overwegingen

De commissie meent dat het didactisch concept voldoende geconcretiseerd en doordacht is. De uitgangspunten 'aandacht voor vorming', 'werken richting zelfsturing', en het 'verantwoord zelf invullen van de didactiek per vak' sluiten daarbij volgens haar logisch aan op de doelstellingen en eindkwalificaties van de programma's en passen binnen het profiel van de instelling. De werk- en toetsvormen zijn op de leerdoelen afgestemd en laten door de jaren heen een opbouw zien van hoorcollegevormen en tentamens, naar meer discussiecolleges en zelfstandige presentatie in colleges en werkstukken. Ook de praktijkonderdelen zitten didactisch goed in elkaar. De meeste vakken gebruiken een combinatie van didactische vormen. De opleiding is hierbij eerder flexibel en laat docenten ruimte, die zij volgens de commissie verantwoordelijk benutten. Het didactische klimaat wordt gevormd door de kleinschaligheid en grote betrokkenheid van staf en studenten. Studenten worden duidelijk

opgenomen in een gemeenschap waarin ze worden gestimuleerd zich persoonlijk en academisch te ontwikkelen.

De opleidingen hebben met het gepresenteerde materiaal voldoende aangetoond bij de inrichting van de opleiding het didactische concept te operationaliseren. De vormgeving van de drie programma's zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De commissie is van mening dat de bacheloropleiding op dit gebied systematisch uitstijgt boven het niveau van basiskwaliteit. De commissie concludeerde onder Standaard 2 al dat de nieuwe curriculumopzet er in slaagt de verschillende oriëntaties op een intelligente manier met elkaar te verweven. De didactische opzet waarin de persoonlijke vorming van studenten integraal deel uitmaakt van het programma, en waarin studenten door een thematische aanpak eerder een overzicht krijgen van het vak theologie als geheel, leidt studenten op tot zelfbewuste academisch gevormde theologen. Voor andere bacheloropleidingen theologie kan dit als goed voorbeeld dienen.

4.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 4 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 4 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 4 als **voldoende**.

Standaard 5:

Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Toelichting:

De gehanteerde toelatingseisen zijn realistisch met het oog op de beoogde eindkwalificaties.

5.1 Bevindingen

De toelatingseisen van de drie opleidingen staan in het OER. Voor de bacheloropleiding gaat het om een vwo-diploma, of een diploma dat door de universiteit daaraan is gelijkgesteld, zoals een propedeusegetuigschrift van een hbo- of wo-opleiding. Wie 21 jaar of ouder is, mag gebruik maken van de colloquium doctum-regeling. Voor toelating tot de masteropleiding Theologie Algemeen is een wo-bacheloropleiding Theologie vereist. Met een afgeronde hbo-opleiding theologie kunnen studenten een verkorte route volgen binnen het bachelorprogramma. Ze moeten daarvoor een verzoek indienen bij de examencommissie, die individuele premastertrajecten vaststelt. Voor afgestudeerde theologen van de Gereformeerde Hogescholen uit Zwolle en Ede is dat een vast basispakket van 40 ec; voor afgestudeerden van de Evangelische Theologische Academie in Zwijndrecht en andere theologieopleidingen op hbo-niveau is dat 60 ec. Voor de masteropleiding Theologie Predikant gelden vergelijkbare eisen: wanneer een aspirant-student elders de graad van bachelor in de theologie heeft verkregen, voert de examencommissie een pakketvergelijking uit en stelt zij op basis daarvan een premasterpakket vast. Een dergelijk pakket behelst maximaal 60 ec, indien nodig aangevuld met de talen. Studenten die aan de TUK de eenjarige Master Theologie Algemeen hebben gevolgd kunnen daarna alsnog instromen in de Master Theologie Predikant, waarvoor dan nog twee jaar nodig is.

Voor een beeld van de aantallen worden in het zelfevaluatie-rapport recente instroomcijfers weergegeven. De tabellen met kwantitatieve gegevens en rendementscijfers zijn in dit rapport bijgevoegd als Bijlage 5. Na de bacheloropleiding stroomt ongeveer 15 procent uit; in de masteropleidingen bestaat vervolgens zo'n 20 procent uit instroom van elders. Een groot deel van de bachelorstudenten studeert met de intentie om door te stromen in de masteropleiding Theologie Predikant. Zij worden erop gewezen dat het volgen van de minor Predikant verplicht is om tot deze opleiding toegelaten te worden; dit staat tevens vermeld in de studiegids.

2012-13	Inschrijvingen	Totaal studenten	Waarvan vrouw	Waarvan internationaal	Waarvan deeltijd	Totaal 2011-2012
bachelor	10	46	6	1	0	49
master Predikant	4			1	0	
master Algemeen	22	33	4	5	13	29

In het zelfevaluatie-rapport wordt gesteld dat studenten afkomstig kunnen zijn uit de eigen achterban (kerkelijke denominatie) en ook van elders, mits ze blijken geven van een positieve houding ten opzichte van het gereformeerde karakter van de universiteit. Studenten van de predikantsmaster dienen een motivatiebrief en een kerkelijk attest te overleggen, waarna zij worden uitgenodigd voor een intakegesprek over motivatie, geloof en studie. Het gesprek is geen formele eis van toelating, maar dient om wederzijdse (studieloopbaan)verwachtingen helder te krijgen. Tijdens de visitatie heeft de commissie aan de studenten en alumni gevraagd hoe zij de intake ervaren hebben en waarom zij voor de TUK gekozen hadden. Ze stelden onder meer dat je als vrijgemaakt gereformeerde via de TUK een duidelijk beroepsperspectief

hebt, en verzekerd bent van een degelijke opleiding in de talen. Studenten noemden de sfeer ‘vrij en vrolijk’. Studenten uit de Christelijk Gereformeerde Kerken en uit de Evangelische en Baptistische hoek zijn welkom; denominatie is minder van belang dan de bereidheid ook je eigen geloof bij de theologiestudie te betrekken. Het management noemde de instroom vanuit de eigen kerkelijke achterban ‘langdurig bestendig’, maar werkt onder andere met het oog hierop bewust meer samen met christelijke hogescholen.

De instroom van studenten uit het buitenland stijgt. De meeste van hen stromen na een premastertraject in de masteropleiding Theologie Algemeen in. De commissie vroeg tijdens de visitatie hoe de opleiding het niveau van deze instroom garandeert. Dat gebeurt onder meer door het beoordelen van scripties en taalniveau. Volgens de opleiding halen deze studenten resultaten die vergelijkbaar zijn met die van hun Nederlandse medestudenten. Velen leren snel Nederlands en halen een hoog niveau. Om deze instroom te stimuleren, werkt de TUK met een netwerk van ‘scouts’ in Oost-Europa. De instelling beoogt haar internationale contacten verder te intensiveren en breidt die uit, bijvoorbeeld in Michigan en Brazilië.

In het zelfevaluatie-rapport en tijdens de gesprekken werden nog meer voorbeelden gegeven van elementen die de aansluiting van het programma bij het niveau van de instromende studenten bevorderen. De commissie heeft deze gezien en noemt hier de belangrijkste:

- De TUK heeft een nauwe relatie met haar achterban en voert een actief voorlichtings- en wervingsbeleid, bijvoorbeeld op gereformeerde scholen, tijdens open dagen en avonden en meeloopdagen. Ze vergroot daarnaast haar naamsbekendheid via sociale media en een relatiemagazine en evalueert haar informatievoorziening en voorlichting.
- Studenten die op het vwo Giëks hebben gevolgd krijgen voor dat vak in de eerste twee perioden een vrijstelling. Die 8 studiepunten moeten ze vervolgens op andere manier invullen. Tijdens de visitatie werd uitgelegd dat dit vaak met ‘honeursvakken’ gebeurt; inmiddels is voor deze studenten de module ‘Kennismaken met Kampen’ ontwikkeld.
- Er is een excellentietraject voor studenten die meer uitdaging en verdieping aankunnen dan in het standaardprogramma wordt aangeboden. Dat is een op-maat-pakket. Van deze mogelijkheid wordt zeer incidenteel gebruik gemaakt omdat het reguliere programma, zeker in het nieuwe curriculum, zwaar genoeg is.
- Studenten krijgen de mogelijkheid tot een logopedische screening. Als op basis daarvan blijkt dat de student baat heeft bij logopedische ondersteuning, dan wordt deze gedurende het jaar door de universiteit verzorgd.
- De opleiding heeft het afgelopen jaar een ‘harde knip’ ingevoerd tussen de bachelor- en masteropleiding. Tijdens de visitatie lichtte de studieadviseur toe dat deze strikt gehandhaafd wordt, maar dat daarbij wel een hardheidsclausule wordt gehanteerd en dat de masteropleiding Theologie Predikant tijdelijk met twee instroommomenten werkt.
- Er zijn ook toelatingseisen voor de specialisatiefase van de predikantsmaster, die staan vastgelegd in de studiegids.

5.2 Overwegingen

De commissie meent dat het instroombeleid goed aansluit bij de doelstellingen van de opleidingen. De TUK onderscheidt zich door haar vrijgemaakte gereformeerde identiteit, nadruk op de kennis van de Bijbel en de brontalen; de curricula sluiten in dit opzicht goed aan op het profiel en de kwalificaties van instromende studenten. De opleiding blijkt goed te voldoen aan de verwachtingen van de studenten. In de bacheloropleiding gelden de klassieke talen niet meer als voorkenniseis. De opleiding heeft de talen in de opleiding geïntegreerd, en laat studenten met een gymnasiumachtergrond de opgevallen plekken in het curriculum

opvullen met een speciaal programma. De commissie is van mening dat dit eleganter zou kunnen worden opgelost. Ook de barrière die studenten met een bachelor Theologie van een andere universiteit wordt opgelegd voor instroom in de predikantsmaster (namelijk: de taaleis), strookt in formele zin eigenlijk niet met het DGO-kader.

De commissie heeft tijdens de visitatie evenwel een positieve indruk gekregen van de zorgvuldigheid die de TUK betracht bij de toelating van studenten en de beoordeling van individuele studieroutes. Er zijn standaard instroomprogramma's, en de opleidingen bieden ook maatwerk. Hierbij spelen de studieadviseur en examencommissie een sterke rol. De TUK blijkt goed in staat om van studenten die vanuit het hbo of het buitenland instromen het academische niveau te garanderen, zodat zij bij aanvang van het masterprogramma adequaat zijn voorbereid. Er wordt goed naar het wetenschappelijk niveau van studenten gekeken, en ook tijdens de opleiding wordt er door ingangseisen voor gezorgd dat de inhoud van de curriculumonderdelen aansluit bij het niveau van de studenten. De universiteit heeft goed zicht op de doelgroepen die passen bij haar profiel en maakten tijdens de gesprekken een zelfbewuste en vitale indruk. De commissie moedigt de instelling aan haar attitude op het vlak van internationalisering nog wervender te maken.

5.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 5 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 5 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 5 als **voldoende**.

Standaard 6:

Het programma is studeerbaar.

Toelichting:

Factoren die betrekking hebben op het programma en die de studievoortgang belemmeren worden zoveel mogelijk weggenomen. Studenten met een functiebeperking krijgen bovendien op dit aspect extra studieloopbaanbegeleiding.

6.1 Bevindingen

De programma's van de TUK hebben een studielast van 180 ec (bacheloropleiding en masteropleiding Theologie Predikant) en 60 ec (masteropleiding Theologie Algemeen), die zo veel mogelijk worden verspreid over de studie jaren. De kwantitatieve gegevens over studielast, contacturen en rendementen staan in dit rapport weergegeven in Bijlage 5. Tijdens de visitatie bevestigden staf en studenten wat in het zelfevaluatie rapport staat over de studeerbaarheid van de programma's: de studies zijn relatief zwaar, maar de opleidingen creëren wel voldoende voorwaarden om ze succesvol te doorlopen.

De *bacheloropleiding* vraagt veel van studenten, zo vermeldt het zelfevaluatie rapport. Per studiejaar staan 42 werkweken van 40 uur per week gepland. Uit een inventarisatie tijdens de visitatie bleek dat bachelorstudenten gemiddeld 35 uur per week studeren. Studenten met ervaring in andere wo-opleidingen noemden de opleiding aan de TUK relatief zwaar. Vooral de talen vragen een grote tijdsinvestering. Veel studenten vinden Grieks moeilijk, maar ze waren zeer positief over de begeleiding bij dat vak. De talen zijn volgens de studenten geen struikelblok, omdat je 'goed aan het handje wordt genomen', en omdat ze direct betekenisvol in het theologieonderwijs worden geïntegreerd.

In het zelfevaluatie rapport wordt de studeerbaarheid samengevat in de slogan 'inschrijven = meedoen = slagen'. De voorlopige, voorzichtige conclusie van de opleiding over het nieuwe bachelorcurriculum is dat het goed studeerbaar is en geen onderdelen bevat die de voortgang belemmeren. De rendementcijfers laten een stijgende lijn zien in het aantal studenten dat in drie of vier jaar afstudeert. De universiteit heeft dit bewust gestimuleerd, onder andere door zogenaamde 'BA-parkeerders' (uit het oude curriculum) intensief te begeleiden richting snelle afronding en instroom in de masteropleiding. De TUK heeft de ambitie om in 2016 15 procent meer instroom te hebben, 25 procent meer studenten die de bachelor in drie jaar tijd kunnen afronden en 50 procent meer die het in vier jaar tijd afronden. De harde knip tussen de bachelor- en de masteropleiding voorkomt dat bachelorstudenten met een studieachterstand kunnen instromen in de masteropleiding.

De opleiding stimuleert de studievoortgang daarnaast door studiebegeleiding, bijles (met name in talen), het vak studievaardigheden en verscherpt toezicht op de resultaten. Studenten die grote studie vertraging oplopen kunnen in overleg met de mentor of onderwijscoördinator een aangepast programma opstellen. De kleinschaligheid van de opleiding bevordert daarbij de studeerbaarheid, zo werd tijdens de visitatie gesteld. De gemiddelde docent-studentratio is 1:15. Studenten ervaren in Kampen een goede werksfeer en betrekken elkaar daar intensief in. 'We studeren samen en halen desnoods iemand uit bed.' De studentenvereniging speelt een actieve rol in het positief stimuleren van de studiesfeer. In het zelfevaluatie rapport worden nog meer maatregelen en omstandigheden genoemd die de studeerbaarheid bevorderen: men gebruikt 'periodeboeken', er is één uur per week facultatieve huiswerkbegeleiding voor Grieks en Hebreeuws; de tentamenregeling voorziet in twee herkansingen (jaar 1), of één (jaar 2 en 3) en elk tentamen wordt met de docent geëvalueerd; en de onderwijscoördinator voert

evaluatiegesprekken met docenten en studenten na afloop van elke periode om eventuele knelpunten te signaleren.

Het aantal contacturen in de bacheloropleiding komt neer op gemiddeld 10, waarbij ook mentoraatsgesprekken worden meegerekend. In de tweede en derde periode van elk jaar is er een themaweek. De contacturen daarin komen neer op gemiddeld 20. Voor de *masteropleidingen* ligt het aantal contacturen iets lager; het neemt in de loop van de drie jaar bij de predikantsmaster ook af, terwijl de begeleidingstijd tijdens de stage weer erg ruim is. Deze is echter niet precies berekend. In het zelfevaluatie rapport worden de activiteiten weergegeven die vallen onder studielast:

- het bijwonen van colleges, werkgroepen, themadagen, instructiebijeenkomsten, voordrachten, vormingsdagen, e.d.;
- de voorbereiding en het nawerk van de onderwijsactiviteiten;
- het maken van verslagen, werkstukken, preken, scripties, e.d.;
- praktische activiteiten, inclusief het voor- en nawerk;
- literatuurstudie, met name i.v.m. tentamens en examens;
- andere werkzaamheden die in het studieprogramma worden vermeld.

Het aantal contacturen is volgens de masterstudenten voldoende. Ook zij schatten de werkelijke studielast op 35 uur per week. Er zijn studenten die de masteropleiding Theologie Algemeen met activiteiten buiten de studie combineren. Zij doen twee jaar over hun studie, waarbij een samenhangende opbouw en studeerbaarheid gegarandeerd wordt. De contacturen die de opleiding heeft berekend, gaan bij de masteropleiding Algemeen alleen over ingeroosterde colleges van de specialisatie Missionaire Gemeente; niet over de begeleidingsgesprekken. De ander varianten hebben doorgaans zo weinig studenten, dat contacturen niet kunnen worden berekend: veel onderwijs heeft de vorm van tutorials. Wel mogen studenten in het kader van de afstudeerrichting elders colleges volgen.

Studenten van de twee masteropleidingen volgen de colleges uit de specialisatiefase gezamenlijk. De commissie heeft tijdens de visitatie gevraagd in hoeverre eventuele niveauverschillen de studeerbaarheid beïnvloeden. Studenten uit de predikantsmaster volgen de colleges immers in jaar 3. Staf en studenten noemden de samenwerking juist vruchtbaar en positief, binnen een bepaalde bandbreedte althans. De studeerbaarheid van de masteropleidingen werd door de studenten positief geëvalueerd. In het zelfevaluatie rapport wordt die conclusie aangevuld met regelingen en voorzieningen die in het OER zijn opgenomen, zoals de tijdbepalingen rond tentamens en de voorzieningen voor gehandicapte studenten, nabespreking van scripties, vrijstelling van onderdelen en het excellentietraject voor hoog presterende studenten. De collegegebonden vakken worden gegeven op twee vaste dagen per week: woensdag en donderdag. De commissie viel op dat het diplomarendement van de masteropleidingen erg hoog is, maar dat veel studenten wel studievertraging oplopen. Naast factoren van persoonlijke aard werd als mogelijke verklaring de planning van het jaar 3 genoemd, waarin studenten zowel een intensieve stage volgen als hun afstudeertraject ingaan. De algemene indruk van de masterstudenten over de studeerbaarheid was echter positief.

6.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleidingen er op verschillende manieren in slagen de studeerbaarheid van de programma's te waarborgen, en op dit terrein sinds de vorige visitatie bovendien winst hebben geboekt. Factoren die de studievoortgang zouden kunnen belemmeren, worden zo veel mogelijk weggenomen. De bacheloropleiding kan inderdaad

relatief zwaar worden genoemd, maar is in de ogen van de commissie goed studeerbaar. De verschillende curriculumonderdelen zijn goed verspreid over de studie jaren en logisch opgebouwd, bovendien zorgt de integratie van disciplines voor een efficiënte eenheid waarin studenten sneller het overzicht hebben over hun studie als geheel. Op een meer gedetailleerd niveau geven de periodeboeken heel duidelijk aan wat er van studenten verwacht wordt. Deze gedetailleerde voorbereiding van het onderwijs werkt een zorgvuldige planning in de hand.

De studiebegeleiding is goed georganiseerd, zowel door het mentoraatsysteem als door het vak Studievaardigheden. Dat de opleiding extra ondersteuning biedt voor de talen, die een struikelblok zouden kunnen vormen, vindt de commissie positief. Het beleid dat de instelling heeft ingezet op het vlak van deadlines en de harde knip lijkt inderdaad een positief effect te hebben op de rendementen. Cruciaal voor de studeerbaarheid van alle opleidingen is de betrokkenheid van de staf en studenten. De commissie kreeg tijdens de visitatie het beeld van een hechte studiegemeenschap, waarin studenten serieus met hun studie bezig zijn en daarbij goed begeleid en gefaciliteerd worden. Een kanttekening bij de studeerbaarheid van de opleiding zou dus kunnen zijn dat zij deels afhankelijk is van deze kleinschaligheid en bovengemiddelde motivatie van de studenten, die lijkt samen te hangen met de relatieve homogeniteit in achtergrond en beroepsperspectief.

Voor de beide masteropleidingen is de studielast ook voldoende, zonder dat er te veel van studenten gevraagd wordt. Van de stagebegeleiding heeft de commissie een positieve indruk gekregen, net als van de begeleiding op de universiteit. Het aantal college-uren in de masteropleiding vindt de commissie aan de lage kant. Wellicht zou het vergroten hiervan (in combinatie met het adagium 'inschrijven = meedoen = slagen') een positief effect op de studievertraging kunnen hebben. Over het diplomarendement kan de TUK echter zeer tevreden zijn. Met het intakegesprek en de zorgvuldige begeleiding wordt inderdaad aan verwachtingsmanagement gewerkt. Positief is ook dat met het aanbieden van twee masters het overstappen van de een naar de ander een reële mogelijkheid is geworden, voor studenten die vastlopen of juist verder willen. Waar mogelijk wordt studenten bovendien maatwerk geboden. Voor wie de studie met wil combineren met bijvoorbeeld een baan, is het volgen van de masteropleiding Theologie Algemeen in deeltijd in een studeerbaar programma gestandaardiseerd.

6.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 6 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 6 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 6 als **voldoende**.

Standaard 7:

De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en duur van het programma.

Toelichting:

hbo-bachelor: 240 studiepunten;

wo-bachelor: 180 studiepunten;

hbo-master: in beginsel minimaal 60 studiepunten;

wo-master: in beginsel minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

7.1 Bevindingen

Het programma van de bacheloropleiding Theologie omvat 180 EC; het programma van de masteropleiding Theologie Predikant omvat eveneens 180 EC; en het programma van de masteropleiding Theologie Algemeen omvat 60 EC. De drie programma's voldoen hiermee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

7.2 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 7 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 7 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 7 als **voldoende**.

Standaard 8:

De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid

Toelichting:

Het personeelsbeleid voorziet in de voor de realisatie van het programma benodigde kwalificaties, scholing, beoordeling en omvang van het personeel.

8.1 Bevindingen

De commissie heeft zich op basis van de gepresenteerde documentatie en de panelgesprekken met docenten en het opleidingsmanagement een beeld gevormd van het personeelsbeleid. In het zelfevaluatie-rapport staat dat het College van Bestuur een ontwikkelingsgericht personeelsbeleid als cruciale factor beschouwt voor een kwalitatief sterke organisatie. Onder meer in het licht van aanstaande pensioneringen heeft zij de instelling een aantal nieuwe impulsen willen geven. De volgende elementen noemt zij daarbij kenmerkend:

- *Structuur*: de structuur rond de opleidingen zo organiseren dat deze niet alleen voldoet aan de eisen voor overheidsfinanciering, maar tegelijk substantieel bijdraagt aan transparantie, collegialiteit en professionaliteit. Het herontwerpen van de curricula, waarover tijdens de visitatie veel is gesproken, hoort hier ook bij.
- *Cultuur*: Levensfasebewust personeelsbeleid door actief loopbaanbeleid, mede door frequent gevoerde loopbaangesprekken. Flexibilisering van de formatie en verjonging van het personeelsbestand.
- *Statuur*: Versterking van de wetenschappelijke en didactische kwaliteiten. Creëren van meer dynamiek en internationale uitstraling.

Dit beleid heeft tussen 2009 en 2012 geleid tot een aantal resultaten. Ten aanzien van het eerste element zijn dat de opheffing van de leerstoelgroepen en het toekennen van een spilfunctie aan de opleidingscommissie en examencommissie, het aanstellen van een opleidingsdirecteur, het herschikken van onderwijs- en onderzoekstaken, en het op individuele basis bevorderen van didactische deskundigheid via het ICLON. Ten aanzien van het tweede element kan worden vermeld dat er zes aio's zijn aangetrokken, naast twee docenten en vijf postdocs, en dat de instelling bezig is met het formuleren van een tenure track-regeling die het kader vormt voor opvolging van één UD en vier hoogleraren in de jaren 2013-2015. De wetenschappelijke inbedding van het onderwijs wordt hierdoor versterkt. Ten aanzien van het derde element somt het zelfevaluatie-rapport de volgende zaken op:

- De verdere versterking van de didactische kwaliteiten van docenten door implementatie van het traject Basiskwalificatie Onderwijs (zie Standaard 9);
- Aantrekken van medewerkers voor organisatie AKZ+ (gericht op valorisatie) en Permanente Educatie voor Predikanten;
- De oprichting van een Praktijkcentrum (zie Standaard 2);
- Impuls voor het vakgebied Praktische Theologie en Missiologie door benoeming UD en postdoc voor de Master Missionaire gemeente en voor de verbinding van onderzoek en Praktijkcentrum;
- Benoeming voor 0,5 fte van een van de hoogleraren aan de zusterinstelling Faculté Jean Calvin, te Aix-en-Provence en benoeming van een UD in de ontstane vacature;
- Benoeming coördinator International Master of Reformed Theology die bijdraagt aan internationalisering;
- Benoeming Visiting Professor Nieuwe Testament voor de jaren 2012-2017.

Tijdens de visitatie was het management van de opleidingen goed in staat haar visie voor de instelling op lange termijn toe te lichten. Het profiel dat de TUK in opdracht van de synode vormgeeft biedt ruimte aan samenwerking met verwante instellingen, zoals de Theologische Universiteit Apeldoorn (TUA). Volgens het management zouden meerdere instellingen hun krachten kunnen bundelen in een brede protestants-christelijk-orthodoxe opleiding, met daarbinnen eigen ambtsopleidingen. De TUK verkent daartoe de mogelijkheden, zoals zij ook de mogelijkheden bekijkt voor het opzetten van een internationale tweejarig research master Reformed Theology. Een van de ambities daarbij is ook meer internationalisering van eigen studenten. Andere initiatieven rond internationalisering kwamen onder Standaard 5 al ter sprake. Op het gebied van permanente educatie (verplicht postacademisch onderwijs voor gereformeerde predikanten) loopt er ook een project. De kerkelijke achterban stimuleert deze initiatieven, zo werd een aantal keer verzekerd.

De TUK grijpt de genoemde vervanging van hoogleraren nadrukkelijk aan voor een herbezinning op de leerstoelen. Plannen hieromtrent moeten altijd door de synode worden goedgekeurd. Tijdens de visitatie stelde het opleidingsmanagement in het nieuwe formatieplan een speerpunt te maken van het onderzoeksgebied rond de interactie tussen de eigen theologie en de huidige samenleving en cultuur. Binnen Missiologie zal er ruimte komen voor uitbreiding van expertise op het vlak van godsdienstwetenschappen. De bedoeling is om eerst te focussen op structuur (het neerzetten van een tenure track) en in afwachting van de werving de curricula nog niet in beton te gieten. Het grote denkwerk over de curricula heeft al wel plaatsgevonden. Op de vraag of de gestelde ambities realistisch zijn stelde het management dat het hard werken is, maar zeker mogelijk. De synode heeft haar bijdrage niet omgekeerd evenredig gekort nu de TUK rijksbekostiging heeft. De marge die overblijft is nadrukkelijk bedoeld als 'ontwikkelingsgeld'. Stafuitbreiding is dus niet gemakkelijk, maar wel mogelijk. In het zelfevaluatierapport staat dat de huidige uitdaging is 'het opgestelde beleid en de achtergrond ervan met alle betrokkenen goed en transparant te communiceren.' Tijdens de visitatie werd daaraan toegevoegd dat de TUK juist door het maken van plannen opvalt en draagvlak creëert.

De commissie was op basis van de bestudeerde gegevens over de samenstelling van het personeel, ook benieuwd naar een eventueel genderbeleid van de TUK. Iets dergelijks is niet op papier gezet, maar tijdens de visitatie zei het management graag meer vrouwen aan het wetenschappelijk personeel toe te voegen. Ze stelde daarbij dat een en ander voortkomt uit de situatie waarin Kampen nog enkel een (ongedeelde) predikantsopleiding had – en daarmee een mannenbolwerk was, en dat dit beeld kantelt. De instelling probeert vrouwelijke studenten zo veel mogelijk aan te moedigen te promoveren.

8.2 Overwegingen

De commissie is van oordeel dat de TUK een degelijk personeelsbeleid voert dat voorziet in de inhoudelijke invulling van de vakgebieden en de professionele scholing van de docenten. De opleidingen voeren een BKO-beleid. Zoals het zelfevaluatierapport claimt, laten de ontwikkelingen vanaf 2008 volgens de commissie inderdaad zien dat alle benodigde elementen voor hoogwaardig onderwijs op de lange termijn aandacht krijgen. Behalve scholing zijn dat omvang, wetenschappelijk niveau, beoordeling en kwalificaties van het personeel. De TUK heeft in een korte tijd organisatorisch veel aangepakt en tijdens de visitatie overtuigend uitgelegd hoe zij hier in de nabije toekomst mee door gaat. De commissie juicht de plannen rond internationalisering, landelijke samenwerking en de opzet van een researchmaster toe en ziet de rol van de synode bij deze vernieuwingen als positief. Ook de intentie om in het nieuwe formatieplan een speerpunt te maken van het onderzoeksgebied 'interactie theologie en huidige samenleving/cultuur' en om de expertise op het gebied van godsdienstwetenschappen uit te

breiden, vindt de commissie positief. De TUK laat hiermee zien dat ze met een open blik kijkt naar haar eigen confessionele achtergrond en de maatschappij en wetenschap daaromheen.

De commissie heeft er op basis van de gevoerde gesprekken vertrouwen in dat de TUK haar onderwijs en onderzoek voor de lange termijn levensvatbaar houdt en haar potentieel op dit gebied verder weet te benutten. Het personeelsbeleid is zeer pro-actief te noemen en maakt in het licht van nieuwe ontwikkelingen (bijvoorbeeld op het gebied van de curricula) een bovengemiddeld dynamische indruk. De commissie beveelt de instelling daarbij aan om op het vlak van genderbeleid even zo voortvarend te werk te gaan, temeer omdat de instelling zelf zegt diversiteit na te streven. Omdat de TUK voor wat betreft het personeelsbeleid boven het niveau van basiskwaliteit uitstijgt, beoordeelt de commissie de drie opleidingen op deze standaard als 'goed'.

8.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 8 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 8 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 8 als **goed**.

Standaard 9:

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Toelichting:

De feitelijk bij het personeel aanwezige expertise sluit aan bij de eisen gesteld aan een hbo- of wo-opleiding.

9.1 Bevindingen

De commissie heeft bij de beoordeling van de kwaliteit van het personeel gekeken naar de aanwezige wetenschappelijke, didactische en organisatorische expertise. De wetenschappelijke inbedding van het onderwijs aan de TUK wordt volgens het zelfevaluatie-rapport gegarandeerd door het onderzoek dat docenten doen in het kader van de gezamenlijke onderzoeksprogramma's van de TUK en de van de Theologische Universiteit Apeldoorn (TUA) en door lidmaatschap van andere onderzoeksscholen en -netwerken. Zoals onder de Standaard 8 werd beschreven, bevindt het personeelsbestand van de TUK zich in een verjongingsfase. In het zelfevaluatie-rapport staat dat de staf in 2008 een gemiddelde onderwijs- en onderzoekservaring van 15 jaar had. In een bijlage wordt een overzicht gegeven van de expertises van het personeel. De commissie heeft dit overzicht bestudeerd. Van de wetenschappelijke staf zijn 24 leden tevens werkzaam als docent; van hen zijn er 19 gepromoveerd, en zullen er nog twee promoveren. Daarnaast doen 19 van de 24 wetenschappelijke stafleden onderzoek binnen één van de drie onderzoeksprogramma's rond de verbinding van Bijbel en de gereformeerde theologie met de cultuur.

De didactische kwaliteiten van de docenten worden gewaarborgd door een drietal instrumenten:

- het volgen van de trends in de studieresultaten door de directeur opleidingen en de onderwijscoördinator;
- jaarlijkse toetsing van alle modules in studentenevaluaties en het terugkoppelen daarvan richting de docenten en de evaluatiecommissie;
- deskundigheidsbevordering op het gebied van onderwijs, onder meer in didactiek (individueel, bij het ICLON) en toetsing (voltallig onderwijzend personeel, bij bureau Teelen).

Geen van de docenten heeft op het moment van visiteren een Basiskwalificatie Onderwijs. In 2013 is een BKO-traject in gang gezet voor alle docenten, gedifferentieerd naar leeftijdscategorie. Daarnaast wordt er een training werkvormen aangeboden. Studenten waarderen de kwaliteit van het onderwijzend personeel hoog. In Nationale Studenten Enquête (NSE) scoort de TUK met een 4,21 op een vijf-puntschaal significant hoger dan het landelijk gemiddelde. Naast sfeer en niveau van de opleiding springen daarbij de inhoudelijke deskundigheid van docenten en hun kennis over de beroepspraktijk er sterk uit. Dit beeld werd tijdens de visitatie bevestigd. Studenten zijn onder meer erg positief over de kwaliteit van de docenten, omdat zij veel tijd nemen voor feedback en extra ondersteuning. Voor de masteropleiding Theologie Algemeen, waar behalve de *Common course* ook andere vakken in het Engels kunnen worden gegeven als de aanwezigheid van internationale studenten daar om vraagt, heeft de commissie gevraagd hoe het zit met het taalniveau van de docenten. Daarover waren de studenten zeer te spreken – en overigens andersom de docenten ook over de studenten.

De organisatorische kwaliteit van het onderwijs en het onderwijzend personeel wordt gewaarborgd door praktische ondersteuning van de docenten door de onderwijscoördinator en

de directeur opleidingen, en het bespreken van aandachtspunten in de opleidingscommissie en docentenvergadering. De kleinschaligheid van de instelling zorgt ervoor dat organisatorische knelpunten snel boven tafel komen en kunnen worden aangepakt. Voorbeelden hiervan zijn de tussentijdse verbetering van de roosters; het creëren van extra herkansingen; en het aanpassen van de werkvormen aan de behoefte en grootte van de groep. Hierop zal onder Standaard 13 en 14 worden ingegaan.

9.2 Overwegingen

De commissie meent dat de opleidingen goed gerund worden dat het personeel gekwalificeerd is voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van de programma's. Het beeld dat zij heeft gekregen van de inhoudelijke en didactische kwaliteiten van de docenten is positief. Het profiel en de gepresenteerde visie van de TUK impliceren een nauwe betrokkenheid van de staf bij het onderwijs en de vorming van studenten op zowel academisch als professioneel en persoonlijk vlak. Tijdens de visitatie is overtuigend aangetoond dat men er in Kampen in slaagt dit positieve en serieuze studieklimaat vorm te geven. Studenten hebben hierover zowel in de positieve evaluaties als tijdens het visitatiebezoek hun waardering uitgesproken. Uit het gepresenteerde overzicht blijkt een voldoende brede inhoudelijke deskundigheid en ervaring om de doelstellingen van de opleidingen te realiseren. Ze dekken het profiel van de opleiding voldoende af. De onderwijskundige bijscholing van de docenten heeft inmiddels de aandacht in de vorm van een gedifferentieerd BKO-traject. De commissie beveelt aan met deze professionalisering haast te maken. De bijscholing heeft inderdaad, zoals de opleiding claimt, een natuurlijke inbedding in de innovatie van onderwijs. Dat meer onderlinge afstemming van leerdoelen en college-inhoud daarvan deel uitmaakt, waardeert de commissie. Van de samenwerking tussen de docenten heeft zij een positief beeld.

9.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 9 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 9 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 9 als **voldoende**.

Standaard 10:

De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

10.1 Bevindingen

Aan de TUK werken behoudens de studentassistenten 53 mensen voor in totaal ruim 32 fte, waarvan 9,17 voor wetenschappelijk personeel. De staf-studentratio wordt door de TUK berekend over de bachelor- en masteropleidingen samen, omdat er in de aanstellingen van docenten geen onderscheid gemaakt wordt tussen bachelor en master. In het zelfevaluatierapport wordt die ratio berekend op 1:15 en wordt het volgende overzicht gegeven van de kwantitatieve samenstelling (in fte) van het wetenschappelijk en onderwijzend personeel:

Onderwijs	8,1 fte	
<i>Talen</i>	1,5	
<i>Bijbelwetenschap</i>	1,4	
<i>Systematische theologie</i>	1,6	
<i>(Kerk)geschiedenis</i>	1,0	
<i>Praktische Theologie en Missiologie</i>	2,6	
	tenured	non-tenured
Onderzoek	3,9	6,4
<i>Who is Like You Among the Gods?</i>	1,2	2,4
<i>Early Modern Reformed Theology</i>	0,8	0,8
<i>Reformed Traditions in Secular Europe</i>	1,9	3,2
Dienstverlening	1,3	
<i>Praktijkcentrum / kerkelijk advies</i>	1,1	
<i>Permanente Educatie / AKZ+</i>	0,2	
<i>lezingen / cursussen / preken</i>	<i>(boven fte-berekening)</i>	
Bestuur en organisatie	11,1	

Tijdens de visitatie heeft de commissie de docenten gevraagd naar hoe zij de werkdruk ervaren. Het antwoord daarop was dat de werkdruk hoog, maar niet te hoog is. Met de curriculumherziening in de bacheloropleiding en de opzet van een nieuw curriculum voor de predikantsmaster heeft men een zeer intensieve periode gehad. Het is duidelijk dat met de nieuwe inrichting van de bacheloropleiding, waarin intensiever wordt samengewerkt en zaken op elkaar moeten worden afgestemd, de onderwijsbelasting voor de betreffende docenten en curriculumonderdelen opnieuw moet worden berekend. De docenten stelden dat de balans tussen onderzoek, onderwijs en dienstverlening zoals deze op papier wordt weergegeven, over het algemeen klopt. De verschuivingen die kunnen optreden houden vaak in dat voor het onderzoeksdeel docenten een deel van hun eigen tijd inschakelen. Het management stelde tijdens het tweede panelgesprek zich hiervan bewust te zijn en haar best te doen om de onderzoekstijd niet te laten lijden onder de andere taken, bijvoorbeeld door het maken van afspraken over langere periodes van aaneengesloten onderzoek zonder onderwijsverplichtingen. In dat geval kan het voorkomen dat een specialisatie tijdelijk niet wordt aangeboden.

10.2 Overwegingen

De commissie stelt vast dat hoewel de TUK een relatief klein personeelsbestand heeft, ze voldoende bekwaam personeel in huis heeft voor de realisatie van het onderwijs. De onderwijslast drukt in combinatie met overleg en begeleiding behoorlijk zwaar op de beschikbare tijd van de aanwezige staf. De nieuwe opzet van het bachelorcurriculum heeft in dit opzicht in potentie ook een minder gunstige kant. De commissie raadt de instelling aan dit inderdaad zorgvuldig te (blijven) evalueren. Voor de masteropleidingen zou de instelling bovendien wellicht toch kritisch kunnen kijken naar het huidige aanbod, waarin veel specialisaties worden aangeboden, die om begrijpelijke redenen niet elk jaar doorgaan. Op basis van de huidige staf-studentratio, de positieve evaluaties en de zorgvuldige organisatie van de opleiding, oordeelt de commissie ondanks bovenstaande aandachtspunten dat de omvang van het personeel volstaat om de doelstellingen van het programma te kunnen realiseren. Het personeelsbeleid is er duidelijk op gericht de gesignaleerde kwetsbaarheid aan te pakken.

10.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 10 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 10 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 10 als **voldoende**.

Standaard 11:

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

11.1 Bevindingen

De TUK is gevestigd in twee gebouwencomplexen in het centrum van Kampen. Tijdens de tweede dag van het visitatiebezoek heeft de commissie een rondleiding gekregen door de universiteit. Deze voerde onder meer langs de vijf collegezalen (voorzien van computer en beamer), de senaatskamer, studieruimte, vergaderruimten en werkkamers, binnentuin, het bibliotheekgebouw met open bibliografische opstelling, kantoor en keuken, werkkamers en studiezaal, en kamers met speciale collecties, zoals die op het terrein van het kerkrecht en de geschiedenis van de diverse stromingen in het Angelsaksisch protestantisme.

In de bibliotheek kreeg de commissie een toelichting op de collectie, die bestaat uit ongeveer 150.000 banden en een kwalitatief hoogwaardige verzameling literatuur op het gebied van de theologie, in het bijzonder van de Bijbelexegese en de reformatische en evangelische theologie. Haar aanschafbeleid is de TUK in de loop van de jaren negentig gaan afstemmen met de bureaus van de PThU. Het recente vertrek van die instelling heeft als gevolg daarvan tot enkele ‘gaten’ in de collectie geleid, maar wat er staat kan nog steeds hoogwaardig worden genoemd, zo stelde de commissie vast. Buiten de reguliere begroting ontvangt de bibliotheek ook nog altijd zo’n 80.000 euro per jaar aan particuliere giften waarmee ze de collectie extra op peil houdt. De collectie is ook online te raadplegen en maakt deel uit van de landelijke catalogus Picarta. Daarnaast is op de universiteit zelf een groot aantal digitale publicaties beschikbaar via de website.

De TUK maakt gebruik van twee websites, een intern netwerk, elektronische leeromgeving en een studentvolgsysteem. Studenten en medewerkers hebben eigen accounts en kunnen gebruikmaken van computer- en printfaciliteiten. Veel studenten werken met een eigen laptop, waarvoor op de werkplekken en in de bibliotheek voldoende plekken zijn ingericht. Tijdens de visitatie waren de studenten positief over de voorzieningen. Ze worden voldoende ondersteund en er is genoeg ruimte, al kan het in piekperiodes vol zijn, zo stelden ze. Voor een deel heeft dat te maken met de gastvrijheid die de lichte PThU-studenten wordt geboden die hun studie in Kampen mogen afmaken.

Tijdens de visitatie kwamen ook de overwegingen ter sprake om Kampen als vestigingsplaats te vervullen voor een grotere universiteitsstad. Het gaat daarbij over factoren waarop studenten studiekeuzes baseren, om meer uitwisseling tussen studenten theologie en andere disciplines, en om de verruiming van de samenwerkingsmogelijkheden. In opdracht van de synode wordt een onderzoek uitgevoerd waarvan het resultaat in 2014 wordt gerapporteerd. Zolang er geen uitsluitsel is over een mogelijke verhuizing, is er geen sprake van grootscheepse verbouwing of vernieuwing van de collegezalen.

11.2 Overwegingen

De commissie is positief over de huisvesting en materiële voorzieningen van de TUK. Ze heeft de indruk gekregen dat de opleiding goede omstandigheden creëert voor het onderwijs en het ondersteunen van een actieve academische gemeenschap. Ze kan zich goed voorstellen dat staf en studenten er graag vertoeven. De studiefaciliteiten zijn kwantitatief en kwalitatief op orde. Er zijn voldoende goed geëquipeerde zalen, studieplekken en ict-faciliteiten van acceptabele kwaliteit. De universiteit heeft een mooie bibliotheekcollectie met naslagwerken voor de verschillende theologische disciplines en biedt studenten uitstekende ondersteuning bij het

studeren. De collectie is, zeker op het terrein van haar eigen specialisatie, indrukwekkend te noemen. De commissie begrijpt de overwegingen voor een eventueel vertrek uit Kampen en vindt het verstandig dat de instelling hiernaar zorgvuldig onderzoek doet. Dit betekent niet dat zij niet gecharmeerd was van de authentieke locaties die zij heeft bezocht. De voorzieningen zijn voldoende om op deze standaard tot een positieve conclusie te komen.

11.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 11 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 11 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 11 als **voldoende**.

Standaard 12:

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

12.1 Bevindingen

De TUK heeft studiebegeleiding op verschillende niveaus ingericht. Er is een studieadviseur, die zich tevens met onderwijscoördinatie bezighoudt. Zij monitort de voortgang van individuele studenten en groepen, bespreekt eventuele problemen en voorziet de studenten van praktische informatie, bijvoorbeeld over het bindend studieadvies en keuzes binnen de opleidingen. Dat gaat onder meer over vakken, stages, of het excellentietraject. Bachelorstudenten hebben daarnaast persoonlijke studiebegeleiding van een mentor. Voor geestelijke ondersteuning kunnen studenten terecht bij de studentenpastor. Eerder in dit rapport kwam al te sprake hoe in de bacheloropleiding mentoraat en studievaardigheden in het curriculum en rooster zijn opgenomen, en hoe de TUK persoonlijke vorming, reflectie daarop en begeleiding in de wetenschappelijke en professionele programma-elementen heeft verwerkt.

In het zelfevaluatie-rapport wordt gesteld dat de universiteit bij studiebegeleiding duidelijk profiteert van de kleinschaligheid. Tijdens de visitatie werd dit beeld bevestigd. Studenten stelden alle onderwerpen die met de studievoortgang of persoonlijke ontwikkeling bij de opleiding kwijt te kunnen. In positieve zin is er 'eerder te veel begeleiding dan te weinig'; geen van de studenten raakt buiten beeld. Ook de studenten van de masteropleiding Theologie Predikant hadden prettige ervaringen met de verschillende manieren van studiebegeleiding. Er is relatief veel 'controle', maar dit wordt eerder als stimulans ervaren dan als druk of bemoeizucht. De keuze die studenten in beide masteropleidingen maken voor een afstudeerspecialisatie wordt naar oordeel van de studenten en alumni voldoende ondersteund. Ze vonden de informatie daarover in de studiegids voldoende. De coördinatoren van de specialisatie komen de inhoud van hun trajecten bovendien tijdens een informatiebijeenkomst toelichten. Ook de begeleiding van de stage en andere praktijkonderdelen kwamen tijdens de visitatie aan de orde, onder andere met vertegenwoordigers van de Stagecommissie. Bij Catechese, Pastoraat en de Stage (9 weken) vindt de begeleiding plaats door stage-mentoren (bijvoorbeeld de predikanten bij wie een student stage loopt), en vindt er nadien een eindgesprek plaats met de stagecommissie. Dit systeem werkt goed, volgens de verschillende betrokkenen. De stages fungeren daarnaast ook als pr-instrument voor de opleidingen.

De universiteit beschikt over verschillende communicatiemiddelen. Voor externe communicatie zijn er onder ander een website, relatiemagazine, voorlichtingsbijeenkomsten, open avonden en meeloopdagen. Er is een pr-functionaris in dienst. Voor interne communicatie is er daarnaast het studentenvolgsysteem Trajectplanner, dat ook wordt gebruikt voor de verspreiding van de periodeboeken en readers. De coördinatie hiervan is in handen van een van de bibliotheekmedewerkers, wat volgens het zelfevaluatie-rapport de interactie tussen onderwijs en bibliotheek bevordert. De commissie stelde vast dat de periodeboeken een beter beeld geven hoe de opleidingen inhoudelijk zijn vormgegeven dan de studiegids – zij het op een gedetailleerd niveau. Als kerkelijke opleiding binnen de gereformeerde traditie is TUK goed bekend onder haar achterban. Tegelijk verandert de wereld, zo stelt de zelfevaluatie. De vanzelfsprekende band tussen kerk en universiteit is ingeruild voor 'betrokkenheid op kwaliteit die zichtbaar is in nieuwe predikanten, onderzoeksresultaten, kennisvalorisatie en concrete projecten'. Onder meer om die te ondersteunen is het *TU Magazine* in het leven geroepen.

12.2 Overwegingen

De commissie is van mening dat de opleiding erin slaagt met verschillende vormen van studiebegeleiding actief bij te dragen aan de studievoortgang. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor mentoren en de studieadviseur. Knelpunten worden snel gesignaleerd en zo mogelijk opgelost. Ook de praktijkgerichte curriculumonderdelen worden naar oordeel van de commissie voldoende begeleid. De TUK wil studenten niet alleen wetenschappelijk en professioneel ondersteunen, maar ook een voortdurende en stimulerende gesprekspartner zijn in hun persoonlijke geloofsontwikkeling. De commissie heeft kunnen vaststellen dat de opleiding daarin slaagt door er extra energie en middelen in te steken. Ze creëert er een studieklimaat mee waarin meer ‘controle’ wordt uitgeoefend dan in een gemiddelde universitaire opleiding, zonder dat dit door studenten als dwingend wordt ervaren. Studenten vinden dat ze goed ondersteund worden en waarderen de vorm waarin de begeleiding plaatsvindt. Ook de informatievoorziening is wat hen betreft aan de maat. De commissie beaamt dit waar het de interne informatievoorziening betreft. De periodeboeken zijn uitstekend verzorgd. Wat de externe informatievoorziening betreft, zoals de studiegidsen en website, raadt de commissie de opleiding aan een en ander overzichtelijker te presenteren.

12.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 12 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 12 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 12 als **voldoende**.

Standaard 13:

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Toelichting:

De opleiding bewaakt de kwaliteit van de beoogde eindkwalificaties, het programma, het personeel, de voorzieningen, de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties via regelmatige evaluaties. De opleiding verzamelt tevens managementinformatie met betrekking tot de rendementen en staf-studentratio.

13.1 Bevindingen

De TUK hanteert een kwaliteitszorgsysteem dat in 2003 is opgezet en in 2008 is geëvalueerd en aangepast. Het uitgebreide systeem is daarbij bewust afgeslankt, omdat het te arbeidsintensief werd gevonden voor een kleine organisatie. In plaats daarvan zijn er meer spontane evaluatiemomenten gekomen en een meer constante, organische kwaliteitszorg. Een belangrijk uitgangspunt is dat het systeem op natuurlijke wijze wordt geïntegreerd in de organisatie: de bijdrage van de verschillende stafleden is onderdeel van hun werkproces, waarbij ze zichzelf verantwoordelijk voelen voor kwaliteitszorg. Er worden kwaliteitsnormen gesteld aan de hand waarvan vastgesteld kan worden of verbeteringen geïndiceerd zijn. De TUK streeft naar een tevredenheidsscore van 70 procent. De opleidingen maken gebruik van verschillende soorten evaluaties:

- *Module-evaluaties* worden verstrekt tijdens tentamens. De respons is daardoor ongeveer 90 procent. De modules zonder tentamen worden geëvalueerd in de periode-evaluatie of de curriculum-evaluatie. De evaluaties worden verwerkt en gerapporteerd aan de betrokken docenten, het CvB en de onderwijscoördinator. Docenten geven een reactie op de evaluatie en stellen verbeterplannen op, eventueel met de onderwijscoördinator. De resultaten en reacties worden bewaard in het dossier van de docent en kunnen aan de orde komen in de functioneringsgesprekken. De uitkomsten worden ook besproken in de opleidingscommissie; een samenvatting van de resultaten en verbeteracties wordt gepubliceerd in de *TU Weekly* en worden direct in de nieuwe periodeboeken verwerkt.
- *Periode-evaluaties* bestaan uit gesprekken met het gehele cohort studenten. De onderwijscoördinator maakt hiervan verslagen die gecontroleerd worden door de studenten en gerapporteerd aan de ‘periode-eigenaar’ en andere betrokkenen.
- De *Nationale Studenten Enquête* wordt ook als evaluatie-instrument gebruikt, vooral omdat het benchmarkgegevens geeft van andere universiteiten en hogescholen. Naar aanleiding van de resultaten van de NSE van 2012 heeft de TUK een wekelijks nieuwsbrief ingesteld (*TU Weekly*), waarin de studenten geïnformeerd worden, onder meer over de resultaten van evaluaties en voorgestelde verbetermaatregelen.
- Het programma als geheel wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld in *curriculum-evaluaties*, waarbij studenten de primaire bron van informatie zijn. Deze evaluatie wordt op een moment gehouden dat zoveel mogelijk studenten uit het cohort aanwezig kunnen zijn.
- Daarnaast vindt jaarlijks een *knelpuntenanalyse* plaats, waarin de uitkomsten van de verschillende evaluaties op elkaar betrokken worden.
- De *stage-evaluatie* richt zich op de organisatie van de stages en heeft voor het laatst plaatsgevonden in 2007. In verband met het nieuwe curriculum van de predikantsmaster staat de volgende gepland voor 2014. Elk jaar heeft de Commissie praktijkoriëntatie/ Stagecommissie voorafgaand aan de eindgesprekken een stage-evaluatiegesprek met de betrokken predikant-mentoren.
- In 2011 is er een *alumni-enquête* gehouden onder predikanten die recent aan de TU waren afgestudeerd. Het gemiddelde cijfer dat de opleiding kreeg was een 7,3. De studie sluit volgens alumni goed aan bij de theologische arbeidsmarkt, maar de opleiding zorgt minder

goed voor een aansluiting bij beroepen in de bredere arbeidsmarkt. De ontwikkelpunten zijn meegenomen in de herziening van de bachelor en de ontwikkeling van de Master Theologie Algemeen. Vierjaarlijks wordt een *personeelsenquête* gehouden. De meest recente heeft plaatsgevonden in februari 2013.

- In het voorjaar van 2012 is een *werkveldadviescommissie* geïnstalleerd, een groep representatieve kerkleden die feedback geeft over de opleiding. In 2013 worden de eerste adviezen en aanbevelingen verwacht.

In het zelfevaluatie-rapport staat dat naast deze officiële instrumenten, ook veel 'organische evaluatie' plaatsvindt. Studenten en docenten hebben goed onderling contact, waardoor de lijntjes kort zijn en studenten vaak al bij de docent hun positieve en negatieve kritiekpunten hebben gemeld. Tijdens de visitatie werd dit door staf en studenten bevestigd. Docenten passen indien noodzakelijk en mogelijk hun studieprogramma direct aan. Het nieuwe bachelorcurriculum vereist relatief veel overleg. Volgens de docenten gebeurt dat ook: men stemt college-inhoud meer met elkaar af dan voorheen, en het voornemen is om dit vol te houden.

13.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de TUK zich intensief en actief bezighoudt met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten. Ze maakt daarvoor gebruik van verschillende goed functionerende gremia; de frequentie waarmee die informatie verzamelen is in orde. Uit verzorgde zelfstudie en het tijdens de visitatie ter inzage gelegde materiaal kon de commissie bovendien opmaken dat de staf van de opleiding grip heeft op de organisatie en dat de procedures en beschrijvingen daarvan zeer gestructureerd zijn. In combinatie met het commitment van de verschillende betrokkenen bij de opleiding dat tijdens het bezoek uit de verschillende gesprekken naar voren kwam, overtuigt dit de commissie ervan dat de kwaliteitszorg soepel functioneert.

13.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 13 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 13 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 13 als **voldoende**.

Standaard 14:

De uitkomsten van deze evaluaties vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

14.1 Bevindingen

In het zelfevaluatie-rapport en tijdens het bezoek werden een aantal concrete voorbeelden gegeven van verbeteringen die uit de evaluatiecyclus voortvloeien. Op curriculumniveau vinden deze heel concreet en snel plaats, zo werd tijdens de visitatie door studenten gesteld. Ze hebben het gevoel dat ze feedback goed kwijt kunnen en dat er goed naar geluisterd wordt. Het gaat dan bijvoorbeeld om de planning, gebruikte literatuur of de opzet van opdrachten. De periode- en curriculum-evaluaties hebben geleid tot herschikking van de studielast. In feite kunnen de opzet van het nieuwe bachelorcurriculum, de masteropleiding Theologie Algemeen en de aanstaande curriculumwijziging voor de predikantsmaster worden gezien als complexe en uitgewerkte verbeterplannen, die uitgebreid verantwoord zijn en bovendien blijvend worden geëvalueerd. In het panelgesprek met de opleidingscommissie heeft de visitatiecommissie hiervan een goed beeld gekregen.

De disciplinegeoriënteerde opzet van de bacheloropleiding en het gebrek aan samenhang waren redenen voor een nieuwe opzet, waarin samenhang en opbouw voor alle studenten zichtbaar moest worden. In het zelfevaluatie-rapport is een lijst opgenomen met voorwaarden waaraan het nieuwe programma moest voldoen, zoals het behandelen van de hele Bijbel, thema- of probleemgestuurd onderwijs en integratie van het talenonderwijs in theologische disciplines. De uitwerking hiervan is ook geëvalueerd en heeft tot aanpassingen geleid. Deze aanpassingen betroffen niet de principiële uitgangspunten, maar vooral de studeerbaarheid. Studenten gaven aan dat de werkelijk gemaakte uren het begrote aantal studiepunten overschreden. Na analyse en in overleg met docenten en studenten zijn deze knelpunten opgelost. De projectgroep 'Doorontwikkeling nieuwe bachelor' heeft in 2011-2012 de evaluaties omgezet in aanbevelingen voor verbetering en bijstelling. De knelpunten komen terecht bij de opleidingscommissie, die veel adviezen heeft gegeven op basis van de ervaringen van de eerste lichting. In de bacheloropleiding zijn periode-eigenaars aangewezen, die verantwoordelijk zijn voor organisatie en operationalisering van de integrerende thema's. Over de inrichting wordt nu ook tijdens de themaweken gediscussieerd.

De herziening van de predikantsmaster wordt op een vergelijkbare wijze georganiseerd, met het verschil dat het werkveld een sterkere inbreng heeft. In november 2012 is er een klankborddag geweest, waarop vertegenwoordigers van het curatorium en de werkveldcommissie hebben meegedacht over de parameters voor een nieuwe opleiding. Daarnaast was ook de Vereniging Steunpunt Kerkenwerk vertegenwoordigd (een vereniging van 275 kerkenraden van Gereformeerde kerken), en een vertegenwoordiging van de gereformeerde predikantenvereniging. Er is een gesprek gaande over het beroepsprofiel dat de TUK hanteert en het profiel dat door een werkgroep van de predikantenvereniging recent is ontwikkeld (zie Standaard 2).

14.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding bereid is op basis van feedback, evaluaties en interne discussie maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vak-, periode- curriculum- en stage-evaluaties, enquêtes en jaargesprekken met studentencohorten en docenten, en stelt vast dat het onderwijs en de organisatie hiermee stapsgewijs verbeterd worden. De manier waarop de TUK het

bachelorcurriculum heeft herontworpen en de implementatie daarvan blijft evalueren en tussentijds verbeteren, vindt de commissie een uitstekend voorbeeld van zorgvuldige kwaliteitszorg binnen een instelling van deze omvang. Ook voor de masteropleidingen wil men de evaluaties van alle relevante stakeholders betrekken bij concrete verbeteringen en een beredeneerde (nieuwe) curriculumopzet.

De aanpassingen in het curriculum laten volgens de commissie goed zien dat de opleiding in staat is kritisch naar zichzelf te kijken en op basis daarvan te handelen. Dat geldt voor de lange termijn, maar zeker ook voor de korte termijn, dankzij het gebruik van de periodeboeken, waarin op een gericht en gedetailleerd niveau verbeteringen kunnen worden doorgevoerd. Op grond van de evaluatiesystematiek en de gebleken bereidheid tot concrete maatregelen, komt de commissie tot een positief oordeel. Omdat de commissie meent dat de TUK op dit onderdeel uitstijgt boven het niveau van basiskwaliteit, beoordeelt ze Standaard 14 voor de drie opleidingen als 'goed'.

14.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 14 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 14 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 14 als **goed**.

Standaard 15:

Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

15.1 Bevindingen

Medewerkers, studenten, alumni en vertegenwoordigers van het werkveld zijn structureel bij de kwaliteitszorg betrokken, zo blijkt uit de vorige twee standaarden. Hieronder worden de betrokkenen en hun bijdrage aan de kwaliteitszorg rond de drie opleidingen kort toegelicht:

- De *opleidingscommissie* bestaat uit drie docenten, twee bachelorstudenten, twee studenten uit de Master Theologie Predikant, één student uit de Master Theologie Algemeen en de onderwijscoördinator. Ze vergadert tweemaandelijks, bijvoorbeeld over de vakevaluaties en de OER'en. 'Alle evaluaties komen er op tafel'. Ze zorgen ervoor dat docenten gedetailleerde feedback krijgen op hun colleges en dat er over de evaluaties wordt gecommuniceerd. Voor het publiceren van een nieuwe periodeboek moeten de verbetermaatregelen geconcretiseerd zijn. De opleidingscommissie waarborgt de grote lijn en kan inspelen op punten die in meerdere evaluaties of gedurende meerdere jaren in evaluaties naar voren komen. De commissie heeft vastgesteld dat de oc haar wettelijke taak kent en uitvoert. De oc fungeert daarnaast ook als klankbordgroep voor alle onderwijskundige en aanverwante vraagstukken
- *Studenten* spelen een grote rol bij de interne kwaliteitszorg. Zij vormen de doelgroep die het meest bevroegd wordt op het functioneren van opleiding en instelling, bij vak-, periode- en curriculumevaluaties, maar ook via de opleidingscommissie, de Nationale Studenten Enquête en niet-georganiseerde evaluatiemomenten tussen docenten, student en College van Bestuur en student en onderwijscoördinator. Dit gebeurt bijvoorbeeld tijdens gesprekken met de jaarvertegenwoordigers en het CvB, of bij een studievoortgangsgesprek met de onderwijscoördinator.
- *Alumni* komen in beeld bij de alumni-enquête, die eens per vier jaar gehouden wordt. Daarnaast worden ze bevroegd bij projecten, zoals de herziening van de Master Theologie Predikant en het opstellen van dit zelfevaluatie-rapport. Regelmatig vindt er overleg plaats tussen alumni en verschillende geledingen van de universiteit. De TUK weet waar haar alumni terecht zijn gekomen en kan hen daarom snel bereiken. Via PEP (Permanente Educatie Predikanten) wordt contact met hen gehouden.
- Ook het *curatorium*, bestaande uit predikanten, voorziet de instelling van doorgaande feedback. In 2011 en 2012 heeft zij, daartoe verdeeld in vier subcommissies, stelselmatig zowel de curricula als de onderzoeksprogramma's doorgelicht. Daarbij zijn ook met de voorzitters van de vakgroepen en van de onderzoeksgroepen gesprekken gevoerd om indrukken te verifiëren en nadere informatie te vragen.
- Toetsing vanuit het perspectief van het *werkveld* is voor de TUK vanouds een bekend en belangrijk fenomeen. De TUK is een instituut dat door en voor de Gereformeerde Kerken in stand wordt gehouden met het oog op het 'toeleveren' van nieuwe predikanten en van theologisch denkwerk ten behoeve van gemeenteleden en ambtsdragers. Behalve het curatorium heeft het College van Bestuur in het voorjaar van 2012 een werkveldadviescommissie geïnstalleerd. Ook vindt er toetsing plaats door de werkvelden door het meedenken over de stages door de plaatselijke kerken. Via de stageverslagen en de rapporten van de begeleidende mentoren alsook in de stage-eindgesprekken krijgen de docenten Praktische theologie veel informatie die een beeld geeft van de realiteit in de kerkelijke praxis. Dat geeft voortdurend reden tot reflectie op de opleiding en tot het doorgeven van signalen aan andere docenten. Predikanten hebben frequent contact met docenten van de TUK, onder meer ook doordat ze voor PEP-modules naar de TUK. In de

colleges en in de wandelgangen is er dan uiteraard allerlei communicatie. Op die manier slaagt de TUK erin om goed met de kerkelijke werkvelden in contact te blijven en de feedback die ze krijgt mee te nemen in haar beleid en bestuur.

- *Alle medewerkers* worden betrokken als doelgroep van de personeelsenquête. Resultaten hiervan worden besproken tijdens een medewerkersvergadering. De docenten krijgen de resultaten van vakevaluaties van hun eigen modules aangeleverd. Zowel positieve punten als verbeterpunten worden direct gecommuniceerd met de betrokken docent of ondersteunend medewerker, met de vraag om ten aanzien hiervan een reactie en/of verbeterplan op te stellen. Ondersteunend personeel ontvangt alle informatie uit evaluaties die voor hen, of voor hun werk van belang zijn. Om de maand zijn er docentenvergadering waarin resultaten van evaluaties worden besproken en waar mondeling geëvalueerd wordt met het onderwijsgevend personeel.

15.2 Overwegingen

De commissie heeft tijdens het bezoek geconstateerd dat de betrokkenheid bij de opleiding van zowel staf als studenten groot is. Ook uit de verantwoording over de totstandkoming van het zelfevaluatierapport bleek deze sterke betrokkenheid met de universiteit. De commissie bevestigt dat de zorgvuldigheid die de TUK betracht bij het in gesprek blijven met haar stakeholders over de kwaliteit van de opleidingen, bijdraagt aan een actieve vorm van kwaliteitszorg. Daarvan hebben de opleidingen tijdens de visitaties veel voorbeelden kunnen noemen. Zeker de manier waarop de TUK het afnemend beroepenveld betreft bij de evaluatie en verbetering van het onderwijs, vindt de commissie sterk. Het waarborgt een goede aansluiting van de opleiding op het werkveld, en tijdige aanpassing van de curricula hieraan. De kleine omvang van de opleiding maakt dat iedereen actief kan bijdragen aan de evaluatie van het onderwijs en het voorstellen van verbeteringen. Zij meent dat de belangrijke stakeholders meer dan voldoende bij de kwaliteitszorg betrokken zijn en komt op grond daarvan tot een positief oordeel over deze standaard. Ook hier meent de commissie dat de drie opleidingen uitstijgen boven het niveau van basiskwaliteit.

15.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 15 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 15 als **goed**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 15 als **goed**.

Standaard 16:

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

16.1 Bevindingen

Deze standaard behandelt eerst de toetsing en het beleid dat de TUK op dit vlak voert, en vervolgens de scripties en het gerealiseerde eindniveau van de opleidingen.

16.1.1 Toetsbeleid

De TUK heeft een toetsbeleid waarin de uitgangspunten van de procedures en de rol van de verschillende betrokkenen staan beschreven. De neerslag van dit beleid is te zien in toetsvormen, -programmering, -constructie en -afname, en in de kwaliteitszorg. Alle docenten zijn aangesteld als examinator en verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun toetsen. Zij hanteren bij de ontwikkeling van een toets het formulier 'Zelfevaluatie toetsen' en moeten zich houden aan de procedures rond aanleveren en afnemen van tentamens, en aan de richtlijnen voor beoordeling van mondelinge en schriftelijke tentamens. De opleiding hanteert een toetsmatrijs om de inhoud en het niveau van de toetsvragen te expliciteren en de puntentoekenning, weging en cesuur eenduidig te maken. De examencommissie toetst de kwaliteit van de toetsen steekproefsgewijs voordat de toets daadwerkelijk wordt afgenomen. Op basis van resultaten en evaluaties kan zij ook achteraf beslissen de kwaliteit van bepaalde toetsen nader te onderzoeken.

Tijdens de visitatie heeft de commissie met de examencommissie onder meer over dit toetsbeleid gesproken. Alle docenten hebben inmiddels de cursus 'toetsconstructie' gevolgd; de examencommissie controleert nu steekproefsgewijs de betrouwbaarheid en validiteit van toetsen. De bedoeling is dat alle toetsen centraal bewaard worden; met ingang van het collegejaar 2013-2014 zullen alle toetsen en modellen op een gezamenlijke schijf staan. Op de vraag hoe de opleidingen normconstantie garanderen, was het antwoord dat daartoe geen instrumenten worden ingezet. Men heeft het gevoel dat met het gebruik van checklists nivellering heeft plaatsgevonden: er wordt relatief weinig laag en weinig hoog gecijferd. De examencommissie heeft differentiatie als aandachtspunt op de agenda staan. Speciale aandacht gaat ook uit naar mondelinge tentamens. Die worden onder meer afgenomen bij Hebreuws, omdat studenten daarbij teksten moeten voorlezen en terplekke de zinnen ontleden. De tentamens worden opgenomen en bewaard. Aan de examencommissie is een extern lid toegevoegd, omdat dit de objectiviteit verder verhoogt.

Bij het bestuderen van de curricula heeft de commissie ook steekproefsgewijs naar een aantal toetsen gekeken, om te kunnen vaststellen of deze aansloten bij de gestelde leerdoelen en pasten bij het niveau dat van de opleidingen verwacht mag worden. Bij de vorming van de nieuw curricula wordt dit volgens de opleidingen beter dan voorheen gegarandeerd. In de studiegids staat op welke wijze, wanneer en op welke inhoud studenten getoetst worden. De commissie heeft in het zelfevaluatierapport een overzicht van werk- en toetsvormen bestudeerd (zie Bijlage 4). In de opleidingen worden diverse toetsvormen gehanteerd:

- theologische kennis en talen door: openboektentamens, take-home-tentamens, leesverslagen, woordenschattoetsen en proefvertalingen;

- wetenschappelijke vaardigheden door: papers, essays, onderzoeksplannen, werkstukken en scripties;
- academische attitude en persoonlijke vorming door: mondelinge voordrachten, mentoraatgesprekken, reflectieverslagen, en testimonia;
- professionele vorming met name door: praktijkopdracht, voordracht, presentatie, portfolio/dossier.

De commissie heeft vastgesteld dat in de bacheloropleiding toetsing van de periodemodulen geïntegreerd plaatsvindt. De opleiding laat een opbouw zien van tentamens met veel reproductieve vragen naar meer productieve vragen, essays en in jaar drie meer eigen onderzoekjes. Studenten herkenden hierin een logische opbouw in moeilijkheidsgraad, en stelden steeds beter in staat te zijn een eigen probleemstelling te formuleren en te operationaliseren.

In de leerlijn ‘Luisteren naar het woord’ worden de doelstellingen rond persoonlijke vorming getoetst aan de hand van reflectieverslagen waarin de beoordelingscriteria gaan over academische vaardigheden. Voor alle drie de opleidingen geldt dat studenten tevreden zijn over de hoeveelheid feedback die ze krijgen. Ook deze neemt in de loop van de leerjaren toe in intensiteit. Academische vaardigheden worden steeds strenger beoordeeld. Werkstukken worden volgens de studenten erg goed gelezen en uitgebreid becommentarieerd. Als studenten presentaties houden krijgen ze niet alleen op de inhoud, maar ook de vorm commentaar. In de werkcolleges heerst een sfeer waarin ook studenten elkaar opbouwend bekritisieren.

In de masteropleiding Theologie Algemeen overheersen essays als toetsvorm, omdat deze het beste aansluit bij de gestelde leerdoelen. Studenten meenden dat de toetsing in de masteropleiding is gericht op het toepassen van kennis. De beoogde eindkwalificaties zijn verdisconteerd en gespecificeerd in de ‘Checklist beoordeling’, zoals opgenomen in het ‘Scriptiereglement’. De afsluitende onderdelen in masteropleiding Theologie Predikant worden beoordeeld met behulp van specifieke regelingen. De beoordeling van de stage en afstudeerscriptie gebeurt door meer dan één docent. Het met goed gevolg doorlopen van de (eind)stage resulteert in de ‘aantekening praktische vorming’, benodigd om beroepbaar gesteld te worden in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). De beoordeling van stages was tijdens het bezoek ook onderwerp van gesprek. De examencommissie lichtte toe dat praktijkbegeleiders een formulier invullen en bij een eindgesprek aanwezig zijn. De beoordeling vanuit de universiteit wordt naast die van een mentor gelegd. De ervaring is dat daarbij geen grote verschillen optreden.

16.1.2 Scripties en gerealiseerd eindniveau

In het zelfevaluatie-rapport wordt gesteld dat de opleidingen er in slagen om studenten de eindkwalificaties te laten behalen, allereerst doordat de programma’s een samenhangend geheel bieden waarin die eindkwalificaties uitgebreid in leerdoelen zijn verwerkt. De commissie stelde onder Standaard 2 en 3 al vast dat dit inderdaad gebeurt. Om het gerealiseerde eindniveau te toetsen, heeft de commissie daarnaast voorafgaand aan de visitatie van elke opleiding gezamenlijk 15 scripties uit verschillende beoordelingscategorieën gelezen en haar bevindingen besproken.

Voor de *bacheloropleiding* moeten de studenten ‘individueel een methodologisch verantwoord onderzoek doen, daarover wetenschappelijk rapporteren en de bevindingen ook mondeling presenteren’. Vooral de eindkwalificaties van wetenschappelijke vaardigheden en academische attitude komen aan bod, maar ook die van theologische kennis en professionele vorming. De studenten worden begeleid door een vakdocent en krijgen ondersteuning van de docent

methodologie, die coördinator is van de scriptie. Er zijn twee beoordelaars; de tweede komt in beeld nadat de scriptie door de eerste vakdocent-begeleider in principe is goedgekeurd. Zowel de scriptie en onderzoeksopzet als de presentatie en discussie worden beoordeeld, waarbij beoordelingsformulieren worden gehanteerd die bij de studenten bekend zijn. Studenten hebben vrijheid in de keuze van hun scriptieonderwerp, dat ze in overleg met een hoogleraar afstemmen.

Naar oordeel van de commissie toonde de steekproef aan dat studenten de beoogde eindkwalificaties in de meeste gevallen blijken te realiseren. De becijfering was in orde en toonde een goede spreiding. Een aantal scripties was goed te noemen, en over het algemeen bleken de studenten goed in staat een probleemstelling te formuleren en die systematisch te behandelen. Wat de commissie opviel was dat veel scripties wat descriptief van aard waren en op het vlak van analytische vaardigheden minder sterk. Op het gebied van methodologie en reflectie op de gekozen werkwijze bleek bij de meeste afstudeerwerken nog winst te behalen. Qua opbouw, structuur, afwerking en basale academische vaardigheden waren deze wel voldoende. Het gemiddelde cijfer van de uitgereikte diploma's, een indicatie van het gerealiseerde niveau, van 2006-2012 is een 7,2 en het gemiddelde cijfer op de afstudeerscripties van 2009-2012 is een 7,5. Van de eerste lichting bachelorstudenten die het nieuwe curriculum heeft doorlopen, heeft de commissie geen scripties kunnen lezen.

Voor de *masteropleiding Theologie Predikant* zijn de drie grote onderdelen van het afstudeerjaar de specialisatie (28 ec), de masterscriptie (17 ec) en de stage (14 ec), die volgens de commissie samen een afspiegeling vormen van de doelstellingen van de opleiding. Voor de afstudeerscriptie gelden de bepalingen zoals die zijn vastgelegd in het 'Scriptiereglement'. De beoordeling van de eindscriptie vindt plaats op basis van de checklist zoals die in het scriptiereglement is opgenomen. Die checklist bestaat uit negen nader geconcretiseerde categorieën, waarvan het gewicht verschilt. Theologische kennis, wetenschappelijke vaardigheden en academische attitude, persoonlijke vorming en professionele vorming komen in deze categorieën tot uitdrukking. De commissie heeft het schema waarin dit tot uitdrukking komt bestudeerd en heeft vastgesteld dat dit formulier een goede waarborg biedt voor het verwezenlijken van de eindkwalificaties. Op basis van de gelezen scripties stelt zij ook vast dat studenten deze halen – maar ook dat van de beoordelingsformulieren niet steeds gebruik is gemaakt.

Studenten kiezen hun scriptieonderwerp binnen de onderzoeksthema's van de begeleiders. Alumni hadden positieve ervaringen met de intensieve begeleiding en stelden tijdens het specialisatiejaar 'enorm veel te hebben geleerd' op het gebied van scherp formuleren en analyseren. Voor de scriptie, voordracht en discussie (in aanwezigheid van publiek) krijgen studenten aparte cijfers. De commissie vond de becijfering van de geselecteerde afstudeerwerken in orde, al zag zij inderdaad terug dat hier wat meer spreiding mogelijk zou zijn. Het niveau van de afstudeerwerken was prima: studenten gebruiken veel literatuur van een adequaat niveau en weten goede vraagstellingen te formuleren. Vooral op het vlak van exegese scoren de scripties goed: er was een aantal publicabele scripties bij. Methodologie wordt verantwoord, maar in een aantal gevallen wat te summier. Het totaalbeeld is wat de commissie betreft positief. Afgestudeerden van de predikantsmaster zijn duidelijk klassiek geschoold. De stage en de 'aantekening praktische vorming' vormen de culminatie van de professionele eindtermen. Net als bij de bacheloropleiding gaat het bij het verwezenlijken van de eindtermen op het spirituele vlak om de vraag of studenten in staat zijn te reflecteren op hun geloofsbeleving.

Het onderwerp voor de scripties van de *masteropleiding Theologie Algemeen* wordt volgens het zelfevaluatierapport door de docent van het vakgebied vastgesteld na overleg met de student. Het onderwerp moet passen binnen het afstudeerproject dat voor dat jaar voor dit vakgebied is vastgesteld. De vaststelling van het onderwerpsgebied en het thema vindt plaats tijdens de tweede fase van het afstudeerprogramma, uiterlijk in de eerste week van de afstudeerperiode. De beoordelingsprocedure is dezelfde als die voor de masteropleiding Theologie Predikant. Het gemiddelde eindcijfer voor de opleiding is de afgelopen drie jaren als volgt: in 2009 een 7.5, in 2010 een 7.3 en in 2011 eveneens een 7.3. Op basis van de selectie van afstudeerwerken stelde de commissie vast dat het niveau dat voor deze opleiding wordt bereikt gemiddeld iets lager ligt dan voor de predikantsmaster. Ook hier hadden de scripties vaak het karakter van een exegetische studie. De onder eindterm 5 gespecificeerde academische vaardigheden waren over het algemeen in de afstudeerwerken terug te zien, maar een aantal van de scripties scoorden daarbij naar oordeel van de commissie net een voldoende. Deze scripties waren voornamelijk beschrijvend van aard, en ontbeerden soms de nodige filosofische en methodologische. Geen van de scripties zakte echter door de ‘ondergrens’.

16.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleidingen toetsvormen hanteren die aansluiten bij de vakinhoud en de gestelde leerdoelen. De variatie in toetsvormen is daarbij zinvol en past bij de opvattingen zoals verwoord in het onderwijsleerconcept van de TUK. Ze laten, zeker in de bacheloropleiding, een logische opbouw zien. Studenten moeten relatief veel uit het hoofd leren, maar dat valt volgens de commissie te verdedigen als het gaat om voorbereiding op het predikantschap. Bovendien ontwikkelt het niveau en de aard van de toetsing zich in het verloop van de opleidingen. Het accent ligt steeds meer op zelfstandigheid in academische vaardigheden. De uitgebreide feedback die docenten op werkstukken leveren, garandeert dat studenten hierin geleidelijk de juiste progressie maken. De toetsen die de commissie van de opleidingen bekeken heeft, waren qua inhoud en niveau aan de maat.

De commissie stelt vast dat de examencommissie haar wettelijke taak kent en uitvoert. Het toetsbeleid zoals die in het zelfevaluatierapport is beschreven, ziet er degelijk uit. Het zal voor een deel nog in praktijk moeten worden gebracht en tot de routines van de staf moeten gaan behoren. Dit geldt voor het opstellen van toetsmatrijzen en het consequent hanteren van checklists en scriptiebeoordelingsformulieren. De commissie beveelt de examencommissie aan hiermee voortvarend en proactief verder te gaan. In combinatie met de evaluatiesystematiek die de opleidingscommissie hanteert, heeft de opleiding dan voldoende instrumenten in handen om de kwaliteit van de opleiding te waarborgen.

Na het bestuderen van een selectie van recente afstudeerwerken uit de bacheloropleiding en de beide masteropleidingen stelt de commissie vast dat studenten bij afronding van de opleiding de beoogde eindkwalificaties hebben gerealiseerd. Studenten blijken in het algemeen goed in staat een onderzoek op te zetten en op academisch niveau een probleemstelling te behandelen. De becijfering van de bachelorscripties liet een betere spreiding zien dan van de masteropleidingen. De commissie is benieuwd of de scripties van de cohorten die het nieuwe curriculum hebben gevolgd in staat zullen zijn de thematisch integratie ook in hun scriptie te laten terugkomen, en zou dit bij de opleiding als aandachtspunt willen aanbevelen. Dat ook voor deze scripties een tweede beoordelaar wordt ingeschakeld, vindt de commissie positief. De differentiatie van cijfers voor de masteropleidingen kan beter. Het niveau dat wordt bereikt in de masteropleiding Theologie Predikant is hoger dan in de masteropleiding Theologie Algemeen, maar is voor beide in orde. De meeste afstudeerwerken kunnen ‘degelijk’ worden genoemd, scoren relatief laag op het vlak van metareflectie. De methodologische aanpak zou

beter kunnen worden geproblematiseerd en verantwoord. Voor de masteropleiding Theologie zou dit kunnen worden gestimuleerd door hierop zwaarder in te zetten bij de *Common course*. De commissie beveelt de examencommissie aan op het vlak van scripties nog actiever te checken op niveau en het gebruik van beoordelingsformulieren.

Het geheel van elementen onder Standaard 16 afwegend, komt de commissie tot een positieve conclusie. Er zijn verbeterpunten, maar op basis van het bestudeerde materiaal concludeert zij dat het niveau van de toetsing in orde is en de studenten van de drie opleidingen erin slagen de eindkwalificaties te behalen.

16.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 16 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Predikant: de commissie beoordeelt Standaard 16 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie Algemeen: de commissie beoordeelt Standaard 16 als **voldoende**.

Algemeen eindoordeel

De commissie is van oordeel dat de bacheloropleiding Theologie en masteropleidingen Theologie Predikant en Theologie Algemeen van de Theologische Universiteit Kampen voldoende wetenschappelijk en professioneel georiënteerd zijn en voldoen aan de eisen die op basis van het domeinspecifieke referentiekader en de Dublin-descriptoren gesteld worden. Het onderwijs is van een voldoende niveau en de curricula zijn voldoende samenhangend opgebouwd. De commissie is ervan overtuigd dat de onderwijsleeromgevingen studenten in staat stellen om de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De opleidingen beschikken over een adequaat systeem van toetsing. De commissie meent dat de beoogde eindkwalificaties voor beide opleidingen worden gerealiseerd.

Conclusie

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Theologie* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Theologie Predikant* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Theologie Algemeen* als **voldoende**.

Bijlagen

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

---

Prof. dr. D. (Dirk) Hutsebaut (1943) studeerde Filosofie en Psychologie aan de KU Leuven. Tussen 1970 en 1976 was hij assistent-onderzoeker aan het Centrum voor Godsdienstpsychologie, waar hij promoveerde op een dissertatie over religieuze houdingen bij volwassenen. Vanaf 1976 doceerde hij 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij adolescenten'; vanaf 1980 ook 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij kinderen'. In 1986 werd hij benoemd tot hoofddocent Godsdienstpsychologie en methodologie van het empirisch religieonderzoek. Hij doceerde daarnaast het vak 'Psychology of Religion' aan studenten theologie, wijsbegeerte en antropologie. Na zijn promotie tot hoogleraar was hij gedurende zes jaar voorzitter van het departement Psychologie aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven. Sinds 2006 is hij met emeritaat. Hij doceerde nog twee jaar het vak 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling'. Sinds 2011 doceert hij het vak Godsdienstpsychologie aan het Lumen Christi Institute in Arusha, Tanzania.

Dhr. E. (Ezra) Delahaye MA (1988) is een promovendus in Filosofie aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit en masterstudent aan de Tilburg School of Catholic Theology of Tilburg University. Hij behaalde zijn MA in filosofie aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit in 2012. Zijn promotie-onderzoek richt zich op de interpretatie van de apostel Paulus in de hedendaagse metafysica.

Prof. dr. P.J.A. (Peter) Nissen (1957) is als hoogleraar Spiritualiteitsstudies verbonden aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij studeerde theologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en promoveerde in 1988 cum laude te Amsterdam. Vervolgens was hij docent kerkgeschiedenis aan verschillende theologische opleidingen in Nederland. Van 1994 tot 1998 was hij bovendien bijzonder hoogleraar Cultuur in Brabant aan de Katholieke Universiteit Brabant. Van 1998 tot 2008 was hij hoogleraar Kerkgeschiedenis/Geschiedenis van het Christendom aan de Radboud Universiteit Nijmegen, waar hij van 2003 tot 2007 tevens decaan was van de Faculteit der Theologie. Van 2008 tot 2009 was hij hoogleraar Cultuurgeschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Tilburg en van 2009 tot 2012 hoogleraar Cultuurgeschiedenis van de Religiositeit, in het bijzonder vanaf de vroegmoderne tijd, aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij is voorzitter van de landelijke onderzoekschool voor theologie en religiewetenschap, NOSTER, redactievoorzitter van *Trajecta. Religion, Culture and Society in the Low Countries*, redactielid van *Speling*; redactieraadslid van de reeks *Studies in Theology and Religion* (Brill); en lid van de wetenschappelijke adviesraad van *Ons Geestelijk Erf*. Hij schreef meerdere (hand)boeken en wetenschappelijke artikelen over thema's op het raakvlak van geschiedenis, cultuur, kerk, religie en spiritualiteit. Hij redigeerde een groot aantal bundels en maakt deel uit van het 'Theologisch Elftal' van het dagblad *Trouw*.

Prof. dr. H.P.J. (Henk) Witte (1947) is bijzonder hoogleraar theologie en spiritualiteit vanuit Ignatiaans perspectief aan de Tilburg School of Catholic Theology van Tilburg University. Na zijn studie in Tilburg en Nijmegen was hij als wetenschappelijk medewerker, later universitair docent dogmatiek werkzaam aan de Theologische Faculteit Tilburg. Tussen 1995 en 2005 werkte hij tevens als senior beleidsmedewerker aan het Secretariaat van de Nederlandse Bisschoppenconferentie en vanaf 2005 als universitair hoofddocent aan wat nu de Tilburg School of Catholic Theology is. Van 2007 tot 2011 was hij lid van het managementteam als vicedecan onderwijs. Hij is gepromoveerd in Tilburg op een onderwerp betreffende

Vaticanum II en publiceerde vooral op het gebied van de ecclesiologie, oecumenica en ambtstheologie.

Prof. Dr. H.-G. (Hans-Georg) Ziebertz (1956) studeerde theologie, pedagogiek en sociologie aan de Universiteit Münster. Hij promoveerde in 1990 op een dissertatie over moraalpedagogiek aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. In 1993 volgde een dissertatie in de pedagogiek over seksuelethische pedagogiek en in 1994 is hij gehabiteerd in de Godsdienstpedagogiek aan de Universiteit te Mainz. Ziebertz werkte tussen 1990-1995 als universitair docent aan de KU Nijmegen, tussen 1995-1998 als hoogleraar Praktische Theologie aan de KTU (Utrecht) en is sindsdien als hoogleraar Praktische Theologie/Godsdienstpedagogiek verbonden aan de Universiteit te Würzburg.

Bijlage 2: Domeinspecifieke referentiekader

Domeinspecifieke criteria (Disciplineoverleg Godgeleerdheid, juni 2012)

Inleiding: Religiewetenschap en theologie sinds de vorige onderwijsvisitatie

De opleidingen op het gebied van religiewetenschappen en theologie in Nederland bieden een grote verscheidenheid aan structuren en doelstellingen. Zij hebben gemeen dat zij religies bestuderen vanwege hun belang voor respectievelijk het individu, de samenleving en de cultuur; in het geval van theologische opleidingen ook vanwege het belang voor kerken en levensbeschouwelijke instellingen.

Een belangrijk onderscheid is dat tussen enerzijds de theologische opleidingen waarin de christelijke, islamitische en andere religies in al hun facetten centraal staan en anderzijds de religiewetenschappelijke opleidingen waarin het fenomeen religie in meer algemene zin en de verschillende religies in het bijzonder centraal staan. Ook is er een verschil in wetenschapsopvatting, dat echter niet altijd op dezelfde wijze wordt gearticuleerd. De religiewetenschappen bestuderen religie als een cultureel fenomeen en hanteren een cultuurwetenschappelijke benadering. Religiewetenschappers gaan niet uit van openbaring of van normatieve religieuze tradities, maar kunnen deze uiteraard wel als menselijk fenomeen bestuderen. Empirische benaderingen spelen in de religiewetenschap een grote rol. In de theologie is er een grote verscheidenheid van benaderingen. Vaak is er nauwelijks verschil met de religiewetenschappelijke benadering, maar in andere gevallen onderscheidt theologie zich van religiewetenschap doordat zij het zelfverstaan van de religieuze traditie doordenkt, religieuze documenten en/of een bepaalde traditie als gezaghebbend accepteert en zich aan laat spreken door religieuze waarheidsclaims. Bovendien maken in deze opvatting de disciplines systematische theologie en praktische theologie deel uit van de theologische encyclopedie. De verschillende theologische disciplines dragen bij aan de academische zelfontvouwing van een religieuze traditie. Wat de universitaire inrichting van het domein religiewetenschap en theologie betreft, is de afgelopen jaren het onderscheid tussen een religiewetenschappelijke en een theologische bestudering van religie toegenomen.

Ten opzichte van de vorige onderwijsvisitatie hebben tenminste vier belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden:

1. een versterking van het religiewetenschappelijk accent;
2. een toenemende institutionele inkadering van opleidingen in het religiedomein in grotere, veelal geesteswetenschappelijke, eenheden;
3. verkorting van de maximale studieduur voor een theologisch curriculum inclusief ambtsopleiding tot in totaal zes jaar;
4. volledige afschaffing van de vooropleidingen klassieke talen en inbouw van modules die de kennis van de brontalen moeten waarborgen in het theologisch curriculum.

Ad (1). Tot in de jaren tachtig bestonden er geen gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen, maar maakten de religiewetenschappen in meerdere of mindere mate deel uit van het theologisch curriculum. Sindsdien worden in toenemende mate gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen aangeboden. Die tendens heeft zich de afgelopen periode doorgezet, met name aan de RU, de UL en de UU. Op dit moment is het landschap veelkleurig en bestaan er naast strikt theologische en strikt religiewetenschappelijke opleidingen ook opleidingen die religiewetenschappelijke en theologische componenten in één opleiding combineren.

Ad (2). Van oudsher werden academisch theologische opleidingen (en voor zover die bestonden, religiewetenschappelijke opleidingen) aangeboden door zelfstandige theologische universiteiten of door theologische faculteiten binnen bredere universiteiten. De afgelopen jaren is er een trend tot fusie van theologische faculteiten met andere faculteiten (waarbij 'geesteswetenschappen' favoriet lijkt). Twee tot dusver zelfstandige katholieke theologische universiteiten (TFT en KTU) zijn als faculteit opgegaan in een universiteit, maar de kerkelijke opleidingen van de protestantse kerk in Nederland zijn juist verzelfstandigd in een nieuwe Protestantse Theologische Universiteit. Waar theologische opleidingen zijn opgegaan in grotere institutionele verbanden, heeft dat in meerdere of mindere mate invloed op de gehele onderwijscultuur aan die opleidingen (onderwijs- en examenreglementen, evaluatiecycli, regels over het minimum aantal studenten in cursussen, etc.). Ook kan het invloed hebben op de curricula.

Ad (3). Ten tijde van de vorige visitatie werden academisch-theologische opleidingen die een ambtsopleiding insloten, gefinancierd voor maximaal zes-en-half jaar; studenten ontvingen voor eenzelfde periode studiefinanciering. Sinds de invoering van de BaMa structuur bestaan er nog slechts bachelor- en masteropleidingen. Bacheloropleidingen duren drie jaar, masteropleidingen een, twee of drie jaar. Studenten die vroeger in nominaal zes-en-half jaar bachelor, master en ambtsopleiding konden doen, doe nu in zes jaar een driejarige bachelor, gevolgd door een driejarige master die een ambtsopleiding insluit. De totale studieduur is voor deze studenten dus verkort.

Ad (4). Voor sommige studenten is de totale studieduur nog meer verkort, namelijk voor die studenten die in het verleden een vooropleiding van één of twee jaar moesten doen. Tot en met het collegejaar 2009–2010 bestond er nog een tweedeling tussen bacheloropleidingen die kennis van Grieks en Latijn veronderstelden, en bacheloropleidingen waarin de mogelijkheid om kennis van deze 'brontalen' (en van het Hebreeuws, de derde voor theologie belangrijke brontaal) te verwerven, was geïntegreerd. Sinds 1 januari 2010 is overal de instroomeis m.b.t. Grieks en Latijn vervallen; daarmee is het ook het fenomeen van de vooropleiding Grieks en Latijn verdwenen. In de hier beschreven criteria gaan wij uit van de nieuwe situatie (zonder vooropleiding).

Bij het opstellen van deze domeinspecifieke criteria is gebruikgemaakt van soortgelijke documenten uit het buitenland, met name van de benchmarks van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. Het referentiekader is gebaseerd op de descriptorren van het kwalificatieraamwerk voor het hoger onderwijs, de zgn. Dublin-descriptorren. Binnen de Dublin-descriptorren worden vijf aspecten onderscheiden: kennis en inzicht, toepassen van kennis en vaardigheden, oordeelsvermogen, communicatie en leervermogen.

Soorten opleidingen

De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie Religiewetenschap en theologie worden beoordeeld, hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie.

Zowel in de religiewetenschappen als in de theologie duren de bacheloropleidingen drie jaar; van die drie jaar kan brontalenstudie (Grieks, Latijn, Hebreeuws, Arabisch, of nog andere talen) een kleiner of groter deel uitmaken. De driejarige bacheloropleidingen worden door de overheid bekostigd en de studenten in deze opleidingen ontvangen drie jaar studiefinanciering. Met uitzondering van de UvA bieden alle aan de visitatie deelnemende instellingen een

bachelor theologie aan; bacheloropleidingen religiewetenschap zijn er aan de RU, de RUG, de UL, de UU, de UvA, de UvT en de VU.

In vervolg op de bacheloropleiding worden één-, twee- en driejarige masteropleidingen aangeboden. De meeste masteropleidingen (doorstroom masters, eenjarige masters) hebben een studieduur van één jaar. Research masters hebben een studieduur van twee jaar. Theologische masters die tevens ambtsopleiding zijn kennen een studieduur van drie jaar.

Wie toegelaten wil worden tot een kerkelijk ambt, volgt een bachelor theologie en een driejarige master theologie. De driejarige masters worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. De studieduur van zes jaar die wordt vol gemaakt wanneer men zowel de bachelorgraad als de mastergraad behaalt, is in overeenstemming met wat internationaal zowel door de protestantse kerken (verenigd binnen de Europese, Leuenbergse Kirchengemeinschaft) alsook door de Rooms-Katholieke kerk in de apostolische constitutie Sapiientia Christiana wenselijk wordt geacht. Vrijwel alle instellingen die dit type opleiding aanbieden, staan rechtstreeks onder kerkelijk gezag of hebben de kerkelijke verantwoordelijkheid voor deze opleiding nader geregeld. Driejarige masteropleidingen zijn er aan de PThU, de ThUK, de RU, TST (UvT), de TUA en de VUA.

Naast driejarige masteropleidingen zijn er opleidingen van twee jaar; dit zijn research masters. Deze opleidingen leiden op tot onderzoeker. Hoewel de research master een eindkwalificatie is, wordt beoogd dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden van research masters na hun mastersgraad tevens een doctoraat behaalt. Deze tweejarige opleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Research masters in de theologie worden aangeboden aan de UvT en de VUA. De UVA biedt een tweejarige strikt religiewetenschappelijke onderzoeksmaster aan. De RUG biedt een research master in godsdienstwetenschap en theologie aan. Research masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde onderwijsvisiteatie en blijven hier daarom verder buiten beschouwing.

Verder bestaan er theologische masteropleidingen van één jaar, die zich op meerdere beroepsvelden richten. Zij leiden op tot een loopbaan in de (theologische) wetenschap of tot beroepen op het terrein van het onderwijs, de geestelijke verzorging, de kerken, de media, de zorg, de overheid of het bedrijfsleven waar de in deze studie verworven kennis gewaardeerd wordt. Deze éénjarige masteropleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Eénjarige opleidingen in de theologie worden aangeboden aan de PThU, de RUG, de ThUK, de UU, de UvT, de VUA.

Binnen het domein van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen worden éénjarige masterprogramma's aangeboden gericht op de kennis van het fenomeen religie in het algemeen en de verschillende religies in het bijzonder. De aandacht is hierbij speciaal gericht op hun bronteksten, geschiedenis, leer en praktijken. In deze masterprogramma's zijn meestal beroepsvoorbereidende studie-onderdelen opgenomen ten behoeve van beroepen op het terrein van religieuze gemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties, het onderwijs, de overheid, de media en de zorg. Sommige opleidingen kennen in plaats van of naast de beroepsvoorbereidende onderdelen een onderzoeksvariant. Eénjarige religiewetenschappelijke masteropleidingen worden aangeboden aan de RU, RUG, UL, de UU, de VUA, de UvA en de UvT.

Beschrijving van de eisen voor de bacheloropleidingen

De bachelorprogramma's voor de diverse theologische opleidingen kennen minder dan vroeger een vaste, parallelle structuur. Sommige opleidingen kennen een strakke opbouw met weinig keuzemogelijkheden, andere opleidingen laten relatief veel keuzevrijheid aan de student. Dit laatste is veelal het geval in opleidingen die in meer of minder sterke mate zijn ingebed in geesteswetenschappelijke faculteiten of schools.

De bachelorprogramma's van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen zijn veelal in nauwe samenwerking met faculteiten sociale en/of geesteswetenschappen opgesteld. De keuzevrijheid van studenten is meestal groot.

Omdat de visitatie betrekking heeft op een breed spectrum van opleidingen, is gekozen voor een referentiekader dat niet prescriptief van aard is, maar veel ruimte geeft aan opleidingen om eigen keuzes te maken en accenten te leggen. Hier worden slechts generieke criteria geven; in de zelfstudies kunnen de opleidingen aangeven, hoe ze deze toepassen en op welke wijze zij aan de NVAO-criteria voor niveau en oriëntatie voldoen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen en -kwalificaties voor een bacheloropleiding theologie:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- Elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen en/of de praktische theologie;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één van de bovengenoemde terreinen van de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen;
- Het beheersen van voor de theologie relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit theologisch perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de theologie;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;

- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en (geloofs-)overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Mogelijke beroepsuitgangen zijn die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid of het kerkelijk werkerschap. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen theologie echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een bachelor religiewetenschappen:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de religiewetenschappen en de plaats die de religiewetenschappen binnen het geheel der wetenschappen innemen;
- Elementaire kennis van en inzicht in de wereldreligies, hun geschiedenis, hun voornaamste geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen, hun invloed op het persoonlijk en maatschappelijk leven;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de religiewetenschappen;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één religie en/of thema binnen de religiestudies, die onder meer blijkt uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de eisen van de religiewetenschap;
- Het beheersen van voor het vakgebied relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit religiewetenschappelijk perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de religiewetenschap;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Een mogelijke beroepsuitgang is die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen religiewetenschap echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Eén verdere bacheloropleiding moet hier nog apart genoemd worden: Islam en Arabisch (UU). De reden om deze opleiding mee te nemen in de landelijke visitatie van theologische en religiewetenschappelijke opleidingen is dat deze opleiding vanaf 2007 is ondergebracht bij het departement Religiewetenschap en Theologie van de UU, en in samenhang daarmee is geherprofileerd tot een opleiding die de islamstudie centraal stelt, meer dan de taal- en letterkunde. Deze herprofilering is met ingang van 1 september 2012 ook zichtbaar gemaakt in een nieuwe opleidingsnaam, te weten Islam en Arabisch.

De vorige visitatie van deze opleiding, die toen nog Arabische, Nieuwperzische en Turkse Talen en Culturen heette, vond plaats in 2006 als onderdeel van de onderwijsvisitatie Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten (QANU 2007). Het daarin gebruikte domeinspecifieke referentiekader voor die opleidingen was gebaseerd op een Common European Framework for Languages, en richtte zich op de volgende kennisdomeinen: taalverwerving, letterkunde, cultuur- en geschiedenis, taalkunde, en wetenschapsfilosofische achtergronden. Het kader hield er al wel rekening mee dat sommige gevisiteerde opleidingen de taal- en letterkunde meer centraal konden stellen, terwijl voor andere de cultuur en geschiedenis van een regio belangrijker is.

Gezien het huidige profiel en de inbedding van de Utrechtse opleiding Arabische Taal en Cultuur (ATC, vanaf 1 september 2012 “Islam en Arabisch”, I&A) kunnen de criteria die binnen DGO zijn afgesproken voor een bachelor religiewetenschappen tevens worden gebruikt voor ATC/I&A, met uitzondering van de eis dat de studenten elementaire kennis dienen te hebben van de wereldreligies. In plaats van die eis kunnen de criteria voor taalverwerving en voor cultuur en geschiedenis uit de visitatie van Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten van 2006 worden gehanteerd, te weten:

- Kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, etc.);
- Kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- Kennis van de synchrone en diachrone dimensie van de betreffende taal gelieerd aan taalkundige theorieën;
- Brede kennis van en inzicht in de landen, de culturen en de en samenleving waarin Arabisch wordt of werd gebruikt;
- kennis van de geschiedenis van die landen.

Beschrijving van de eisen van de masterprogramma's

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen en -kwalificaties voor alle masters binnen het domein:

Kennis

Afgestudeerden beschikken over gespecialiseerde vakkennis en methodisch inzicht op een zodanig niveau, dat zij zich zelfstandig verder kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie. Zij zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.

Vaardigheden

Afgestudeerden

- beschikken over de technische en theoretische vaardigheden om op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur te verzamelen, te analyseren en te beoordelen met als doel op een creatieve wijze verklarende of inzichtelijke werkhypothesen te formuleren en te toetsen en daarmee een bijdrage te leveren aan relevante wetenschappelijke debatten;
- zijn in staat om te gaan met divers en weerbarstig bronnenmateriaal;
- zijn in staat tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en hedendaagse maatschappelijke context;
- zijn in staat een zelfstandig oordeel te vormen op het terrein van theologie en religiewetenschap;
- zijn in staat verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken rond theologie en/of religie;
- Zijn in staat vakmatige inzichten en de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deel te nemen aan het maatschappelijk debat.

Academische attitude

Afgestudeerden zijn bereid en in staat tot rekening houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Afgestudeerden beschikken over voldoende van de genoemde vaardigheden om de academische beroepen of functies te kunnen vervullen waarvoor de betreffende masteropleiding opleidt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke ambten en de functies van eerstegraads bevoegd leraar, geestelijk verzorger, consulent op het gebied van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen, waarin duurzame kennisontwikkeling, -verwerving of -verwerking, bereidheid om nieuw en/of onontgonnen terrein te betreden en het dragen van verantwoordelijkheid samengaan. Complicerende factor is, dat de werkvelden waarin alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te formuleren. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming.

Naast deze eindtermen en -kwalificaties die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen die opleiden tot een ambt

De eisen ten aanzien van de theologische masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt, zijn door de meeste kerken expliciet geformuleerd en door de onderwijsinstellingen direct of indirect overgenomen. De erkenning van de zijde van de protestantse kerk in Nederland en de rooms-katholieke kerk van de opleiding tot geestelijk verzorger is door hen nauw verbonden met de inhoud van de ambtsopleiding.

De protestantse kerk in Nederland stelt in ordinantie 13, artikel 1.4 van haar Kerkorde, dat de opleiding van haar predikanten in ieder geval omvat:

- de uitleg en theologie van de Heilige Schrift;
- de geschiedenis van de kerk, in het bijzonder de geschiedenis van de Reformatie en die van de kerken in Nederland;
- de leer en het belijden van de kerk;
- de ethiek;
- de verhouding van de kerk tot andere kerken, godsdiensten en levensbeschouwingen;
- de theorie en praktijk van ambt en gemeente;
- het kerkrecht;
- alsmede een tijdens de opleiding te volgen stage in een gemeente.

Diverse kleinere kerkgenootschappen hebben hun ambtsopleiding als inwonend seminarie/instituut ondergebracht bij één van de te visiteren instellingen, en hebben daarbij een overeenkomst gesloten waarbij ofwel een deel van de opleiding aan die instelling door eigen hoogleraren en universitair docenten wordt gegeven, ofwel aan die instelling deel uitmaakt van de eigen kerkelijke opleiding. Dit geldt bijvoorbeeld voor de baptisten, hersteld hervormden, nederlands-gereformeerden, oudkatholieken, remonstranten en vrij-evangelischen. Voor zover dit type kerkelijke opleidingen overheidssubsidie ontvangt, geeft de overheid die subsidie door via de universiteit aan welke zij zijn gevestigd, en stelt de overheid hierbij als voorwaarde dat deze universiteit voor de kwaliteitstoetsing zorg draagt. Voor zover dit type opleidingen niet door de overheid wordt gefinancierd, ziet de overheid ook niet toe op de kwaliteit. Daarom vallen deze opleidingen buiten de reguliere visitatie. De VUA kiest hier voor een andere lijn en beschouwt de aan de VUA gevestigde bekostigde opleidingen van de hersteld hervormde kerk, de doopsgezinde broederschap en de baptisten als regulier onderwijs; en laat deze dus mee visiteren.

De Tilburg School of Theology van de UvT en de Theologische Faculteit van de RU zijn bij de inrichting van hun opleidingen gebonden aan de apostolische constitutie Sapiientia Christiana of Ex Corde Ecclesiae, die als kader dienen voor alle kerkelijk opgerichte en/of kerkelijk erkende katholieke theologische faculteiten ter wereld. Juist als kader laten zij ook de nodige ruimte voor concretisering die rekening houden met nationale wetgeving. Over de afstemming van de curricula op de kerkelijke documenten en de benoeming van docenten die een mandatum docendi behoeven voeren beide instellingen overleg met hun grootkanselier en/of hun ordinarius loci, en met de Congregatie voor Katholieke Educatie te Rome.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een driejarige masteropleiding theologie:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de eindtermen, vaardigheden en attitude die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot het kerkelijk ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt met vrucht te kunnen vervullen. Deze kwalificaties verschillen van kerk tot kerk en daarmee ook van master tot master.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen geestelijke verzorging

Op het gebied van krijgsmacht en justitie heeft de overheid bepaalde zendende instanties bevoegd verklaard; binnen het leger en justitiële inrichtingen worden alleen geestelijk verzorgers aangesteld die een binding met een dergelijke zendende instantie hebben. Op het gebied van zorginstellingen – die doorgaans als de werkgever optreden – worden er door de overheid geen beroepseisen geformuleerd. In de praktijk worden in de zorginstellingen geestelijke verzorgers met zeer uiteenlopende opleidingen zowel op WO-niveau als ook op Hbo-niveau aangesteld, in veel gevallen met ambtsbevoegdheid, maar in toenemende mate ook zonder. De masteropleidingen die opleiden tot geestelijk verzorger bij zorginstellingen zijn door de Vereniging van Geestelijk Verzorgers bij Zorginstellingen geaccrediteerd aan de hand van een toetsingskader (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), en opgenomen in het register van geaccrediteerde opleidingen van de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorgers. Naast éénjarige opleidingen tot geestelijk verzorger bestaan er ook driejarige masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt en die voldoen aan de eerder genoemde kerkelijke eisen.

Met het oog op een bredere inzet in tal van andere organisaties biedt een enkele faculteit ook een éénjarige masteropleiding op het terrein van de geestelijke zorg in organisaties aan.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een masteropleiding geestelijke verzorging:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de kwalificaties die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot de functie van geestelijk verzorger bij het leger of een justitiële inrichting, voldoen aan de eisen zoals gesteld in het toetsingskader van de VGVZ (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), of beschikken over gelijkwaardige kwalificaties.
- Afgestudeerden van een driejarige masteropleiding geestelijke verzorging voldoen tevens aan de eindtermen die boven genoemd zijn bij masteropleidingen die opleiden tot een ambt.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Educatieve Masteropleidingen

Hoewel er (nog) geen wettelijke criteria voor de opleiding tot docent in het godsdienst-/levensbeschouwelijk onderwijs zijn geformuleerd, zijn er door humanistische, protestantse en rooms-katholieke beroepsverenigingen wel ‘profielen’ van de betreffende docent op de 1e en 2e graadsniveau opgesteld. Aan sommige universiteiten kan men via een minor in het bachelorprogramma een tweedegraads lesbevoegdheid verkrijgen. Er zijn twee varianten van de eerstegraads universitaire lerarenopleiding: een éénjarige educatieve master waartoe men kan worden toegelaten na voltooiing van een ander éénjarig masterprogramma binnen het religiedomein, en een tweejarig educatief masterprogramma, waarin de éénjarige universitaire lerarenopleiding wordt gecombineerd met éénjarig vakinhoudelijk verdiepingsprogramma op masterniveau. In beide gevallen maakt een onderwijsstage van 30 EC deel uit van het programma. Feitelijk duurt de masteropleiding tot leraar in beide gevallen twee jaar na de bachelor. Deze opleidingen zijn door de overheid bekostigd en er wordt studiefinanciering voor toegekend.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een educatieve masteropleiding:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de pedagogische en didactische kwalificaties die in het Nederlandse onderwijsveld gebruikelijk zijn voor docenten met een eerstegraads lesbevoegdheid.

Educatieve masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde visitatieronde.

Overige Masteropleidingen

De eisen voor de theologische masterprogramma's die voor meerdere beroepsvelden opleiden, verschillen per instelling en per studievariant.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Bacheloropleiding Theologie

Theologische kennis:

1. inzicht in de aard van de theologie en de wijze waarop in de theologie een voortdurende beweging plaatsvindt tussen bron (Bijbel) en context, met de kerkgeschiedenis als tussenschakel;
2. inzicht in de plaats en roeping van de theologie binnen het geheel van de wetenschappen en binnen de kerkelijke en maatschappelijke werkelijkheid;
3. basale kennis van en inzicht in de zes belangrijkste theologische disciplines (inclusief relevante thema's, begrippen en methoden), te weten: bibliologie, kerkgeschiedenis, systematische theologie, praktische theologie, theologische ethiek, missiologie;
4. elementaire kennis van en inzicht in aan deze disciplines verbonden niet-theologische vakgebieden, met een accent op de Bijbeltalen.

Wetenschappelijke vaardigheden:

5. beheersing van basale academische vaardigheden in het kader van theologische vraagstellingen en vakspecifieke methoden: argumentatie, communicatie, schriftelijke en mondelinge rapportage, en oordeelsvorming.

Accademische attitude, persoonlijke vorming:

6. het beginnende vermogen om de verschillende theologische disciplines op een geïntegreerde wijze te beoefenen door deze toe te spitsen op concrete deelgebieden en thema's uit het veld van geloof, kerk, samenleving en wetenschap;
8. het vermogen tot reflectie op de omgang met zichzelf, met medemensen en met God en de bereidheid om in die omgang te groeien.

Afstemming arbeidsmarkt, professionele vorming:

7. het beginnende vermogen om als beoefenaar van de theologie werkzaam te zijn in één van de volgende werkvelden: predikantschap, theologisch specialist, theologisch onderzoeker, kerkelijk werker, onderwijsgevende.

Dublin-descriptoren	Kwalificaties Bachelor	Eindkwalificaties
Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht van een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau bereikt in het voortgezet onderwijs en dit wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop, met ondersteuning van gespecialiseerde handboeken, enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is.	1, 2, 3 en 4
Toepassen kennis en inzicht	Is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen op het vakgebied.	5, 6, 7 en 8

Oordeelsvorming	Is in staat om relevante gegevens te verzamelen en te interpreteren (meestal op het vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaal maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.	5 en 6
Communicatie	Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten.	5
Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie die een hoog niveau van autonomie veronderstelt aan te gaan.	5, 7 en 8

Academische vaardigheden bacheloropleiding

Voor de bacheloropleiding worden de volgende academische vaardigheden (eindterm 5) onderscheiden:

1. *Informatie zoeken en selecteren*

De student kan met een systematische en flexibele zoekstrategie relevante wetenschappelijke informatie en publicaties zoeken en verzamelen binnen het vakgebied van de theologie. Hij kan zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens interpreteren. Hij kan de relevantie en de kwaliteit beoordelen en een beredeneerde selectie maken. Hij kan zowel gebruik maken van literatuur in het Nederlands, als in het Engels of een andere moderne taal. Hij kan de werkwijze en de resultaten verantwoorden en evalueren. Ook kan de student informatie van niet-theologische wetenschappen benutten en de relevantie voor theologische vragen overzien.

2. *Analyseren*

De student kan voor de theologie relevante teksten analyseren en vergelijken, waarbij hij wetenschappelijke begrippen, theorieën, modellen, methoden en paradigma's kan herkennen en interpreteren. Hij kan de teksten beoordelen op relevantie, objectiviteit, consistentie van de argumentaties en conclusies. De student kan aanvullende of andere conclusies trekken en kunnen evalueren welke aspecten of problemen nog niet zijn uitgewerkt of opgelost.

3. *Argumenteren en discussiëren*

De student kan een argumentatie ten aanzien van een vraagstelling opbouwen en evalueren op verschillende deelgebieden van de theologie. Hij kan op grond van deze argumentatie standpunten innemen en presenteren in een debat en deze verdedigen met argumenten. Hij kan argumenten van anderen begrijpen, waarderen, analyseren en evalueren en op deze manier bijdragen aan het proces van argumenteren en discussiëren binnen een groep. Hij kan argumenteren benutten als middel om te leren.

4. *Beoordelen en toepassen*

De student kan op grond van relevante theologische gegevens een oordeel vormen. Dit oordeel is mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijk of ethische aspecten.

De student kan zijn kennis van en inzicht in de theologie beoordelen op praktisch nut voor de kerkelijke en maatschappelijke context en voor de praktijk van het persoonlijk en gezamenlijk geloofsleven.

De student kan de theologische kennis en vaardigheden integreren in een gereformeerde levensovertuiging en deze levensovertuiging duidelijk maken in wetenschappelijke discussies.

5. *Presenteren*

De student kan schriftelijk en mondeling de resultaten van onderzoek, informatie, ideeën en oplossingen overbrengen aan vakgenoten en aan niet-vakgenoten, waarbij deze rapportages en presentaties voldoen aan de basiseisen die worden gesteld voor de diverse eindproducten.

6. *Reflecteren en zelfsturing*

De student kan informatie verzamelen over het eigen functioneren (waaronder feedback van anderen). Hij kan reflecteren op zijn eigen wetenschappelijke integriteit en wetenschappelijke bezigheden en zijn eigen denken en werken daarmee bijsturen wat betreft keuzes en activiteiten. Hij kan zelfstandig leren over ontwikkelingen over zijn vakgebied. Hij kan in hoge mate het eigen leerproces sturen.

7. *Samenwerken*

De student kan samenwerken in een groep en namens de groep met externen, met aandacht voor de taakhoud (doelen, verdelen van taken, integreren van resultaten), de communicatie en het sociale aspect. Hij kan omgaan met feedback geven en feedback ontvangen.

De bovenstaande vaardigheden komen samen in de vaardigheid onderzoeken.

8. *Onderzoeken*

Voor de vaardigheid onderzoeken moet de student beschikken over de bovenstaande vaardigheden. Daarnaast kan de een probleemstelling ontwikkelen en formuleren. Hij kan een daarbij passend onderzoek opzetten, uitvoeren en verslaan en daarbij op een verantwoorde manier gebruik maken van de informatie en literatuur die hij heeft verzameld rondom de probleemstelling. Hij kan gebruik maken van het instrumentarium voor onderzoek dat binnen de verschillende vakdisciplines wordt gebruikt.

Masteropleiding Theologie Predikant

Theologische kennis:

1. Kennis van en inzicht in de verschillende theologische disciplines en het vermogen om zich een oordeel te vormen over vraagstellingen in de disciplines;
2. Gespecialiseerde kennis van en inzicht in één van de theologische disciplines.

Wetenschappelijke vaardigheden:

3. Gevorderde beheersing van academische vaardigheden, en het vermogen om door middel van zelfstandig methodisch onderzoek bij te dragen aan de ontwikkeling van een onderdeel van de theologie.

Academische attitude, persoonlijke vorming:

4. Het vermogen om de wetenschappelijke kennis en vaardigheid te integreren in een gereformeerde levensovertuiging en vruchtbaar te maken voor kerk en theologie;
5. Het vermogen om op grond van zijn theologische expertise bij te dragen aan de oordeelsvorming over kerkelijke en maatschappelijke vraagstukken;
6. Vaardigheid in de uitleg en toepassing van de Heilige Schrift met het oog op het functioneren als gereformeerd predikant;
7. Een goede geestelijke attitude van liefde voor God en zijn Woord en liefde voor de gemeente.

Afstemming arbeidsmarkt, professionele vorming:

8. Startbekwaamheid om in het ambt van predikant te kunnen dienen.

Dublin-descriptoren	Kwalificaties Master	Eindkwalificaties
Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.	1, 2, 3 en 7
Toepassen kennis en inzicht	Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan.	3, 4, 5, 6, 7 en 8
Oordeelsvorming	Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.	4, 5, 6, 7 en 8
Communicatie	Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten.	6 en 7
Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.	7 en 8

Wetenschappelijke vorming masteropleiding

De wetenschappelijke vorming van de master is gericht op een theologische expertise, die inhoudt dat de afgestudeerde over een theologische probleemstelling een standpunt kan innemen en dit met overtuigende argumenten kan verdedigen. Daartoe kan de afgestudeerde:

- 1 in de verschillende theologische disciplines zelfstandig opereren;
- 2 diverse theologische methodes hanteren;
- 3 een standpunt in een betoog uiteenzetten en presenteren;
- 4 adequaat ingaan op vragen vanuit de kerken en de samenleving en deze in een breder kader plaatsen.

De einddoelen van de wetenschappelijke vorming zijn geconcretiseerd in de volgende eindtermen. Deze eindtermen worden getoetst door het afleggen van een meesterproef, en vormen het referentiekader bij de beoordeling van het afstudeerproject. In de regel vindt het afstudeerwerk plaats binnen een vastgesteld onderzoeksproject van de instelling.

Eindtermen wetenschappelijke vorming

De wetenschappelijke vorming is erop gericht dat de afgestudeerde master:

1. theologische argumentaties kan opbouwen en analyseren vanuit inzicht in verschillende vormen van logica en verschillende paradigma's;

2. voor de theologie relevante wetenschappelijke kennis en vaardigheden kan integreren in een gereformeerde levensovertuiging en deze overtuiging kan expliciteren in wetenschappelijke debatten;
3. zicht heeft op de aard van de diverse wetenschappen, in het bijzonder toegespitst op de theologie te midden van andere wetenschappen en in relatie met de praktijk van het persoonlijk en gezamenlijk geloofsleven;
4. in staat is om met het oog op theologische vragen de mogelijkheden van de inbreng van niet-theologische wetenschappen te overzien en te benutten;
5. zelfstandig en weloverwogen voor de theologie relevante wetenschappelijke literatuur en informatie (waaronder literatuur in het Engels of een andere moderne taal) kan verzamelen, verwerken, weergeven en beoordelen;
6. zicht heeft op structuren, samenhangen, theorieën en paradigma's in de diverse theologische en aanverwante vakken;
7. blijkt geeft van een wetenschappelijke attitude, gekenmerkt door:
  - Kritisch bewustzijn;
  - integriteit;
  - reflectie, zelfstandigheid en zelfsturend vermogen;
  - originaliteit;
  - creativiteit;
  - innovatieve gerichtheid.
8. Kan participeren in theologische onderzoeksprojecten door:
  - zelfstandige meningsvorming;
  - wetenschappelijke samenwerking en communicatie;
  - op de hoogte te zijn van de actuele stand van het onderzoek;
  - het stellen van relevante vragen van theologische, filologische,
  - historiografische, wijsgerige en sociaalwetenschappelijke aard;
  - het ontwikkelen en formuleren van een onderzoekbare probleemstelling en/of hypothese;
  - het beheersen van relevante onderzoeksmethoden;
  - het ontwikkelen van een standpunt dat door een overtuigend en valide beargumenteerd betoog kan worden verdedigd voor het wetenschappelijk forum dat minstens gerepresenteerd moet worden door de deelnemers aan het onderzoeksproject;
  - het presenteren van onderzoeksresultaten door gebruik te maken van adequate middelen (zoals voordracht, audiovisueel, scriptie, essay, internet).
9. gericht is op verdere ontwikkeling van de gereformeerde theologie en op persoonlijk levenslang leren;
10. besef toont van de samenhang en het onderscheid tussen de wetenschappelijke en de niet-wetenschappelijke omgang met het christelijk geloof;
11. complexe situaties kan doorgronden en kan bijdragen aan de oplossing van vraagstukken in de maatschappelijke en kerkelijke praktijk.

Academische vaardigheden masteropleiding

De einddoelen en eindtermen wetenschappelijke vorming voor de masteropleiding zijn op een soortgelijke manier opgebouwd als de einddoelen en eindtermen voor de bacheloropleiding.

Voor de masteropleiding kunnen dezelfde vaardigheden gelden, waarbij de eisen wat betreft deze vaardigheden verder gaan. Hieronder is te zien welke eindtermen van de masteropleiding kunnen worden ondergebracht bij de verschillende vaardigheden.

1. Informatie zoeken en selecteren

2. Analyseren
3. Argumenteren en discussiëren
4. Beoordelen en toepassen
5. Onderzoeken
6. Presenteren
7. Reflecteren en zelfsturing
8. Samenwerken

Masteropleiding Theologie Algemeen

Theologische kennis:

8. bezit gevorderde kennis van en inzicht in begrippen, theorieën, methoden en paradigma's binnen één van de theologische disciplines. (hieronder uitgewerkt per afstudeerrichting)

Wetenschappelijke vaardigheden:

9. kan zelfstandig kennis en inzicht integreren in de gereformeerde traditie en vanuit een eigen positie bijdragen aan de evaluatie en voortgang van die traditie;
10. kan zelfstandig methodisch onderzoek verrichten binnen een onderdeel van de gereformeerde theologie;
11. kan het onderzoek in de gekozen deeldiscipline verbinden met het geheel van de theologische wetenschap;
12. kan samenwerken met andere wetenschappers, en relevante inzichten uit niet-theologische wetenschappen integreren en toepassen op het terrein van de theologie;
13. kan op grond van zijn of haar theologische kennis en inzichten bijdragen aan oordeelsvorming en probleemoplossing bij complexe kerkelijke en maatschappelijke vraagstukken.

Academische attitude, persoonlijke vorming:

10. kan onderzoek door middel van een goed gestructureerd rapport presenteren aan vakgenoten en aan een breder publiek;
11. bezit een zelfkritische, transparante en dienende houding in het uitvoeren van onderzoek en in het presenteren van de bevindingen aan een wetenschappelijk en aan een breder publiek.

Eindterm 1, uitgewerkt per afstudeerrichting:

Afstudeerrichting Oude Testament

De afgestudeerde

- 1 heeft kennis van het Bijbels Aramees of verdiepte kennis van het Bijbels Hebreeuws;
- 2 heeft kennis van de geschiedenis van het vakgebied en van de belangrijkste recente methoden en stromingen;
- 3 kan zijn eigen benadering van het Oude Testament duidelijk verwoorden en beargumenteren, in vergelijking met zowel de momenteel algemeen gangbare als de gereformeerde c.q. evangelicale onderzoekstradities;
- 4 heeft verdiept inzicht in de theologische aspecten van het Oude Testament en kan deze op een verantwoorde manier vergelijken met en verbinden aan die van het Nieuwe Testament;
- 5 heeft door vervaardiging van een schriftelijk werkstuk op basis van eigen onderzoek blijk gegeven in staat te zijn tot beheersing van een wetenschappelijke probleemstelling op oudtestamentisch gebied.

Afstudeerrichting Nieuwe Testament

De afgestudeerde

1. heeft kennis van de apostolische periode via de overgeleverde tekstdocumenten;
2. heeft kennis van de geschiedenis van het vakgebied en van de belangrijkste recente methoden en stromingen;
3. heeft zich verdiept in de wereld van het Nieuwe Testament;
4. heeft zich verdiept in hermeneutische kwesties;
5. heeft zich verdiept in de nieuwtestamentische theologie;
6. heeft zich nader georiënteerd in Hellenistisch Grieks;
7. geeft door vervaardiging van een schriftelijk werkstuk op basis van eigen onderzoek blijk in staat te zijn tot beheersing van een wetenschappelijke probleemstelling op nieuwtestamentisch gebied.

Afstudeerrichting Systematische Theologie

De afgestudeerde

1. heeft grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste historische posities in de dogma- en theologiegeschiedenis en de ontwikkelingen en problemen in de nieuwere theologie;
2. heeft grondige kennis van en inzicht in minstens één van de loci van de gereformeerde dogmatiek en de theologie van minstens één belangrijk gereformeerd theoloog;
3. is in staat om op wetenschappelijk verantwoorde wijze systematisch-theologische redeneringen te analyseren en te evalueren;
4. kan door middel van een schriftelijk werkstuk op basis van zelfstandig onderzoek een positie innemen en verdedigen ten aanzien van een systematisch-theologische vraagstelling.

Afstudeerrichting Kerk en Samenleving

De afgestudeerde

1. heeft grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste historische posities en de belangrijkste contemporaine stromingen en methoden binnen de ethiek;
2. heeft grondige kennis van systematisch-theologische, algemeen-wijsgerige, praktisch-empirische en contextueel-maatschappelijke kaders die de beoefening van de theologische ethiek bepalen en is in staat op een wetenschappelijke wijze morele en ethische problemen op te lossen;
3. heeft grondige kennis van minstens één deelterrein van materieel-ethische bezinning;
4. kan door middel van een schriftelijk werkstuk op basis van zelfstandig onderzoek, in een zelfkritische, transparante en dienende houding, en op een maatschappelijk relevante manier vanuit de gereformeerde traditie participeren in het wetenschappelijk-ethische debat;
5. heeft inzicht in de mogelijke kerkelijke en maatschappelijke relevantie van de theologische ethiek en in de mogelijkheden om vanuit de theologische ethiek in kerk en samenleving werkzaam te zijn.

Afstudeerrichting Kerkgeschiedenis

De afgestudeerde

1. heeft een goede kennis van de belangrijkste vragen en concepten m.b.t. de zin, de betekenis en de interpretatie van de geschiedenis en grondige kennis en inzicht t.a.v. een specifiek onderdeel van de kerkhistoriografie;
2. heeft verdiepte kennis van een specifiek terrein van de kerkgeschiedenis;
3. kan d.m.v. papers en een scriptie op basis van eigen onderzoek een onderdeel van het kerkelijk

- verleden adequaat en samenhangend beschrijven, analyseren en evalueren;
4. kan met deze kennis een eigen bijdrage leveren in de kerken aan bezinning en koersbepaling en aan het toerusten van kerkleden en ambtsdragers;
  5. heeft inzicht in de mogelijke kerkelijke en maatschappelijke relevantie van kerkgeschiedenis en in de mogelijkheden om vanuit de kerkgeschiedenis in kerk en samenleving werkzaam te zijn.

Afstudeerrichting Kerkrecht

De afgestudeerde

1. heeft grondige kennis van en inzicht in het kerkrecht ten aanzien van de belangrijkste voorvragen, de verankering in de Heilige Schrift, de hoofdlijnen van de geschiedenis en de actuele ontwikkelingen en discussies in het kerkrecht;
2. heeft een goede geestelijke attitude en goede vaardigheid in het analyseren en oplossen van complexe kerkrechtelijke problemen;
3. kan door middel van een schriftelijk werkstuk op basis van eigen onderzoek bijdragen aan de wetenschappelijke bestudering van het kerkrecht;
4. is in staat om met zijn kennis van het kerkrecht een eigen bijdrage te leveren aan de bezinning op thema's rond kerk en recht.

Afstudeerrichting Praktische Theologie

De afgestudeerde

1. bezit een grondige oriëntatie met betrekking tot drie kenmerkende praktisch-theologische concepten en methodes en is in staat tot verantwoorde analyse en evaluatie van praktisch-theologische processen (MAae1, MAae3);
2. bezit basale oriëntatie met betrekking tot twee subdisciplines van de Praktische Theologie (waaronder in elk geval gemeenteopbouw);
3. is in staat door middel van zelfstandig empirisch of literatuuronderzoek een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de gereformeerde Praktische Theologie, vanuit een zelfkritische, transparante en dienende houding (MAae 2,3,8,9);
4. heeft inzicht in de mogelijke kerkelijke en maatschappelijke relevantie van de Praktische Theologie en in de mogelijkheden om vanuit de Praktische Theologie in kerk en samenleving aanwezig te zijn (MAae6,MAae7).

Afstudeerrichting Missionaire Gemeente

De afgestudeerde: (eindtermen per *inhoudelijke dimensie*)

Theologie

1. beschikt over een stevig missiologisch begrippenkader;
2. is in staat zich verstaanbaar te maken in de taal van de omringende cultuur;
3. is in staat creatief te denken op het grensvlak van cultuur en christelijke traditie;
4. is in staat te komen tot verfrissende vertalingen van het christelijk geloof in nieuwe contexten.

Persoonlijk handelen

1. is in staat anderen geestelijk te begeleiden in hun weg naar een leven in navolging van Christus;
2. is gericht op het vormgeven van een missionaire cultuur, waarin het Evangelie niet alleen gehoord, maar ook gezien en geleefd wordt;
3. is in staat genade en waarheid op een eigentijdse manier te communiceren in persoonlijke gesprekken, door middel van verkondiging en door het inrichten van contextueel gevoelige vieringen;

4. houdt de bronnen van geestelijk leven in eigen leven open. Leeft daarom uit genade, vanuit een existentieel begrip van het Evangelie;
5. heeft geestelijke disciplines ontwikkeld en zich beoefent gastvrijheid;
6. gaat op een authentiek-christelijke, liefdevolle en vrijmoedige manier om met andersdenkenden;
7. is integer, stelt zich transparant op, voelt zich verantwoordelijk voor degenen die aan zijn zorg zijn toevertrouwd en legt verantwoording af over het eigen handelen.

Handelen in de gemeenschap

1. is in staat om het Evangelie niet alleen in het eigen leven toe te passen, maar het ook voor te leven en vorm te geven samen met anderen;
2. is in staat als theologisch leidinggevende te functioneren in een (bestaande of nieuwe) gemeente;
3. beschikt over een concreet instrumentarium om te komen van idealen tot werkelijkheid.

Afstudeerrichting Patristiek

De afgestudeerde

1. heeft een overzicht van de patristische periode tot het midden van de 5e eeuw en kan de auteurs en hun geschriften in hun historische en theologische context plaatsen;
2. weet de weg naar a. de belangrijkste edities, handboeken en tijdschriften, alsmede naar b. patristische instituten, congressen en websites om primaire bronnen en secundaire literatuur te kiezen en kennis te nemen van de stand van zaken in het wetenschappelijk discours;
3. heeft een onderzoek naar een thema of werk uit de patristische literatuur uitgevoerd waarmee hij/zij de mogelijkheden van wetenschappelijk onderzoek verkend heeft;
4. is voldoende geschoold in patristisch Grieks en/of Latijn om met gebruik van hulpmiddelen de bronteksten vruchtbaar te kunnen interpreteren;
5. is in staat actuele vraagstukken en uitdagingen aan het vakgebied te relateren en daaruit relevante elementen in het huidige debat in te brengen;
6. bezit op het vakgebied toegepaste kennis en vaardigheden als in de algemene eindtermen beschreven.

Dublin-descriptoren	Kwalificaties Master	Eindkwalificaties
Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.	1, 2, 3, 4 en 7
Toepassen kennis en inzicht	Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan.	2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8
Oordeelsvorming	Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal	2, 4, 5, 6, 7, 8 en 9

	maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.	
Communicatie	Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten.	5, 6, 7, 8 en 9
Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.	4, 5, 7 en 8

Bijlage 4: Overzicht van het programma

Bacheloropleiding Theologie

Jaar 1

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC	Uren	Opm.
Periode 1A					
Periodemodule Geloofsverantwoording in de context van de hedendaagse cultuur A. Het verantwoorden van het geloof B. Wat is theologie? C. Systematische Theologie: christologie en verzoeningsleer D. Integratie ethiek en missiologie	A. Analyse van de film; hoorcolleges; werkcolleges; samen lezen van teksten; werkstuk (groepsgewijs) en verantwoording (individueel). B. Hoorcolleges; werkcolleges; samen lezen van teksten; praktische oefeningen C. Hoorcolleges; werkcolleges; mondelinge presentaties over en samen lezen van teksten.	Opdrachten, tussentoets, eindwerkstuk, presentatie	9	C: 65 Z: 187	
Nieuwtestamenteisch Grieks 1A	Instructiecolleges	Schriftelijk	5,5	C: 48 CV: 94 Z: 10	
Basiskennis Theologisch Latijn	Instructiecollege	Schriftelijk (deeltoetsen)	0,5	C: 2 CV: 1 Z: 25	
Luisteren naar het Woord 1B	Instructiecollege	Leesdossier	In 1B	C: 4 Z: 24	
Studievaardigheden Mentoraat	Werkcolleges en leergesprekken	Testimonium	In 2B	C: 8 CV: 6 Z: 3	
Periode 1B					
Nieuwe Testament 1: Het evangelie als Woord voor de wereld. A. In het begin was het Woord B. Integratie: God en de Goden	A: Instructiecolleges, bespreking documentaire, kennismaken met websites over onderwerp, zoekopdrachten op internet, discussie, zelfstudie B: Instructiecolleges	Schriftelijk	7	C: 49 Z: 203	
Luisteren naar het woord 1B	Bijbelleesopdrachten -> persoonlijk leerverslag, coaching in de contacturen	leesdossier	2	C: 6 Z: 22	
Nieuwtestamenteisch Grieks 1B	Instructiecolleges	Schriftelijk	2	C: 22 CV: 28 Z: 4	
bijbels Hebreeuws 1B	Werkcolleges	Schriftelijk	2,5	C: 28 CV: 28 Z: 14	
Mentoraatsgesprekken		Testimonium	1		
Themaweek met BA2			1	28	
Periode 1C					
Oude Testament 1: Het evangelie en het goede leven A. Discipline Oude Testament B. Integratie: Wijsheid voor onderweg	A: hoor- en instructiecolleges; bespreking van teksten in een Reader; zoekopdrachten B: Bespreking van door de student bestudeerde literatuur. Hoorcolleges. Bespreking van de werkstukken	Tussentoets, schriftelijk tentamen, eindwerkstuk	6	C: 54 CV: 34 Z: 33	Ingangse is: Hebreeuws 1B

Luisteren naar het Woord 1C	Bespreking gedeelten leesdossiers, bespreking hoofdlijn van Bijbelboeken (vanuit gelezen stof), hoorcollege enkele Bijbelteksten.	Leesdossier	3	C: 8 Z: 74	
Nieuwtestamentisch Grieks 1C	Instructiecolleges	Schriftelijk	2	C: 22 CV: 28 Z: 4	
bijbels Hebreeuws 1C	Werkcolleges	Schriftelijk, toets woordenschat	3	C: 22 CV: 42 Z: 14	
Mentoraatsgesprekken					
Themaweek met BA2			1	28	
Periode 1D					
Praktische Theologie 1 <i>Geleefd geloof vandaag</i> A Kerk en religie in de westerse cultuur B. Geleefd geloof in kerkelijk kader C. Praktijkopdracht	A. Hoor- en werkcolleges, groepsopdrachten B. Hoor- en werkcolleges C. Instructiecollege, introductie en keuzebegeleiding	schriftelijk, praktijkopdracht, essay	9	C: 42 Z: 238	
Luisteren naar het woord 1D	Theologische studie naar keuze	Leesdossier	2	C: 7 Z: 49	
Nieuwtestamentisch Grieks 1D	Instructiecolleges	Schriftelijk	1	C: 10 CV: 10 Z: 6	
Bijbels Hebreeuws 1D	Werkcolleges	Schriftelijk, Toets woorden-Schat	3,5	C: 22 CV: 49 Z: 21	

Jaar 2

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC	Uren	Opm.
Periode 2A					
Systematische Theologie/Ethiek A. Systematische Theologie B. Ethiek C. Integratie ethiek en missiologie D. Argumentatie-vaardigheden	A. Instructie- en hoorcolleges, presentatie, werkcolleges met presentaties en bespreking B. Instructie- en hoorcolleges, nota maken en bespreken, lezen van teksten en zelfstudie. C. Hoorcolleges D. Instructie- en werkcolleges	Schriftelijk, Praktijkopdracht, essay	11	C: 62 Z: 246	
Luisteren naar het woord 2B	Inleidingscollege, verwerkingscolleges	Leesdossier	2B	C: 4 Z: 24	
Nieuwtestamentisch Grieks 2A	Werkcolleges en tussentoetsen	Schriftelijk	4	C: 28 CV: 70 Z: 12	Ingangseis: Grieks BA1
Bijbels Hebreeuws 2A	Instructie-uur, zelf vertalen	Verslagen Toets	0,5	C: 2 Z: 12	

		woorden- Schat			
Mentoraat	Individuele reflectieopdrachten, mentoraatsgesprekken	testimonium	2B	CV: 6 Z: 3	
Persoonlijk functioneren 1	Leesteksten, oefeningen uitvoeren, interviews houden, profielschets maken, feedback geven en ontvangen, protocol maken.	Testimonium Protocol	2C	CV: 6 Z: 16	
Periode 2B					
Nieuwe Testament 2 <i>Vrede met God door geloof in Jezus Christus</i> A. Paulus als apostel en theoloog B. Integratie: De rechtvaardiging bij Paulus van Augustinus tot Barth	A. instructiecolleges, bespreking literatuur, discussie, zelfstudie, scriptie (in tweetallen) + bespreking in groep. B. Instructiecollege en groepsdiscussie.	Schriftelijk, Praktijk- opdracht, essay			Ingangseis: BA1 en BA2A
Luisteren naar het Woord	Bijbelleesopdrachten, leesdossier, instructiecolleges	Leesdossier	2	C: 4 Z: 24	
Nieuwtestamentisch Grieks 2B	Werkcolleges en tussentoetsen	Schriftelijk	1,5	C: 14 CV: 21 Z: 9	Ingangseis: Grieks BA1
Bijbels Hebreeuws 2B	Werkcolleges	Schriftelijke tussentoets	2	C: 14 CV: 28 Z: 14	
Themaweek		testimonium	1	28	
Periode 2C					
Oude Testament 2 <i>Het offer van je leven</i> A. Discipline Oude Testament: Koningen en Profeten B. Integratie Oude Testament en Praktische Theologie: Het offer als levensstijl	A. hoor- en instructiecolleges, bespreking teksten, opdrachten, blokweek B. hoorcolleges, werkcolleges, bespreking werkstukken	tussentoets, schriftelijk tentamen, eindwerkstuk	6,5	C: 32 + blok week CV: 36 Z: 66	Ingangseis: Hebreeuws BA1 Oude Testament BA1C
Luisteren naar het Woord 2C	hoor- en werkcolleges, leesdossier	leesdossier	3	Z: 69	
Nieuwtestamentisch Grieks 2C	werkcolleges, zelfstudie	schriftelijk	1,5	C: 14 CV: 21 Z: 9	Ingangseis: Grieks BA1
Bijbels Hebreeuws 2C	werkcolleges, zelfstudie	schriftelijke tussentoets	2	C: 14 CV: 28 Z: 14	
Themaweek		testimonium	1	28	

Periode 2D					
<i>Waarom kan de wereldkerk niet opnieuw bij nul/Pinksteren beginnen?</i> A. De kerk in de wereld op historische leermomenten bevraagd B. Missiologie C. Geschiedenis van de filosofie D. Geschiedenis van de liturgie	A. werkcolleges, instructiecolleges, papers, nota B. interactieve hoorcolleges, zelfstudie C. instructie- en hoorcolleges, zelfstudie D. hoorcolleges, presentatie, zelfstudie	schriftelijk tentamen, nota, essay, interview	13	C: 102	
Nieuwtestamentisch Grieks 2D	Proefvertalingen	Schriftelijk	Uit 2B&C	Z: 8	Ingangseis: NG BA1
Bijbels Hebreeuws 2D	Werkcolleges		2	C: 14 CV: 28 Z: 14	

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC	Uren	Opm
Periode 3A en 3B Minor Predikant			30	840	
A: I. Praktisch-theologische ecclesiologie II. Liturgiek/homiletiek III. Missionaire gemeente/diaconiek IV. Bijbelse hermeneutiek V. Grieks B: I. 'Ambts'leer / wijsgerige antropologie II. Poimieniek III. Catechetiek - Godsdienstpsychologie IV. Hebreeuws	A: I. hoorcolleges, leesverslag II. hoorcolleges, werkcolleges, voorbereiding-opdrachten III. hoor- en werkcolleges IV. Hoorcolleges n.a.v. literatuur, werkstuk en bespreking V. Werkcolleges B: I. Instructie- en hoorcolleges, literatuurstudie II. Hoorcolleges III. Hoor- en werkcolleges IV. werkcolleges	Tentamen, leesverslag, essays, schriftelijk tentamen, werkstuk, reflectieverslag, woordjes en grammatica toetsen.		C: 70 Z: 205	
Periode 3C					
<i>Ethiek/Systematische Theologie</i> A. Ethiek B. Systematische Theologie C. Spiritualiteit D. Integratie Ethiek-Systematische Theologie E. Wetenschapsfilosofie	A. hoor-, werk-, en discussiecolleges, zelfstudie B. instructie-, hoor- en werkcolleges, nota C. hoor-, instructie en werkcolleges, zelfstudie, praktische opdrachten D. instructie- en werkcolleges, zelfstudie E. hoor-, instructie en werkcolleges, presentatie	schriftelijk tentamen, nota's, essays, reflectieverslag, leesverslag, dossier, voordracht, collegevoorbereiding	13	C: 70 Z: 205	
Methodologie	instructie- en werkcolleges, zelfstudie, groepswork en netwerklernen	testimonium	1	C: 5 Z: 23	Ingangseis: 120 ECTS behaald op 1 ^e maandag 3C
Retraiteweek	retraiteweek, instructie-, hoor- en werkcolleges, opdrachten, praktische	testimonium	1		

	oefeningen				
Periode 3D					
Bachelorproef	scriptiebegeleiding	eindscriptie, presentatie	14	392, waarvan 4 BU	Ingangseis: 120 ECTS behaald op 1 ^e maandag 3C

Overzicht werkvormen

Jaar 1		Werkvormen
Periodemodules	Colleges, procesbegeleiding, opdrachten, presentaties, besprekingen	
Talen	Colleges	
Luisteren naar het Woord	Colleges, procesbegeleiding, coaching, besprekingen	
Persoonsvorming	Colleges, gesprekken	
Themaweek	Colleges, procesbegeleiding	

Jaar 2		Werkvormen
Periodemodules	Colleges, presentaties, opdrachten, groepsdiscussie, procesbegeleiding	
Talen	Colleges	
Luisteren naar het Woord	Colleges, procesbegeleiding	
Persoonsvorming	Colleges, opdrachten, gesprekken	
Themaweek	Colleges, procesbegeleiding	

Jaar 3		Werkvormen
Minor (predikant)	Opdrachten, procesbegeleiding, colleges, besprekingen	
Ethiek/systematische theologie	Colleges, procesbegeleiding,	
Methodologie	Colleges, procesbegeleiding	
Retraiteweek	Retraite, opdrachten, colleges	
Bachelorproef	Procesbegeleiding	

Toelichting:

Bij 'colleges' gaat het om werk-, hoor- en instructiecolleges. Bij procesbegeleiding gaat het om de begeleiding van docenten bij de (schriftelijke) output van studenten: leesverslagen, nota's, papers, scripties. Bij 'Besprekingen' gaat het om besprekingen van de output van studenten. Bij 'Opdrachten' gaat het om opdrachten aan de studenten om die tijdens de contacturen of thuis uit te voeren.

Masteropleiding Theologie Predikant

Jaar 1

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC	Uren	Opmerkingen
Nederlandse Kerkgeschiedenis na 1800	instructiecolleges, hoorcolleges, onderzoek met notitie	onderzoeksverslag, schriftelijk tentamen	3	C: 24 CV: 12 Z: 48	Periode A
Ethiek en Spiritualiteit	interviews, literatuuronderzoek, reflectieverslag, werkcolleges, zelfstudie	opdrachten, mondeling tentamen	4	C: 12 CV: 24 Z: 72	Periode A
Oude Testament 1	instructie- en werkcolleges, scriptie	scriptie, mondeling tentamen	7	C: 34 CV: 32	Periode A,B (C,D voor instroom februari). Ingangseis: Hebreeuws op bachelor-niveau
Pastoraat/Gespreks-techniek	instructie- en werkcolleges,	testimonium	3	C: 18 + 7 dagdelen	Periode A,B

	leergesprekken, stage			gespreks- techniek	
Didactiek en pedagogiek van de catechese	leergesprek, practicum-achtige activiteiten, stage	mondeling tentamen, stage, reflectieverslag	4	C: 32 CV: 12 Z: 34	<i>Periode A,B</i>
Evangelistiek	instructiecolleges, interviews, presentatie van onderzoek	nota, schriftelijk tentamen	3	C: 12 CV: 3 Z: 63	<i>Periode B</i>
Systematische Theologie 1	werkcolleges	mondeling tentamen	6	C: 12 Z: 60	<i>Periode B</i>
Homiletiek 1	leer- en werkcolleges	opdrachten	4	C: 48 CV: 50	<i>Periode C</i>
Algemene Kerkgeschiedenis	werkcolleges, paper	paper, essay, schriftelijk tentamen	4	C: 18 CV: 37 Z: 65	<i>Periode C</i> Bij CV: leestekst, papers en 28-uurs essay.
Kerkrecht en Gemeenteopbouw 1	hoor- en werkcolleges	collegeparticipatie, schriftelijk tentamen	3	C: 18 CV: 10 Z: 52	<i>Periode C</i>
Apologetiek	zelfstudie, hoor- en instructiecolleges, groepswork	presentatie/confessie, logboek, rapport	4	C: 22 CV: 18 Z: 80	<i>Periode C, D</i>
Nieuwe Testament 1 (inclusief Hellenistisch Grieks)	instructie- en werkcolleges, schriftelijke boekbespreking, presentatie	nota, mondeling tentamen, werkstuk	7	C: 48 CV: 26 Z: 130	<i>Periode C,D</i> Ingangseis: Grieks op bachelor-niveau
Bijbels Hebreeuws	(bespreking van) nota	mondeling tentamen	3	C: 24 CV: 16 Z: 40	<i>Periode C,D</i>
Symboliek 1	werk- en instructiecolleges, nota	nota, schriftelijk tentamen	3	C: 12 CV: 36 Z: 32	<i>Periode D</i> Bij CV: leestekst en 28-uurs essay
Preekpresentatie	werkcolleges	testimonium	1	C: 42	<i>Periode D</i>

Jaar 2

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC	Uren	opmerkingen
Oude Testament 2	hoor- en instructiecolleges, blokweek, zelfstudie	mondeling tentamen, testimonium	6	C: 12 CV: 30 Z: 80	<i>Periode A, B</i> Ingangseis: Oude Testament 1 (Ma1)
Nieuwtestamentische Theologie	nota, colleges	essay, nota	4	C: 12 CV: 10 Z: 98	<i>Periode A</i>
Missiologie en Oecumenica	instructie- en werkcolleges, zelfstudie, groepsnota	nota, schriftelijk tentamen	3	C: 12 CV: 27 Z: 41	<i>Periode A</i>
Symboliek 2	werk- en instructiecolleges, paper	essay, schriftelijk tentamen	3	C: 12 CV: 48 Z: 24	<i>Periode A</i> Bij CV: leestekst + 28-uurs essay
Homiletiek 2	hoor- en werkcolleges, opdrachten, practicum liturgiek	opdrachten, schriftelijk tentamen	5,5	C: 44+16 ¹ CV: 40 Z: 44	<i>Periode A, B, C</i>

¹ Er worden colleges door gastdocenten gegeven, daarom het onderscheid in de college-uren.

Kerkrecht en Gemeenteopbouw 2	werk-, instructie- en hoorcolleges, nota, oefening, leesverslag, zelfstudie, werkstuk	werkstuk, schriftelijk tentamen	5	C: 36+ 12 CV: 14 Z: 82	Periode B
Praktijkoriëntatie 1	stage	testimonium, verslag	3	SA ² : 74 SV: 10	Periode B
Leiding geven	werkcolleges, opdrachten, presentaties, nota	nota, testimonium	2	C: 20 CV: 10 Z: 16	Periode B
Systematische Theologie 2a	werkcolleges	mondeling tentamen	3	C: 12 CV: 70 Z: 56	Periode B
Systematische Theologie 2b	werkcolleges, scriptie	scriptie	4	C: 12 CV: 36 Z: 60	Periode C
Blokweek Ethiek	colleges, opdrachten, e.d.	testimonium, schriftelijke deoltoets	3	C: 12 CV: 30 Z: 38	Periode C
Nederlandse Kerkgeschiedenis vóór 1800	werkcolleges, zelfstudie	essay, schriftelijk tentamen	4	C: 18 CV: 40 Z: 24	Periode C Bij CV: leestekst, papers en 28-uurs essay
Start specialisatie			13	364	

Jaar 3

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC	Uren	opmerkingen
Methodiek en Rapportage	colleges, opdrachten	dossier	1	C: 2 CV: 6 Z: 18	
Praktijkoriëntatie 2	zelfstandig functioneren, supervisie, verslag, eindgesprek	supervisie, verslag, eindgesprek	14		Instroomeis*

Specialisatie Oude Testament

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Oriëntatie in het vakgebied Oude Testament	werkcolleges, leesverslag of essay	leesverslag of essay, eindgesprek	41
Bestudering van het OT in de gereformeerde of evangelicale traditie	werkcolleges, essay	essay	
Hermeneutiek en exegese	werkcolleges, nota	nota	
Historia Revelationis c.q. Theologie van het Oude Testament	werkcolleges, essay	essay, eindgesprek	
Het debat over het godsbeeld in het Oude Testament	leesverslag, interview (evt. presentatie)	leesverslag/ presentatie	
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17

² SA: stage activiteiten; SV: Stageverslag.

Specialisatie Nieuwe Testament

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Verdieping en verbreding	zelfstudie, presentatie, werkcollege		41
Achtergronden en theologische hoofdlijnen	zelfstudie, eindgesprek, leesverslag		
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	

Specialisatie Systematische Theologie

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Verdieping kennis Dogmengeschiedenis en Dogmatiek	literatuurstudie	mondeling tentamen	41
Nieuwere Theologie	presentatie, hoor- en werkcolleges	presentatie	
Gereformeerde Pneumatologie	literatuurstudie, leesverslag	leesverslag	
'Geistvergeessenheit' in de westerse theologie	hoor- en werkcolleges		
Nieuwere ontwikkelingen in de pneumatologie	literatuurstudie, leesverslag	leesverslag	
Verkenning afstudeerterrein	literatuurstudie, onderzoeksverslag, scriptie		
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17

Specialisatie Ethiek

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Geschiedenis van de ethiek	zelfstudie, werkcolleges, paper	paper, open boek tentamen	41
Oriëntatie ethiek van relaties en seksualiteit 1	zelfstudie, leesverslag en essay	leesverslagen en essay	
(Theologische) Ethiek	zelfstudie, leesverslag en essay	leesverslagen en essay	
Oriëntatie ethiek van relaties en seksualiteit 2	zelfstudie, leesverslag en essay	leesverslagen en essay	
Verkenning afstudeerterrein	Zelfstudie, feedback, leesverslagen, essays	Essay	
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17

Specialisatie Praktische Theologie: Poimeniek

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Oriëntatie Praktische Theologie	literatuurstudie		41
Vorbereiden Masterscriptie			
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17

Specialisatie Kerkgeschiedenis

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Historiografie en context Oude Kerk	werkcolleges, papers, leesverslagen		41
Historiografie en context van de Middeleeuwse Kerk; toespitsing op de Nederlanden	archieforiëntatie, colleges		
Kerk in de reformatietijd; toespitsing op de Nederlanden	werkcolleges, essay, paper		
Kerk in de tijd van Nadere Reformatie en Verlichting; toespitsing op Nederland	hoor- en werkcolleges, essay, paper		
Verkenning afstudeerterrein	Literatuurvergelijking		
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17

Specialisatie Kerkrecht

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Introductie in het ambten-discours	literatuurstudie, werkcolleges, presentatie, disputatie, recensie	leesverslagen, essay, gesprek	41
Fundamentele vragen en bijbelse verankering	literatuurstudie, werkcolleges, presentatie, disputatie, recensie	leesverslagen, essay, tekstanalyse, gesprek	
Verdieping historische kennis	instructiecollege, literatuurstudie, onderzoek, scriptie, werkcolleges	leesverslagen, nota, gesprek	
Bijvak: Religie en Recht	literatuurstudie	mondeling tentamen	
Ambtenleer en ambtspraktijk in de gereformeerde traditie	instructiecollege, literatuurstudie, analyse-opdrachten, scriptie, werkcolleges	scriptie	
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17

Specialisatie Missiologie

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC
Perspectief	literatuurstudie, werkcolleges	leesverslagen, mondeling tentamen	41
Verdieping kennis systematische Missiologie/zendingstheologie	literatuurstudie, deelonderzoeken, werkcolleges	werkstukken/lees-verslagen	
Verdieping trends in theologia religionum en missionaire benadering	literatuurstudie, deelonderzoeken, interviews, presentaties, werkcolleges	onderzoeksverslagen, presentaties	
Elenctiek als invulling van de missionaire dialoog	literatuurstudie, interviews, presentaties, colleges	werkstukken, verslagen, presentaties	
Verkenning terrein afstudeeronderzoek	literatuurstudie, proefscriptie	scriptie	
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17

Facultatieve vakken

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	EC	Uren
Akkadisch 1	werkcolleges, collegevoorbereiding	schriftelijk tentamen	4,5	C: 24 CV: 60 Z: 36
Akkadisch 2	werkcolleges, collegevoorbereiding	mondeling tentamen	13	C: 48 CV: 152 Z: 160
Bijbels Aramees	werkcolleges, literatuurstudie	mondeling tentamen	6	C: 12 CV: 18 Z: 118

Werkvormen per fase en specialisatie

Jaar 1	Werkvormen
	Colleges, gesprekken, stagebegeleiding, opdrachten, besprekingen, procesbegeleiding

Jaar 2	Werkvormen
	Opdrachten, colleges, stagebegeleiding, procesbegeleiding

Gezamenlijk vak specialisatie en stage	Werkvormen
Methodologie	Colleges, opdrachten, procesbegeleiding
Praktijkstage	Stagebegeleiding, gesprek, supervisie

NB: Bij de specialisatiegrafieken zijn de praktijkstage en methodologie inbegrepen

Specialisatie: Oude Testament	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Colleges, procesbegeleiding, gesprek
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	Colleges, gesprek, procesbegeleiding
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Specialisatie: Nieuwe Testament	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Colleges, procesbegeleiding
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	Procesbegeleiding, gesprek
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Specialisatie: Systematische Theologie	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Procesbegeleiding, colleges
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	Procesbegeleiding
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Specialisatie: Ethiek	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Colleges, procesbegeleiding
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	Bespreking, procesbegeleiding
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Specialisatie: Kerkgeschiedenis	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Colleges, procesbegeleiding
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	Procesbegeleiding
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Specialisatie: Kerkrecht	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Colleges, procesbegeleiding, disputatie
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	Colleges, procesbegeleiding
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Specialisatie: Praktische Theologie Poimeniek	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Literatuurstudie
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	PM
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Specialisatie: Missiologie	Werkvormen:
Fase 1: Verdieping en verbreding	Colleges, procesbegeleiding
Fase 2: Oriëntatie afstudeerterrein	Procesbegeleiding
Fase 3: Afstudeerfase	Procesbegeleiding

Masteropleiding Theologie Algemeen

Missionaire Gemeente

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Zending in post-christelijk Europa	literatuurverslagen, interviews, werk- en hoorcolleges, essay	essay	6	168
Missionaire Ecclesiologie	literatuurverslagen, onderzoek, werk- en hoorcolleges, coachgesprekken	essay	6	168
Missionaire begeleiding	mentorgesprekken, literatuurstudie, groeps gesprekken, praktijkopdrachten	essay	6	168
Vrije ruimte			6	168
Missionaire communicatie	gespreksvoering, literatuurstudie, toespraak, reflectieverslagen	portfolio, essay	6	168
Missionair leiderschap	competentiescan, persoonlijk gesprek, hoorcolleges, onderzoek	essay	6	168
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Praktische Theologie

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Introductie in de grondslagen van de Praktische Theologie	opdrachten, zelfstudie, werkcolleges	opdrachten, schriftelijk tentamen	6	168
Introductie in het Praktisch Theologisch spectrum	opdrachten, zelfstudie, werkcolleges	opdrachten, schriftelijk	6	168

		tentamen		
Introductie in praktisch-theologische ecclesiologie	leesverslagen, werkcolleges	schriftelijk tentamen	6	168
Bijvak/vrije ruimte			6	168
Profielgerichte subdiscipline	zelfstudie, leesverslagen, werkcolleges	essay	6	168
Praktijkopdrachten en stages			6	168
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Oude Testament

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Oriëntatie in het vakgebied Oude Testament	werkcolleges, leesverslag	leesverslag, eindgesprek	6	168
De bestudering van het O.T. in de gereformeerde of evangelicale traditie	werkcolleges, essay	essay	6	168
Hermeneutiek en exegese	werkcolleges, nota	nota	6	168
Bijvak: Bijbels Aramees	werkcolleges, literatuurstudie	mondeling tentamen	6	168
Historia revelationis c.q. Theologie van het Oude Testament	werkcolleges, essay	essay, eindgesprek	6	168
Het debat over het godsbeeld in het Oude Testament	leesverslag, interview, evt. presentatie	leesverslag/presentatie	6	168
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Nieuwe Testament

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Inleiding	instructie- en werkcolleges, leesverslag, groepswerkstuk, zelfstudie	leesverslag, groepswerkstuk, mondeling tentamen	6	168
Verbreiding	werkweken: zelfstudie, bespreking, presentatie	presentatie	6	168
Verdieping	colleges, essay, zelfstudie	essay, mondeling tentamen	6	168
Bijvak: hellenistisch Grieks	werkcolleges, vertaling	vertalingen, mondeling tentamen	6	168
Verkenningen	zelfstudie, nota, scriptie	nota, scriptie	12	236
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Systematische Theologie

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Verdieping kennis Dogmengeschiedenis en Dogmatiek	literatuurstudie	mondeling tentamen	6	168
Nieuwere Theologie	presentatie, hoor- en werkcolleges, zelfstudie	presentatie	6	168
Postmoderne Theologie	literatuurstudie, leesverslag	leesverslag	6	168
Bijvak: Filosofische Apologetiek			6	168
Apologetiek	literatuurstudie, leesverslag	leesverslag	6	168
Verkenning afstudeerterrein	literatuurstudie, essay		6	168
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Kerk en Samenleving

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Kerk, cultuur en samenleving in historisch perspectief	literatuurstudie, werkcolleges, paper, presentatie	open boek tentamen	6	168
Actuele theorie en praktijk over samenleving en politiek	zelfstudie, presentatie/paper, essay	presentatie/paper, essay	6	168
Theologische visievorming rond de thema's Tweerijkenleer en Christus en Cultuur	zelfstudie, papers, essay	papers, essay	6	168
Keuzevak: verdieping in één terrein, namelijk 'politieke theologie'	hoorcolleges, zelfstudie, presentaties	presentaties, schriftelijk tentamen	6	168
Kerk en civil society	hoorcolleges, zelfstudie, essay, praktijkbezinning	presentaties, essay	6	168
Bijvak			6	168
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Kerkgeschiedenis

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Verdieping en verbreding			18	504
Bijvak			6	168

Kerk in de tijd van de Reformatie t/m de Verlichting; met toespitsing op Nederland (keuze A)	leesverslag, werkcolleges, essay	essay, leesverslagen	6	168
De geschiedschrijving m.b.t. de gereformeerde traditie; laat 16e-18e eeuw (keuze A)	werkcolleges, groepswerk	groepswerkstuk	6	168
(Keuze B)			12	236
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Kerkrecht

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Introductie in het ambten-discours	literatuurstudie, werkcolleges, presentatie, disputatie, recensie	leesverslagen, essay, gesprek	6	168
Fundamentele vragen en bijbelse verankering	literatuurstudie, werkcolleges, presentatie, disputatie, recensie	leesverslagen, essay, tekstanalyse, gesprek	6	168
Verdieping historische kennis	instructiecollege, literatuurstudie, onderzoek, scriptie, werkcolleges	leesverslagen, nota, gesprek	6	168
Bijvak: Religie en Recht	literatuurstudie	mondeling tentamen	6	168
Ambtenleer en ambtspraktijk in de gereformeerde traditie	instructiecollege, literatuurstudie, analyse-opdrachten, scriptie, werkcolleges	scriptie	12	236
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Patristiek

Studieonderdeel	Werkvormen	Toetsvormen	ECTS	Uren
Common Course	hoor- en werkcolleges, discussie, zelfstudie	essay	6	C: 18 CV: 50 Z: 100
Verdieping kennis Dogmageschiedenis en Symboliek	literatuurstudie	nota	6	168
Historiografie en context Oude Kerk	werkcolleges, papers, leesverslagen	papers, leesverslagen	6	168
Verbreding Patristiek en Patrologie	literatuurstudie, werkcolleges, nota's	leesverslagen, mondeling tentamen	6	168
Bijvak 1: Hellenistisch Grieks (keuze)	werkcolleges, zelfstudie	werkvertalingen, mondeling tentamen	6	168

Bijvak 2: Oudchristelijk Latijn (keuze)	werkcolleges, zelfstudie	proefvertaling, mondeling tentamen	6	168
Bijvak 3: Verdieping NT (keuze)			6	168
Introductie in het thema: De ontwikkeling van leer en praktijk van de doop in de eerste vier eeuwen	instructie- en werkcolleges, literatuuranalyse	presentatie	6	168
Keuze van een auteur, genre of werk in relatie tot het thema	werkcolleges, zelfstudie	mondeling tentamen	6	168
Afstudeerscriptie en voordracht	onderzoek, scriptie, presentatie	scriptie en presentatie	17,5	490

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Bacheloropleiding Theologie

*Uitval na 1, 2, en 3 jaar*³

Cohort	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Uitval na 1jr	0%	0%	0%	0%	15%	0%
Uitval na 2jr	0%	0%	13%	0%	8%	
Uitval na 3jr	8%	0%	0%	0%		

Rendement (totale instroom)

Cohort	2006	2007	2008	2009
Rendement na 3 jaar	17%	0%	50%	10%
Rendement na 4 jaar	25%	58%	38%	
Rendement na 5 jaar	33%	33%		
Rendement na 6 ⁽⁺⁾ jaar	17%			

Docentkwaliteit

Graad	MA	PhD	BKO
Percentage	22%	72%	0%

Student-docentratio

Ratio	15/1 ⁴
-------	-------------------

*Contacturen*⁵

Studiejaar	1	2	3
Contacturen	408	352	2915

---

³ Uitval van alle studenten, niet alleen VWO instromers.

⁴ Ratio is voor alle opleidingen.

⁵ Contacturen m.b.t. scriptiebegeleiding niet meegerekend. Geheel periode 3D is voor de bachelorproef.

Masteropleiding Theologie Predikant

*Rendement*⁶

Cohort	2006	2007	2008	2009
Rendement na 3 jaar	25 %	60%	33%	50%
Rendement na 4 jaar	50%	40%	11%	
Rendement na 5 jaar	25%	0%		
Rendement na 6 ⁽⁺⁾ jaar	0%			

Docentkwaliteit

Graad	MA	PhD	BKO
Percentage	22%	72%	0%

Student-docentratio

Ratio	15/1 ⁷
-------	-------------------

*Contacturen*⁸

Studiejaar	1	2	3
Contacturen	399	229	Pm

Masteropleiding Theologie Algemeen

Rendement

Cohort	2009	2010	2011
Rendement	73%	82%	32%

Docentkwaliteit

Graad	MA	PhD	BKO
Percentage	22%	72%	0%

Student-docentratio

Ratio	15/1 ⁹
-------	-------------------

*Contacturen*¹⁰

Studiejaar	1
Contacturen	102

⁶ De predikantsmaster duurt 3 jaar.

⁷ Ratio is voor alle opleidingen.

⁸ De periodes 2D-3D zijn gereserveerd voor stage en specialisatie, precieze contacturen zijn daarvoor niet te geven.

⁹ Ratio is voor alle opleidingen.

¹⁰ Dit zijn de contacturen van de Master Missionaire Gemeente, waarbij de begeleidingsuren bij het schrijven van de scriptie niet zijn meegerekend.

Bijlage 6: Bezoekprogramma

MAANDAG 6 MEI			PANELSAMENSTELLING
08.45	12.30	Vorbereidende vergadering (zelfevaluaties + scripties), inzien stukken + lunch	
12.30	13.30	Management	Jan de Jong (CvB) Mees te Velde (vz CvB, rector) Rob van Houwelingen (directeur opleidingen) Elizabeth Blokland (onderwijscoördinator) Koert van Bekkum (beleidsmedewerker)
13.30	14.15	Bachelorstudenten	Tim Kamp (ba1) Bart Noort (ba1) Christiaan Kanis (ba2) Arjo Riemer (ba2) Wildrik Oosterhof (ba3) Anton Broekema (ba3)
14.15	15.00	Docenten Bachelor	Wolter Rose (Hebreeuws) Myriam Klinker-De Klerck (NT/Grieks) Frank van der Pol (KG) Kees Haak (missiologie) Kees de Ruijter (PT)
15.00	15.30	Pauze + tussentijdse evaluatie	
15.30	16.15	Masterstudenten Theologie	Peter Drost (ma1) Matthijs van der Welle (ma1) Hans Riemer (ma2) Jeroen de Wind (ma2) Maarten Boersema (ma3) Johannes van Beveren (ma3)
16.15	17.00	Masterstudenten Theologie Algemeen	Annemarie Dwarshuis (ma-PT) Roeland Dam (ma-MMG) Jan Werkman (ma-MMG) Jan Pieter Balder (ma-ST) Saskia Brasz (ma-MMG) Annet Louters (ma-MMG)
17.00	17.45	Alumni + werkveld + curatoren	Mark Veurink (alumnus master P/A) Jurjen de Bruijne (alumnus master A) Lucas van der Veen (alumnus master P) Joost Smit (stagebegeleider/predikant/alumnus) Reinder van Wijnen (curator) Annemiek de Jonge (alumnus/docent gemeenteopbouw GH)
19.00		Diner/vergadering commissie	

DINSDAG 7 MEI			PANELSAMENSTELLING
08.45	12.30	Vorbereidende vergadering (zelfevaluaties + scripties), inzien stukken + lunch	
12.30	13.30	Management	Jan de Jong (CvB) Mees te Velde (vz CvB, rector) Rob van Houwelingen (directeur opleidingen) Elizabeth Blokland (onderwijscoördinator) Koert van Bekkum (beleidsmedewerker)
13.30	14.15	Bachelorstudenten	Tim Kamp (ba1) Bart Noort (ba1) Christiaan Kanis (ba2) Arjo Riemer (ba2) Wildrik Oosterhof (ba3) Anton Broekema (ba3)

14.15	15.00	Docenten Bachelor	Wolter Rose (Hebreeuws) Myriam Klinker-De Klerck (NT/Grieks) Frank van der Pol (KG) Kees Haak (missiologie) Kees de Ruijter (PT)
15.00	15.30	Pauze + tussentijdse evaluatie	
15.30	16.15	Masterstudenten Theologie	Peter Drost (ma1) Matthijs van der Welle (ma1) Hans Riemer (ma2) Jeroen de Wind (ma2) Maarten Boersema (ma3) Johannes van Beveren (ma3)
16.15	17.00	Masterstudenten Theologie Algemeen	Annemarie Dwarshuis (ma-PT) Roeland Dam (ma-MMG) Jan Werkman (ma-MMG) Jan Pieter Balder (ma-ST) Saskia Brasz (ma-MMG) Annet Louters (ma-MMG)
17.00	17.45	Alumni + werkveld + curatoren	Mark Veurink (alumnus master P/A) Jurjen de Bruijne (alumnus master A) Lucas van der Veen (alumnus master P) Joost Smit (stagebegeleider/predikant/alumnus) Reinder van Wijnen (curator) Annemiek de Jonge (alumnus/docent gemeenteopbouw GH)
19.00		Diner/vergadering commissie	

Bijlage 7: Bestudeerde documenten en scripties

Voor het bezoek heeft de commissie de afstudeerscripties bestudeerd van de studenten met de volgende studentnummers:

Bacheloropleiding Theologie

10511	10506	10806	10523	10702
10612	10902	10403	10530	10412
10604	10606	10401	10714	10705

Masteropleiding Theologie Predikant

10204	10402	10406	10537	10202
10306	10433	10304	10410	10303
10423	10329	10315	10301	10206

Masteropleiding Theologie Algemeen

10908	10921	11124	10704	10937
11022	10918	11009	10615	10945
10404	10917	10109	10614	10803

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende documenten bestudeerd of ingezien (deels als *hard copies* en deels digitaal):

- Studiemateriaal: handboeken en syllabi, readers, studiehandleidingen en toetsmaterialen;
- Voorbeelden van werkstukken en opdrachten van studenten;
- Informatie over premasterprogramma's;
- Regelingen, waaronder de Onderwijs- en examenreglementen en het Scriptiereglement; reglementen over de Raad van Toezicht, de Werkveldadviescommissie en de Opleidingsadviescommissie;
- Recente verslagen van de Opleidingsadviescommissie en Examencommissie;
- Gespreksverslagen van periode- en curriculumevaluaties, hearing werkveldcommissie;
- Evaluatiedocumenten: module-evaluatie (laatste jaar), NSE, stage-evaluatie, alumni-enquête, personeelsenquête;
- Documenten over personeelsbeleid;
- Informatie over aanstellingen en deskundigheden van alle personeelsleden;
- Een overzicht van recent afgeronde afstudeerwerken;
- Voorlichtingsmateriaal en nieuwsbrieven.
- Strategienota 'Dienstbaar en wendbaar' (2009)

Van een aantal vakken heeft de commissie expliciet al het beschikbare materiaal (inclusief tentamens, nakijkmodellen, uitwerkingen door studenten) opgevraagd en systematisch bekeken:

Uit de *bacheloropleiding Theologie*:

- Geloofsverantwoording in de context van de hedendaagse cultuur
- Nieuwe Testament 2
- Luisteren naar het woord 1c en 2c
- Systematische Theologie

- Ethiek/ systematische theologie
- Hebreeuws 2a,b,c,d
- Oude testament 1
- Methodologie
- Praktijkopdracht (minor predikant en minor kerkelijk werk)
- Liturgiek/ homiletiek (minor predikant en minor kerkelijk werk)
- Integratie Praktische theologie - wijsgerige antropologie (minor predikant en minor kerkelijk werk)

Uit de *masteropleiding Theologie Predikant*:

- Ethiek en spiritualiteit
- Nieuwe testament, inclusief Hellenistisch Grieks
- Pastoraat, gesprekstechniek
- Kerkrecht en gemeenteopbouw
- Nederlandse kerkgeschiedenis
- Methodiek en rapportage (specialisatie)
- Praktijkoriëntatie (specialisatie)

Uit de *masteropleiding Theologie Algemeen*:

- Common course
- Verdieping (NT)
- Verdieping dogmengeschiedenis en dogmatiek
- Zending in postchristelijk Europa
- Introductie in praktisch-theologische ecclesiologie (gemeenteopbouw)
- Verkenning afstudeerterrein (Missionaire gemeente)

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Dizik Houtebank

PRIVÉ ADRES:

Koelbaan 14
B-3199 Meerbeke
België

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UvT, UL, TUA, RUG,
RU, TUZKv, VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *27.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the left.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Ezra Delahaye

PRIVÉ ADRES:

St Ignatiusstraat 237
4817 KK Breda

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UL, TUA, TU3Kr, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *27.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'E. J. J. J.', written over a horizontal line.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Henk Witte

PRIVÉ ADRES:

De Renselg

SOS DA Goirke

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UL, TUA, TUGKv, RU, RUG,
VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *25.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several stylized, overlapping loops and lines.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Mans-Georg Ziebertz

PRIVÉ ADRES:

Fasanenstr 58
10718 Berlin
Duitsland

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UvT, TUA, TUgK

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOUDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Tilburg*   DATUM: *5 maart 2013*

HANDTEKENING: *Wibor*

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Peter Nissen

PRIVÉ ADRES:

*Berg en Dalweg 296
6522 CN Nijmegen*

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie en Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UL, TU/e, VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *27.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, cursive letters that appear to be 'R' and 'W'.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Daan de Lange

PRIVÉ ADRES:

Catharijnesingel 56
Utrecht

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

clusterinspectie Theologie en
Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UvA, UU, UvT, TUA, RUG
TUs Kampen, RU, UL

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

DATUM:

Utrecht, 1 okt. 2012

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the bottom, is written over the 'HANDTEKENING:' label.